

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 131 ■ JANUAR 2006. ■ GODINA XIV ■ CENA 50 DINARA

AMADEUS U BEOGRADU



MISLITE O POZORIŠTU...



SPAVAM MIRNO I LEPO SANJAM

„Postepeno, kroz predstave, doradujem ono što nisam uspela da uradim do premijere; primoravam se na veliki angažman, na energiju koju mora da isijava takva ličnost, i pristajem na zapregu koja me pokreće i odvlači od letargije, od pasivnosti koju donose godine, od indolencije u kojoj bi čovek najradije ležao i čitao knjigu“, kaže dramska umetnica Ksenija Jovanović



OSVRNUH SE SA SETOM

Zorica Pašić

U središtu, 11. i 2006. u Narodnom pozorištu igrani su balet *Kraljica Margo* i drama *Tesla ili prilagodavanje anđela*, u Jugoslovenskom dramskom *Hamlet* i *Kiseonik*, u Beogradskom dramskom *X+Y jednako 0*, u Ateljeu 212 *Radovan Treći*, u Bitef tetaru *Igra ludosti*, u Slaviji *Alo, ode mobilni*, a u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu na Kamernoj sceni *Osvrnuh se sa setom*. Stanje redovno i postpraznično.

U Beogradskom dramskom istog dana održana je konferencija za štampu i najavljena premijera *Amadeusa* Pitera Šefera. Režira Alisa Stojanović, Goran Kičić tumači naslovnu ulogu, a Predrag Ejdus je Salijeri. Pre mnogo godina Šeferov komad izveden je na istoj sceni, u režiji Paola Madelija. Glavne uloge tumačili su mladi Lazar Ristovski i, u punoj zrelosti, Rade Marković. Goran Kičić primećuje da je Amadeus jedna od najizazovnijih uloga koju je mogao da dobije. Igra, veli, čoveka neobične energije, ponašanja i načina života, nesvesnog okruženja i vremena u kojem živi, velikog egocentrika u umetničkom smislu. *Amadeus* je već četvrti projekat koji radi sa rediteljom Stojanović, poverenje koje mu ona ukazuje izuzetno ga obavezuje. Čeka se reč kritičara i publike.

Pozorište u zenitu

Pozorišna prestonička godina okončana je - stamedom! Premijera je sustizala premijeru, kao i ranijih godina: u Ateljeu - *Trg heroja* Tomasa Bernharda u režiji Dejana Mijača, u Jugoslovenskom dramskom - *Šuma* Ostrovskeg i reditelja Egon Savina, u Madlenijanumu Bulgakovljeva dramatisacija Servantesovog *Don Kihota*, rediteljsko prvenče glumca Dragana - Gagija Jovanovića. (U istoj sezoni dva glumca, Branimir Brstina i Dragan Jovanović, okušali su se kao ambiciozni reditelji. Na samom početku veliki zalogaži: zahtevni komadi, povelelike glumačke ekipe, a oni sami još i nosioci naslovnih uloga!) Bila je tu i *Igra parova* u Beogradskom dramskom, pa *Hajlajf* u Ateljeu, gostovalo je banjalučko pozorište s predstavom *Sveti Georgije ubiva aždahu*, pa... Pozorište na Terazijama je, izgleda, izgubilo korak: premijera domaće mjuzikla *Spusti se na zemlju*, „naučno fantastična komedija situacije“, za koji je libreto napisala Gordana Gončić a reditelj je Jug Radivojević, odložena je za polovinu januara. U međuvremenu, u decembru, prikazane su „reprize“!

Zašto se na kraju godine stvara pozorišni krkljanac? Upućeni kažu zbog - novaca. Treba ostvariti plan, odobreni novac potrošiti u kalendarskoj godini. Nova godina, novi novci.

U opštoj trci i panici, odmereno i ozbiljno, u Jugoslovenskom dramskom promovisana je knjiga Vladimira Stamenkovića *Pozorište u zenitu* (izdavač Muzej pozorišne umetnosti Srbije) i obeleženo punih pet decenija istrajavanja u pozorišnoj kritici čoveka koji smatra da je u „pozorištu misao najdramatičnija, da je cilj svake velike umetnosti, pa i pozorišne, da nas neposredno uvodi u saznanje“. Pozorišnu kritiku je Stamenković, danas penzionisani univerzitetski profesor, počeo je da objavljuje 1956. u „Književnim novinama“. Od septembra 1961. do danas je pozorišni kritičar NIN-a. Nema primera, kažu, ne samo kod nas nego i u svetu, da neko tako dugo, nepo-

sustalo, bez prekida istrajava u tom poslu. *Pozorište u zenitu* sadrži osvrt na 50 predstava, jedan za svaku godinu. Izbor je strog i načinjjen je prema jednom kriterijumu: izdvojeni su osvrti na predstave „koje su, u proteklih pet decenija, presudno uticale na formiranje i utvrđivanje ukusa i pogleda autora knjige, ali najverovatnije i jednog znatnog dela beogradske pozorišne kritike“. „Nikad korumpiran, nikad popustljiv, uvek analitičan i kritičan, ali sposoban i da se oduševi onim što odgovara njegovom senzibilitetu i njegovom vjeruju, intelektualnom, estetskom i društvenom“, zapisali su Mira Trailović i Jovan Čirilov u pogovoru *Kraljevstvu eksperimenata* (1987), knjizi Stamenkovićevih tekstova o predstavama prvih 20 Bitefa.

Mnogo šta nije kao što je nekad bilo, pa ni pozorišna kritika nema mesto koje je nekad imala. Pozorišni stvaraoci uglavnom tvrde da pozorišnu kritiku ne čitaju, pozorišni kritičari se bave svim i svačim u pozorištu, pošto se od pozorišne kritike ne živi (i Vladimir Stamenković je bio redovni profesor na Fakultetu dramskih umetnosti), pa svakodnevno rizikuju da uskoče u „sukob interesa“. „Godinama se priča da nemamo novih nastajanja pozorišnih kritičara, da se mladi ljudi teško odlučuju za taj poziv“, kaže Aleksandar Milosavljević, predsednik Udruženja pozorišnih kritičara i teatrologa Srbije. „Vreme je da se to reši makar i u prostoru skučenom za ozbiljno temeljnu pozorišnu kritiku.“ Rešavanje počinje pokretanjem Radionice mlade pozorišne kritike u Srpskom narodnom pozorištu. Još samo kad bi mladi kritičari imali gde da objavljuju svoje tekstove!

Umreženi klanovi

Koliko je puta ponovljena priča o pozorišnim klanovima? Mnogo puta. U kojim vremenskim razmacima se ona pokreće? Teško je odrediti. Ko je pokreće? Kako kad. Poslednju je inicirao Dragan Kojadinović, ministar kulturni, uz ocenu da i dalje istrajavaju „paradržavni centri moći u kulturi“, da i dalje „opstaju mnogi klanovi u kulturi“, da „postoje interesne grupe koje su zaledile tu situaciju, među kojima su se neki nametnuli kao vrhunski autoriteti, što je sada vrlo teško razbiti“. Ministar kulturni navodi i primer: „Ako pogledate repertoare beogradskih pozorišta, videćete da samo nekoliko reditelja režira, niko nema snage u toj branši da to kaže javno, a ogromne količine novca idu uhodanim putevima“. Valja pretpostaviti da se opaska ne odnosi na Narodno pozorište u Beogradu koje je pod ingerencijom ministarstva kulture i u kojem je, verovatno, sve idealno rešeno, pa o klanovima nema ni govora. Misli se, verovatno, na pozorišta koje finansira Beograd. Zaključak: „Pedesetak lica sele se iz predstave u predstavu, deluju kao sekte, i veoma su jaki“. Isti ljudi se, dakle, okupljaju oko određenih projekata, dele novac, uticaj i slavu! Mnogi umetnici govore o interesnim klanovima u kulturi, ali to, primećuje ministar, čine u pola glasa. Za razliku od prestoničkih, umetnici u unutrašnjosti su mnogo skromniji i treba im manje novaca. Ministar po značaju izjednačuje Sterijino pozorje i Dane komedije, pa drži da ova dva festivala moraju da imaju i isti tretman. (Koliko Republika da novaca Pozorju, toliko i Danima komedije - da li

je to to?) Ministar bi voleo da neki prvaci naše pozorišne scene budu hrabriji, pa da o svemu što ne valja iskreno progovore. „Imamo izvanredne umetnike, ali je više privilegovanih, dobro umreženih, koji su zaposeli našu kulturnu scenu.“

Sonja Jauković, predsednica Saveza dramskih umetnika Srbije i prvakinja Narodnog pozorišta u kojem, naravno, nema klanova, primećuje da dve različite političke stranke „drže“ kulturu, jedna Grad, druga Republiku. „Sada bi malo da ratuju i hteli bi da im umetnici pripomognu, po mogućnosti džaba i na svoju štetu!“ Predsednica smatra da priča o klanovima nije nimalo originalna, postoji od pamtiveka, tj. još od Titovih vremena, a postojaće i dalje, pošto će se ljudi, pa i umetnici, udruživati da bi ostvarivali svoje interese. Smatra, ipak, da društvo koje toliko dugo omogućava održavanje jednog istog klana (zar je samo jedan?) treba zbog toga da se oseti odgovornim. Kada bi bilo zakona o kulturi, kada bi se ograničila vlast upravnika i kada bi zakon obavezivao na audicije za svaku predstavu i ulogu, sve bi bilo drukčije. Jer, „sve dok se broj pozorišta smanjuje, a broj glumaca, zahvaljujući silnim akademijama i pozorišnim fakultetima, povećava, klanovi će biti nedostižan klan u koji će očajnici hrliti“.

Nema zakona o kulturi, nema zakona o pozorištu. I ti zakoni su u nadležnosti ministra kulturnog i Vlade koja je donela zakona koliko nije doneto za dva veka. Imamo čak i zakon o životinjama, a tu smo bolji od Albanije i Bosne! Samostalni umetnici, opet, budući izvan zakona, ne uspevaju da reše svoj status. U zemlji čija je baza pojedena a nadgradnja se urušava produkcija umetnika je, reklo bi se, veća od nataliteta. Da li je svako ko je završio neku glumačku školu doista glumac? Stevo Žigon je govorio da „ko nije odigrao Hamleta, bar jednog Šekspira kako valja, jednog Dostojevskog ili Čehova, ko nije odigrao Eliota, Džemsa Džojasa ili Molijera - taj ne može nikad da postane glumac“.

Dok ministar pokušava da raspelja staro „umrežavanje“, Ljubivoje Tadić pokreće novo - Pozorišnu mrežu Srbije. To je nešto izvan svih klanova i interesnih grupa, slovi kao programska i organizaciona inovacija u pozorišnom životu mile nam zemlje. Model je evropski, isproban je, a mreža bi trebalo da pomogne pripremu i opremu pozorišnih predstava i njihovu dalju distribuciju. Centar nove mreže je Zaječar koji ima jako pozorište, sve će odatle polaziti. Već je osam opština Timočke krajine odlučilo da uđe u mrežu. Planira se da se opštine u Vojvodini masovno priključe, pa i svi ostali, regionalno i pojedinačno. Recimo, predstava košta 2 miliona, koproducenti ulažu po 200.000, premijera je u Zaječaru, pa u gradovima koji su je finansirali. Potom predstava nastavlja život u 180 opština Srbije, ide na festivale i u inostranstvo! Namera je da se krene s nekim komadom Branislava Nušića, sa „vrsnim glumcima“. U planu su 3 projekta godišnje. Tadić napominje da se komercijala i isplativost podrazumevaju.

Bilo je i drugih novosti, ali o tome drugi put, ako ga bude. Jedna vest pobuđuje slatku slutnju: možda će pozorišnim i filmskim umetnicima biti otvorena vrata Srpske akademije nauka i umetnosti. U božićnom intervjuu Nikola Hajdin, predsednik SANU, između ostalog kaže: „Prema sada važećem Statutu Akademije, nije moguć izbor stvaralaca iz oblasti filmske i pozorišne umetnosti. Razmatrali smo to pitanje u okviru kompetentnih odeljenja bez nekog konkretnog rezultata. U toku je izrada novog zakona o Akademiji, zatim će uslediti i izrada novog Statuta Akademije. Nadam se da će se tom prilikom i o ovom, za mnoge važnom, problemu raspravljati. Imajući na umu da su ove oblasti, po mišljenju znatnog broja naučnika i umetnika, va-

žne za našu naučnu i umetničku afirmaciju i da su nas pojedini stvaraoci iz pozorišne i filmske umetnosti učinili poznatim i cenjenim u svetu, nadamo se da će ovaj problem biti rešen.“

Naravno, treba biti strpljiv i dugo živeti. Kod nas jeste sve sporo, ali je

ponešto i dostižno. Kad je već o životu reč, evo šta veli glumac Miodrag Radovanović Mrgud: „Za mene je pozorište jedini pravi život: ozbiljan i odgovoran. Ovaj stvarni život je potpuno neozbiljan, samovoljan, siledžijski, otimački“.

Osvrni se sa setom.



MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević

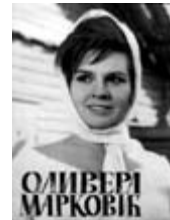
cena: 500 dinara



LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević

cena: 500 dinara



OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić

cena: 500 dinara



STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović

cena: 500 dinara



VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

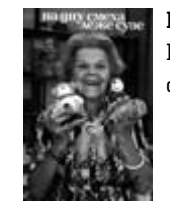
cena: 500 dinara



MIHAILO JANKETIĆ

Priredio Veljko Radović

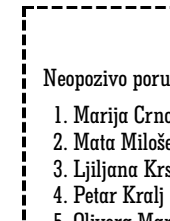
cena: 500 dinara



BRANKA VESELINOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 500 dinara



IVAN BEKJAREV

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 500 dinara

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzdećem sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

- | | | |
|--------------------------------|-------|-----------|
| 1. Marija Crnobori | | primeraka |
| 2. Mata Milošević | | primeraka |
| 3. Ljiljana Krstić | | primeraka |
| 4. Petar Kralj | | primeraka |
| 5. Olivera Marković | | primeraka |
| 6. Rade Marković | | primeraka |
| 7. Stevan Šalajić | | primeraka |
| 8. Mira Banjac | | primeraka |
| 9. Vlastimir Đuza Stojiljković | | primeraka |
| 10. Stevo Žigon | | primeraka |
| 11. Mihailo Janketić | | primeraka |
| 12. Branka Veselinović | | primeraka |
| 13. Ivan Bekjarev | | primeraka |

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 2631 464, 2631 522, 2631 592;

STEVO ŽIGON - VELIKI DAH

Svaki dan njegovog života bila je neprestana borba sa „zlim dusima“, i zato je raspoznavao dobro ovog sveta, i dobro je raspoznavao muku ljudi oko sebe da dosegnu lepotu življenja

Mirjana Vukojčić

Ofelija:

„Evo ruzmarina, to je za uspomenu,
Molim te, dragi, sećaj me se ti“
(*Hamlet*)

Pametna, brz, maštovit, neustrašiv, radan, nežan i oštar, borben, svadljiv, neumoran, isceliteljan, čovekoljubiv, muževan, lep, plah, druževan, pošten, hrabar.

Stevo Žigon nikada nikoga nije ubeđivao, on je jednostavno govorio. Ako je bilo suprotnih mišljenja, on se borio za svoje mišljenje - pa, ko pobedi! Nije se družio sa neistomišljenicima, ali je uvek imao osećaj opraštanja kada bi ga oni napadali. I onda bi bio sam, sa svojim idejama, i strasno verovao u istinitost onoga što radi, misli, predlaže drugima. To uopšte ne znači da je mislio da je u pravu. Naprotiv, imao je osobinu da „pro-

pusti“ one koji nisu bili s njim u saglasju. Pustio ih je niz vodu, a on je išao uz vodu. Taj teški „plivački maraton“ trajao je od njegove rane mladosti do poslednjeg daha. I taj poslednji dah je bilo kretanje. Krenuo je u šetnju, obuo cipele, a taj veliki dah mu je došapnuo da su hrabri ljudi srećni! Da strah od smrti pokreće ljude i da je tog trenutka on izabranik koji nije tražio mnogo, ali je dobio sve!

Svaki dan njegovog života bila je neprestana borba sa „zlim dusima“, i zato je raspoznavao dobro ovog sveta, i dobro je raspoznavao muku ljudi oko sebe da dosegnu lepotu življenja. Bio je spreman da svakoga trenutka uzvisi čoveka, na sceni ili u svakodnevnom životu. Čovek, drug kome si mogao reći sve - od bolova u stomaku, ili srcu, do nemoći da rešiš neku scenu; pred kim si mogao da

plačeš, da se raduješ, s kim si mogao da se posavetuješ, da zatražiš pravu reč, dobru reč. Čovek sa kojim si bio siguran da se nećeš plašiti mraka, „nečistih sila“. Prosto, davao je snagu ljudima s kojima je živeo i radio.

Pobeđivao je poslednjih godina sve „strahove“, a pobediti strah znači pobediti smrt. Stevo je pobedio sve - on je s nama na sceni, ulici, u bašti, kafani, na našim putovanjima, u vozu... U Jugoslovenskom dramskom pozorištu, u Narodnom pozorištu, Beogradskom dramskom pozorištu, Ateljeu 212, u Zrenjaninu, Novom Sadu, Ljubljani, Moskvi, Sofiji, Parizu, na Adi, na Nevi, Savi - na svim rekama koje je preplivao uzvodno i dobio najveću nagradu - orden Hrabrosti. Zato je Stevo srećan čovek!

Udahnuo je život, ne samo svojim likovima, nego likovima svih glumaca koji su ga okruživali na sceni. Glumci koji su s njim radili, uzvraćali bi mu rečima Šekspira: „Kad prijatelja imaš oprobana, čeličnom alkom za srce ga veži“.

Taj prijatelj bio je Stevo Žigon!
U Beogradu, 3. I 2006.



Reditelj Stevo Žigon sa Ofelijom, Mirjanom Vukojčić

PAMTIĆEMO VELIKOG ŽIGONA

Otišao je glumac i reditelj bez koga će u pozorištu biti nepodnošljivo mirnije

Branka Krilović

Dva dana pred njegov omiljeni Dan Republike - 29 novembar, u Narodnom pozorištu je proslavio šesdeset godina rada i deset godina predstave *Idiot*. Na službenom ulazu u Pozorište neki skromni ljudi sa torbicama uzalud

su pokušavali da se, pored obezbeđenja, probiju do Stevine garderobe i uruče mu svoju miloštu... Ne i ne! Da li su to oni mladići koji su nekad opsedali Jugoslovensko dramsko zbog *Pigmaliiona*, ili su Golootočani, ili... Elem, jedan je uspeo

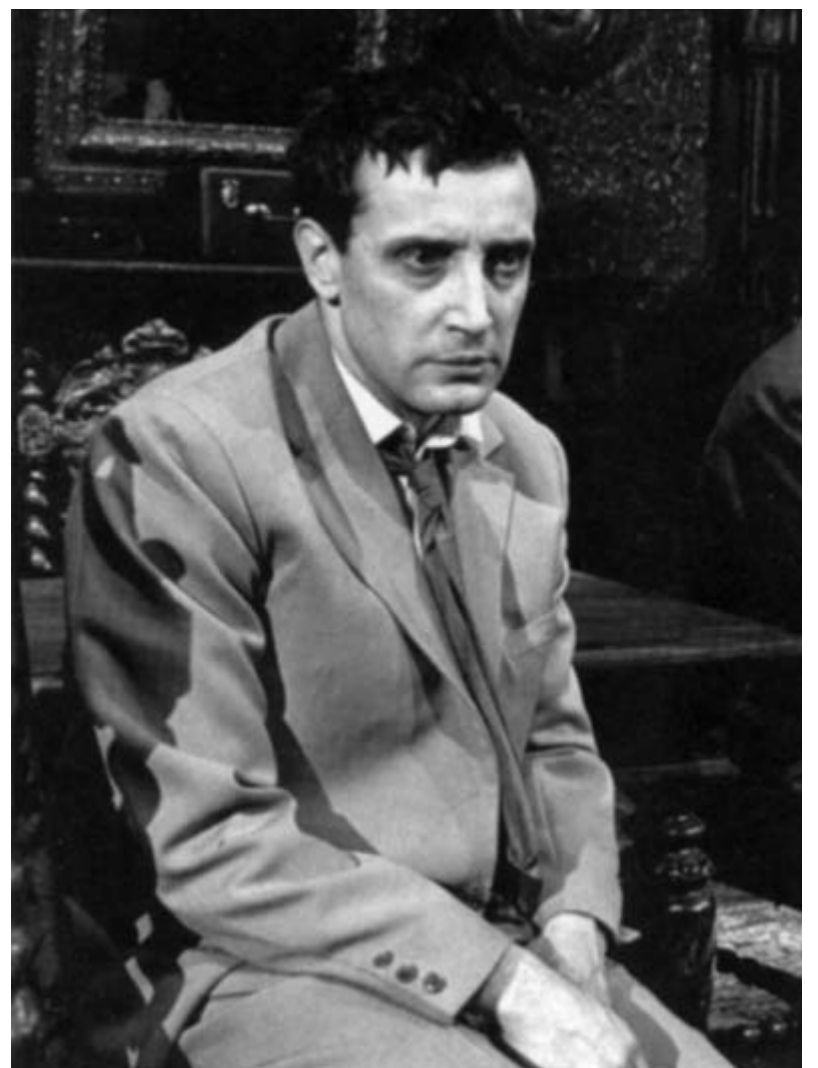
da umakne službi i, ipak, stigne do garderobe broj 12 koju je gopsodica Žigon za jubilej ustupila ocu.

- Stevo, dobro se držite!
- Glava mi radi, ali, sam, znate, vrlo propao.
- Hladno je, imate li dovoljno drvca? (Poslednji intrevju za „Ludus“ uradili smo u njegovoj kući, uz vatru iz bubnjare.)
- Uveo sam grejanje, ali, nažalost, poskupelo je a para nemam...
- Međutim, i dalje znate Hamleta?
- Hoću, reći ću vam Hamleta, ali dajte mi šlagvort, morate mi dati šlagvort.

I, telo osamdesetogodišnjaka se pretvorilo u nenadmašnu melodiju prinčevske mladosti.

Narodno pozorište bilo je puno do plafona. Na gelerijama mladi i deca sa Kosova. Decenija predstave nekome se usekla u glas, nekome je donela sporinu, ali *Idiot* je spomenik kolektivne glume i ogled o pozorišnoj klasici. Nema više tih patetičnih ali dragocenih zamaha koji idu u dubinu i visinu, koji pokreću orkane misli i emocija. Žigonovoj inteligentnoj svojeglavosti, njegovom buntu s razlogom i bez razloga, bio je potreban jak i brojna glumački auditorijum. Trebalo je te goleme rediteljske naume smestiti i udomiti, trebalo je naći takve glumačke mudrosti koje će se opiranjem pokoriti „diktaturi“ velike ideje.

Broj iz Dahaua, komunista koji je sebe u ekstremnim egzaltacijama proizvodio u staljinistu, Slovenac, Srbenda (kako ga nazva njegov omiljeni supatriota Berček), Rus, Sloven... otišao je uz zvuke Internacionale, uz pozdrav i zahvalnost najvećih ruskih umetnika i ruskog naroda. Od velikog reditelja Dostojevskog, koji je silno ljubio ruski narod i rusku umetnost, u ime Žigonove druge



Čovek nemira: Stevo Žigon u predstavi *Zatočnici* iz *Altone*

otadžbine, oprostio se ambasador Ruske Federacije Aleksandar Aleksejev.

„Rusija mu je uzvraćala istom ljubavlju“, rekao je Aleksejev. Ocu, za kojeg je život bio najveća svečanost, ćerka Ivana je, uz grobljanski orkestar, zapevala *Rascvjetali jablani* i...

Nikita Mihalkov piše: „Stevo Žigon je voleo život strasno i beskompromisno, kao ljubavnik voljenu ženu. Zato mu je i umetnost, i pozorište, i sam život otkrivao svoje najskrovitije tajne. On se davao i sve mu je bilo dato. Poslednji put zagrlili smo se u Moksvi, upravo na dan rođenja

F.M. Dostojevskog, kada je nacionalni teatar Srbije igrao njegovu predstavu *Idiot*. To je bio jedan od mnogih pozorišnih praznika za čitavu Moskvu koji nam je darovao Stevo Žigon. Pamtićemo njegove mudre reči i predstave, pamtićemo velikog Žigona“.

Bez Žigona, u pozorištu će biti mirnije. Nepodnošljivo mirnije. U prostor koji je zauzimala njegova retkost može se sad smestiti više ovih tekućih, pozorišnih običnika.

Preplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za SCG - 500,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)

NOVO!
PRIMAMO PRETPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 15,00 EVRA

Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

PUNA KUĆA ILI DOBRA KRITIKA

Beogradska pozorišta u 2005. godini

Branka Krilović

Šta je ostalo u pamćenju od pozorišne 2005? Dok se u sećanje, sporo, kao na zagušenom serveru, upisuje kvadratić po kvadratić preostalih impresija, ostanimo kod onog što je najsvežije, a možda i najbitnije. Jer, činjenica je da proteklo pozorišno vreme, otkucano na beogradskoj sceni, usitnjeno, malo je bilo potresa, malo ansambl predstava, novih komada. Srpski pisci ili su prešli na bolje plaćene spisateljske žanrove (filmski scenariji, reklame, skečevi za TV), ili su zauzeli diplomatske i druge kancelarije u demokratiji, kojom nisu zadovoljni ali joj ne mogu odbiti počasti i honorare. U repertoartima, a još više u ostvarenim namerama, dakle nastalim predstavama, oseća se muka izazvana dvoumicom kojem se privoleti carstvu - umetničkom ili tržišnom? Puna kuća ili dobra kritika, zalet u novo i nepoznato, ili ponavljanje uspešnog starog? Uglavnom, sve je kratkog daha, uključujući i najmanju, pametnu i talentovanu generaciju pisaca i reditelja. Imaju odlične ideje, dobro misle, ali nekako su na parče, na dva - tri glumca, kao da i oni žure da što pre završe posao, bez mnogo muke i trajnijih posledica. Umesto poštene predstave - spot i esej. Minimalizam, u redu, ali neka bude plasiran s više strpljenja. Filip

Vujanović, Maja Pelević, Ana Tomović, Milena i Jelena Bogavac, Vuk Ršumović, odmakli su se od povlašćenih, mlada-lučkih pozicija i treba očekivati njihovo napredovanje u odbrani od pozorišne gerijatrije. Ksenija Krnajska i Boris Liješević, dve najsnažnije individualnosti, tiho se, ali ozbiljno približavaju članicima rediteljskog fronta.

Zaokupljenost formom

Pozorišnu 2005, zaokružila su dva najznačajnija reditelja. Dejan Mijač je u Ateljeu 212 postavio *Trg heroja* Tomasa Bernharda, a Egon Savin u Jugoslovenskom dramskom režirao *Šumu Ostrovskeg*. Predstava *Trg heroja* nije uspeh - ona je vrednost. Nije prijatna, ali je umetnički značajna, zamorna je i teška, pitate se čemu, da biste posle nekoliko dana poželeli da se vratite i gledate ponovo. I revidirate mišljenje. *Trg heroja* je najznačajniji pozorišni događaj protekle godine u Beogradu. To je studija, esej, ozbiljan eksperiment koji bi ovdašnje pozorišno mišljenje mogao odvesti potpuno novim putem. Prehvaljena drama

Tomasa Bernharda o bečkom i austrijskom nacizmu... ovde i sada zvuči kao dnevno potrošni angažman, demagogija nevladinog korpusa, a od staračkog intelektualnog cinizma Bernhardovih junaka jači su neki likovi iz bifea Ateljea 212. Međutim, novo poglavlje Mijačeve estetike je bez kompromisa zaokupljeno formom, kao polazištem i ishodom ključnih pozorišnih vrednosti. Najmoćniji Mijačev saradnik u otvaranju nevidljivih, a veoma važnih slojeva drame, je kompozitor Isidora Žebeljan. Ona čuje i zna da ozvuči stanja koja nijedan drugi jezik nije u stanju da uhvati. Tako da se može reći da

je istovremeno prezentovana zvučna verzija Bernhardovog komada. Na momente, ona je delovala dramatičnije od vizuelnog toka predstave.

Reditelj Egon Savin čini obrnuto - formu podređuje tematskom: *Šuma Ostrovskeg* je tekuća stvar, slika upotrebnog, plaćeničkog međuodnosa vidljivog u kući i u skupštini. Još da je Raisa Pavlovna umesto blagajne i keša potezala „viza“ i druge kartice za kupovinu ljubavi i moci... metafora bi bila potpuna. Beograd je pun Raisa s blagajnama pri sebi. Tu i tamo kolebljivi realizam Savina ima jasnu poruku: šta tu da se preterano estetizujemo kad je pohlepa na delu. Za Egona Savina, veoma radna 2005. mogla

bi biti sezona zaleta za pobedu ličnih dometa.

U koprodukciji s Grad teatrom Budva, Jugoslovensko dramsko je prikazalo *Hamleta*. Majstorska režija Dušana Jovanovića otvara nepoznate komore Šekspira, slavi lepotu stiha i neukidivu moć uma. Ali, iznad svega tu je sam Hamlet Dragana Mićanovića koji svom snagom, potresno živi dramu očajnog kraljevica i nadmašuje sve uzlete i zablude predstave. U isto telo, u istoj godini, smestiće se *Tesla* - odigran je u Madlenianumu. Taj paket umlja i najplemenitijeg ljudskog materijala mogao je izneti samo glumac mićanovićevskog sistema.

Strategija Jugoslovenskog dramskog pozorišta, koja znači „daj provereno i najbolje“, podrazumevala je i novu Biljanu Srbljanović. *Skakvci* su novi hit tandema Srbljanovic - Mijač.

Ispred i iznad svih - Ljuba Tadić

Dugoočekivanu šansu da režira u Narodnom pozorištu, Slavenko Saletović je prihvatio s punim respektom prema tradiciji Kuće i svešću o svojim, nimalo euforičnim godinama. Bez želje za brzopoteznom uspehom, on u Gogoljevoj *Ženidbi* sabira i referiše stečena icksustva, gogoljevštinu reanimira, približava je nestrpljenju današnjeg gledaoca, nastoji da ga, bez upliva banalnosti, zabavi i nasmeje. *Ženidba* je prilog tradicionalnim pozorišnim vrednostima.


Jedno davno obećanje Narodnog pozorišta po ko zna koji put se odlaze za narednu sezonu. To je *Sat tokom kojeg ništa nismo znali jedni o drugima* Petera Handkea u režiji Mladena Materića. Podela koja obećava, izuzetna saradnička ekipa, na kraju utrošeni vreme i trud zaslužuju epilog. U čemu je problem?

U iščekivanju Šekspira za odrasliju publiku, Pozorište „Boško Buha“ je odigralo *Inglis bukvar* Dragoslava Andrića. Nenad Gvozdenović je režirao, a divna deca „Buhe“ igraju tako da bi i Andrić, koji se i sam sa sobom nadmetao, bio zadovoljan. „Puž“ je i dalje oaza za vežbanje dobrote i radosti nehrojenih vrsta. U tom raspoloženju je i *Aleksa u zemlji čuda*, naj-tekst Branka Milićevića. U Pozorištu „Duško Radović“ Dragoslav Todorović, uz reprezentativnu autorsku podršku Borisa Čakširana, kompozitora Vladimira Pejakovića i asistenta hedonistu - Branka Dimitrijevića Bahus, stvara *Anderesenove kuvare*, najlepši esej posvećen dvestogodišnjici Hansovog rođenja.

U luksuzno opremljenom Pozorištu na Terazijama i dalje se čeka predstava koja će dosegnuti visoki sjaj enterijera, a Bitef teatar čeka dan kad će se opredeliti hoće li da bude klub za noćne provode ili ozbiljna kuća ekstravagantnog pozorišnog mišljenja, kako je to smerala Mira Trailović.

Pokušaj razumevanja teške žene Elfride Jelinek u režiji Nebojše Bradića, Lalićeve *Društvene igre* na vrhu bivšeg Centralnog komiteta, 900 kostima Angeline Atlagić za Boljšoj teatar, dolazak Jiržija Mencla u Narodno... izuzeci su i bizarije kojima se pobija rutina, ruše klišeji, čine se vertikalni i horizontalni prestupi.

U epilogu ovog krstarenja po godini, pravo je da se nađe glumac i - gluma. Nenad Jezdić (*Smrtonosna motoristika*), Mićanović (*Hamlet* i *Tesla*), kompletan muški deo *Leta iznad kukavičjeg gnezda*, Isidora Minić (*Skakvci*), Gorica Popović i Paulina Mnaov (*Trg heroja*). Ispred i iznad svih je Kralj Lir Ljube Tadića, testamentarni, treći Lir velikana kojim se sada diči nebo.



Milan Mihailović Caci

Iz „Uspomenara“

LJUBIŠA BAČIĆ

Rođen u Soko Banji 1922. godine, jedne decembarske noći. Majka Aleksandra Milić tvrdila je da je to bilo 24, a u crkvenim knjigama je zabeležen 30. decembar.

Izgleda da je krivac što je Bačić ostao šest dana mladi pop Mika koji ga je krstio, a „mnogo je voleo čašicu“.

Sin advokata Antonija Bačića, Dalmatinca, osnovnu školu i gimnaziju učio je u Nišu. Prvi put ušao u pozorište posle mature. Igrao u niškom pozorištu. Godine 1947. došao u Beograd. Dve godine studirao arhitekturu, u Radio Beogradu radio kao novinar, zatim pisao istoriju umetnosti. Promenio tri pozorišta: Humorističko, Beogradsko dramsko i Atelje 212, u kome je i penzionisan.

Napisao komediju *Majstor s mora*. Objavio knjigu pesama *Stena gologlava*, 1985. i dobio nagradu „Miloš Crnjanski“.

Umro 24. marta 1999. u noći pred bombardovanje, u Domu staraca na Bežanijskoj kosi. Sahanjen u Aleji zaslužnih građana na Novom groblju u Beogradu.

Druga knjiga, *Moj život malo li te ima*, izašla je nekoliko dana posle smrti.


Bio sam klinac kad me je jednom provozao vespom kroz Kajmakčalansku ulicu na Crvenom krstu. Tada se, uz pozorište bavio i muzikom. Bio je pevačka zvezda, nezaboravna je njegova *Sanja*, svirao je gitaru, usnu harmoniku, *piccolo*... Tada se družio i sa mojim ocem Branislavom u *Servisnim stanicama* Lole Đukića, na Radiju u *Veselim večerima* ili u predstavama Beogradske komedije. (U to vreme bio je popularan trio usnih harmonika „BIS“, u kome su svirali Dušan Kandić, Boža Miletić i Branislav Mihailović.)

Kasnije, kada sam 1972. došao u Atelje 212, zatekao sam 50-godišnjaka Ljubišu Baju Bačića. Sledećih 27 godina bio mi je najbolji drug.

SOCIJALIZAM

U jednom ozbiljnom razgovoru o našoj stvarnosti, u starom bifeu Ateljea 212, 20. februara 1989, Ljubiša Bačića mi daje definiciju šta je to SOCIJALIZAM:

**TO JE KAO VOŽNJA AVIONOM!
IMAJ DIVNU PERSPEKTIVU,
ALI SI VEZAN I POVRAĆA TI SE!**



U predstavi *Protuve piju čaj* Dragoslava Mihailovića, 1978: Miodrag Andrić (Nikola), Milan Caci Mihailović (Miladin), Ljubiša Bačić (Boža), Milutin Butković (Raka) i Danilo Stojković (Ranko).

BEZ DISTANCE

Na Kamernoj sceni zrenjaninskog Narodnog pozorišta izvedena je premijera Bernhardovog komada *Pred penzijom* u režiji Srđana Radakovića

Ljiljana Bailović

Austrijski pisac Tomasa Bernharda napisao je dramu *Pred penzijom* ispitujući pritaženi i presvučeni nacizam u svojoj zemlji. Postavljajući tu dramu na Kamernu scenu zrenjaninskog Narodnog pozorišta mladi novosadski reditelj Srđan Radaković, međutim, imao je na umu naše domaće zlo, koje se, posle ratova na tlu bivše Jugoslavije, povuklo s javne pozornice i preživljava „u progonstvu“, u porodičnim skrovištima, izmičući „goniocima“. Paradigma je, nažalost, skoro potpuna, i zrenjaninska predstava *Pred penzijom* komotno se igra, sada i ovde, bez transpozicije i bojazni da će biti anahrona, nerazumljiva, ili nas se neće ticati. Napisana s egzistencijalističke platforme, drama je dobila univerzalnost (i poredbeno jasnoću) već i što je reditelj za protagoniste uzeo mlade glumce, iz generacije koja je u „aktivnom ili trpnom stanju“ prema ratovima koji su ovuda upravo protutnjali. Tako se na kamernoj bini sve odvija „bez distance“, s nepodnošljivom lačkom prepoznavanja.

Bez distance igra i glumački tim: Edit Tot Trubint, Sanja Mikitišin Gačić i Ivan Đurić, u odličnoj međusobnoj saradnji i s izuzetnom studioznošću, grade likove drame i precizno, i uzbuđljivo. Na momente zamoran i bez sumnje dugačak Bernhardov tekst oni prezentuju suges-

tivno i kompetentno, ne dozvoljavajući ni jednog časa ravnodušnost u gledalištu. Težak i komplikovan odnos između dve sestre i brata glumice demonstriraju dramatično i s pokrićem: Edit Tot Trubint u jakim i jasnim gestovima, reskim dramskim promenama, snažno i umešno se koristeći raznovrsnim simbolizacijama; u kontrapunktu s njom Sanja Mikitišin Gačić prostudiranim mimikom, rečitim ćutanjem, dobro plasiranim svakim pogledom - obe do kraja u nesmanjenoj koncentraciji. Za razliku od žena, Đurić u ulozi njihovog brata, uvaženog sudije Rudolfa Helera, ima više prostora za transformaciju i obrt na sceni, što nije dovoljno iskoristio, krenuvši drugim putem: igra grozničavo, napeto, s neobično visokom dramskom artikulacijom i na momente naturalnom uverljivošću.

Komad Tomasa Bernharda preveo je Zvonko Gojković, veoma korektno, u sigurnim jezičkim standardima. U odlično dizajniranom svetlu Žarka Lazića i brižljivo smišljenoj likovnoj opremi (kostimi i scenografija Marina Sremac), predstava *Pred penzijom* ipak počiva na snazi i uverljivosti glumaca. Ona, u dramaturškom smislu, nema kraj - nerazrešen dramski naboj reditelj ostavlja gledalištu, što u uslovima izvođenja na kamernoj sceni ima dovoljno jasno transpoziciono dejstvo. Ako se publika oseti prozvanom, to neće biti slučajno...

ZADIVLJENI PRED GENIJEM

Mocartova godina je u našoj kulturi počela premijerom drame Pitera Šefera *Amadeus* u Beogradskom dramskom pozorištu, u režiji Alise Stojanović, s Gordanom Kičićem kao Mocartom i Predragom Ejdušom kao Salijerijem

Sonja Ćirić

Amadeus ja najpoznatija, najbolja i najigranija Šeferova drama. Samo na Brodveju je izvedena više od 1.000 puta, a postavljena je u svim velikim pozorišnim centrima Evrope. Ovo je druga postavka *Amadeusa* u Beogradu: prvu je režirao Paolo Madeli početkom 80-ih, takode u Beogradskom dramskom. Tada je Mocart bio Lazar Ristovski, Rade Marković Salijeri, a Rozalija Levaj - Mocartova žena Kostanca. Po rečima Ristovskog, beogradska premijera je bila prva nakon svetske u Londonu.

Alisa Stojanović ocenjuje da je *Amadeus* jedan od najlepših komada XX

veka, savremena klasika. „Šefer je napravio hrabar potez, poigrao se mitom o Mocartovoj smrti, svoju tezu postavio kao jednu od mogućih objašnjavajući je komadom s merom i ukusom u pravljenu artefakta.“ Glavna Šeferova tema, odnos prema umetničkom talentu, ima 3 nivoa: u osnovi je sukob između prosečnosti Salijerija i genijalnosti Mocarta viđena iz ugla Salijerija; sledeći nivo aktuelizuje dilemu da li je Mocart umro prirodnom smrću ili je otrovan, a na kraju je priča o sudbinskoj žrtvi - Mocart i Salijeri su žrtve sopstvenog talenta.

Specifičnost predstave Alise Stojanović je uvođenje muzičkih partitura u

predstavu, čime je muzika postala lik komada. Naime, tekst Salijerijevih doušnika, Ventičela, prekomponovan je u muziku, a na sceni je i kvartet koji prati dešavanja. Kompozitor je Ivan Brkljačić, koji je u predstavi i pijanista. „Ovo je šansa da kroz Mocarta, kojim se bavim još od niže muzičke škole, prođem na nov način. Kvartet - klavir, violončelo, viola i klarinet - izvodi muziku koja prati Salijerija i komentariše tekst, a dve pevačice - Aneta Ilić i Iva Mrvoš - pevanjem izveštavaju Salijerija i publiku o Mocartu. Osim moje, u predstavi naravno ima i Mocartove i Salijerijeve muzike, te je ovo predstava i za slušanje.“

Rediteljka veli da su Predrag Ejduš i Gordana Kičić „vodeći glumce u svojim generacijama, dva različita, ali velika stila glume“, što je još više istaklo različitost likova koje tumače. „Još od filma sam zaljubljen u ovaj komad“, kaže Ejduš. „Nažalost, nisam gledao predstavu ovog pozorišta, o njoj znam samo po čuvenju. Problem o kome j reče u komadu izuzetno se tiče svakog umetnika, pa i glumca, jer je i gluma katkad umetnost, mada mislim da je gluma pre svega zanat, no i glumac u retkim trenucima dosegne

umetničke visine. Zato je normalno da je ta tema i mene izuzetno zanimala, jer čovek neprestano teži da dosegne vrhunski rezultat. A to je uvek neizvesno, ali je lepo dok se čeka, dok se istražuje. A onda dođete u kontakt s nečijim fantastičnim dostignućima koje ne možete racionalno da objasnite, već samo osetite plimu osećanja. To se pamti za ceo život. To je fantastično u umetnosti. Postoje i predrasude o Salijeriju, što dolazi iz neznanja, priče o zločinu koji je učinio netalentovani mediokritet - kako se misli, što nije tačno. To je u drugom planu predstave. Želim da odbranim taj lik, izuzetno ga volim, pronalazim u njemu sopstvena razmišljanja. Najviše me uzbuđuje u tom liku je njegova fanatična želja da dođe do vrhova, koje ne može da dosegne. Trenutak kad postane toga svestan je i tragičan ali i lep, jer je to manje, više sudbina svih umetnika. Mocarta je malo na svetu, možda jedan ili dva. Verovatno su došli iz svemira, a mi ostali, zadržani, pokušavamo da objasnimo neobjašnjivo - njihovu genijalnost.“

Kičić kaže da mu je za 10 godina bavljenja glumom, uloga Mocarta „najdublje i najiskrenije pozorišno iskustvo kakvo se retko događa“. Objasnjava da je predstava spoj „teksta, njegove teze, muzike i lične želje da ostvarimo ono što osećamo“. Kako je rešio lik Mocarta?

„Ako bi čovek pokušao da igra genijalnost kakvu je on imao, to bi bila glupost! Igrao sam situaciju, s Alisom smo pronašli Mocartov psihološki profil; on je izuzetno egocentrik, nesvestan prostora i vremena u kome živi. Mocart živi u imaginarnom svetu. Mislim da je on rok zvezda u pravom smislu reči; pojala ga je umetnost i način života, kao što se to desilo Hendriksu, Elvisu, Morisonu.“

Alisa Stojanović je glavnu i jedinu žensku ulogu poverila Danijeli Štajnfeld, studentkinji treće godine Fakulteta dramskih umetnosti, koja do sada nije igrala u pozorištu, a uloga u filmu *Ivkova slava* jedino joj je glumačko iskustvo. Koliko joj znači uloga u ovoj predstavi s Ejdušom i Kičićem, ne treba ni pominjati. U Konstancinom liku je najviše zanima da reši „pitanje kako žena velikog čoveka doživljava njegove probleme, kako uskladuje prirodu realne osobe s prirodom Mocarta koji je u oblacima.“ Pavle Pekić, u predstavi Jozef II, istakao je „mećnarstvo tog vladara, da bi i današnji vladari nešto naučili“.

U predstavi igraju i Dejan Matić, Srđan Dedić, Mile Stanković i Milan Čučilović. Autor scenografije je Darko Nedeljković, a kostimograf je Zora Mojsilović.

CICMILOVIĆEV KIN ZA SLADOKUSCE

Svoje dve najsloženije uloge, Edmunda Kina i Jašu Tomića, Dejan Cicmilović je ostvario u niškom Narodnom pozorištu

Slobodan Krstić

Edmunda Kina, kralja evropskog pozorišta (1787-1833), na izuzetan način koji nikog u gledalištu ne ostavlja ravnodušnim, pre mesec dana je odigrao Dejan Cicmilović u istoimenoj drami na sceni niškog Narodnog pozorišta. Umetnički buntovnog Kina kojeg je tako video i tekstualno opisao Hadi Kurić za svoj španski Teatar „Otpora“, na niškoj sceni postavio je njegov brat po ocu - glumac i reditelj Irfan Mensur. Mensur se opredelio da Dejan Cicmilović zaigra ulogu umetnički ratobornog Kina koji u sebi nosi večni problem iskazan

metaforično - da kraljevi uvek imaju dvorske lude.

„Na početku rada Mensur mi je rekao da je ovo jedna od najvećih i najznačajnijih uloga, da se po značaju meri s Hamletom i Raskoljnikovim, i tu ovu priliku moram da iskoristim. Moram, naglasio je, da budem svestan zadatka pred kojim sam, za sebe, ali kolektiv i profesiju kojom se bavim“, kazuje Cicmilović. „Priznajem da sam se malo pribojavao zadatka jer sam se prilično poistovetio s ovim likom. Uz pomoć reditelja to sam

izbegao i nadam se da je Dejan Cicmilović igrao - Edmunda Kina.“

Višeslojni lik Cicmilović je ostvario kroz efektne transformacije telom i glasom. Fizičko se pretvaralo u duhovno propinjanje. Igrao je lako i sigurno, mnogi vele da mu je ovo najbolja uloga u niškom teatru. Računajući ostvarenja u pozorištu, na filmu, televiziji, radiju, Kin je Cicmilovićeva 44. uloga, a tek mu je 34 godine.

Izbegnuto poistovećivanje s Kinom

„Svi kažu, a reakcija publike to najbolje potvrđuje, da sam dobro ušao u Kina. No, još mi jedna uloga u niškom tetru izuzetno draga - s Jašom Tomić u *Je li bilo kneževе večere* Vide Ognjenović, u

režiji Kokana Mladenovića. Koliko je Kin bio sastavni deo mog bića, toliko se Jaša i ja razlikujemo, ali sam i tu ulogu, možda ponajviše uz pomoć velikana naše scene Mihaila Miše Janketića (igra Ilariona Ruarea), odigrao dobro i na Joakimfestu u Kragujevcu 2004. dobio glumački grand-pri, jednu od četiri ravnopravne glumačke nagrade.“

Cicmilović uspeh predstave *Edmund Kin* vidi u sjajnom Kurićevom tekstu, inventivnoj Mensurovoj režiji, ali i u tome što je na sceni bio sa Aleksandrom Marinkovićem (Princa od Velsa), Aleksandrom Mihailovićem (Salomon) i Sanjom Krstović (Kiti).

„Nekada smo bili učenici Srednje glumačke škole u Nišu, u klasi Mime Vuković-Kurić. Znamo se od kada smo imali 15 godina. Drugovi i prijatelji, pa i više od toga. Izuzetno mi je drago što smo svi napravili lepe uloge u *Edmundu Kinu*, uostalom kao i naši partneri - Snežana Petrović i Kaća Todorović, gošća iz Beograda. Verujem da smo posle čestih pokušaja, uglavnom uspešnih u predhodnih nekoliko godina, i potvrdili da smo stub i oslonac Narodnog pozorišta u Nišu, a pored nas su i Eugenija Stanković-Kovačević, Maja Vukojević i Aleksandar Krstić“, kaže Cicmilović.

Posle Srednje glumačke škole, Cicmilović, Marinković i Mihailović će diplomirati na Akademiji u Prištini, u klasi Svetozara Rapajića, odnosno Boška Dimitrijevića. Svako je krenuo svojim putem: Cicmilović prve profesionalne korake čini u Teatru „Joakim Vujić“ u Kragujevcu. Na Susretima „Joakim Vujić“, održanim 1994. u tom gradu, dobiće i prvo glumačko priznanje - nagradu za najboljeg mladog glumca, za ulogu Edgara u *Kralju Liru*.

Glumačka zrelost

Kao gost 1999. igra u predstavi *Draga Jelena Sergejeva*, u niškom Narodnom pozorištu. Od 2000. je u stalnom angažmanu u Nišu i ostvaruje nekoliko zapaženih rola koje će mu doneti i priznanja. Za ulogu Horacija u *Hamlet rime-*

jku, na „Joakimu“ u Užicu, 2001. nagrađen je za mušku ulogu, a 2004. dobija godišnju nagradu matične kuće za najviše odigranih uloga. Igrao je i u *Polonezi Oginskoj*, *Sutra će biti bolje*, pa u *Ukroćenoj goropadi*, *Noževima u kokoškama*, *Kneževoj večeri* i, sada, u *Kinu*. Igra i u Kragujevcu, Zaječaru, Beogradu, Narodnom pozorištu iz Prištine, koje radi koprodukcije s beogradskim nacionalnim teatrom. Igra u Mihizovom *Kraljeviću Marku* i Pekićevim *Generalima*, a glumački se potvrdio u filmovima *Ringe-rama*, *Ritam života* i *Pljčka Trećeg rajha*. Pamtimmo ga i iz TV serije *Na naš način*, *Gore-dole*, *Gavrilo Princip* i *Porodično blago*.

„Trenutno nastupam u četiri niške predstave, dve prištinske i u jednoj kragujevačkoj. U godinama sam kada dolazim do pune glumačke zrelosti. Kao umetnik i glumac moram da razmišljam o karijeri. Nadam se, pošto bežim od faha, da ću ubuduće igrati uloge koje za mene predstavljaju istinsku provokaciju“, kaže Cicmilović.

Tako vidi svoju buduću karijeru, a o stanju u niškom i srpskim teatrima Cicmilović kaže: „Svako naše pozorište, pa i niško, prolazi kroz faze uspeha, ali se suočava i s problemima. Smatram da se u institucionalizovanim pozorištima nešto mora iz temelja menjati. Ne može, kao u Nišu, da bude zaposleno 120 ljudi, od kojih samo 27 glumaca, a da pritom radi jedva 20-ak. Budućnost srpskog teatra, pa i niškog, vidim u koprodukcijama, privatnim teatarima, udruživanju sredstava, ansambala i ljudi, da bi se došlo do kvalitetnih predstava i opšteg uspeha. U Narodnom pozorištu u Nišu stvari se iz osnova mogu promeniti samo novom sistematizacijom radnih mesta, snažnom marketinškom organizacijom i dobrim repertoarom.“

A dobar repertoarski potez kuće na Sindelićevom trgu upravo je bilo postavljanje *Edmunda Kina* u čije kvalitete će se već u februaru uveriti beogradska kao i publika u gradovima gde Nišljije nameravaju da gostuju.



Na putu koji mnogo obećava: Dejan Cicmilović

RADOSTAN RAD

„Ukratko, samo s takvom ekipom mogla je da se postigne ovakva koncentracija, moglo je da se misli samo na ovaj posao, i da se sve završi za dva meseca“ opisuje Dragan Gagi Jovanović iskustvo svoje prve režije

Sonja Ćirić

Nekoliko dana pre kraja prošle godine, Opera i pozorište „Madlenijanum“ u Zemunu obogatilo je svoj dramski repertoar premijerom *Don Kihota*. Izbor je, osim što je atraktivan i pravi, ujedno i prigodan: u svetu je 2005. obeleženo 4 veka kako je Miguel Servantes napisao *Don Kihota* i time obeležio potonju kulturu.

U „Madlenijanumu“ igraju dramatičaciju Mihaila Bulgakova, klasičnu i najpoznatiju. Don Kihot je Dragan Gagi Jovanović, njegov pratilac Sančo Pansa je Petar Kralj, a lepa Dulsineja je Branka Pujić. Osim ovog lika, Branka Pujić

tumači još nekoliko, kao i ostali deo glumačke ekipe: Nebojša Ljubičić, Nada Macanković, Rade Marković mlađi, Petar Benčina, Igor Benčina, Veljko Nikolić - Papa Nik i Vuk Bradić, autori muzike. Scenograf je Jasna Dragović, kostimograf Ljiljana Petrović a koreograf Sonja Divac.

Reditelj *Don Kihota* je Don Kihot - Dragan Jovanović. „Mislim da ovo više nikada neću da radim, da režiram i glumim!“, najavljuje Jovanović. *Don Kihot* je njegov rediteljski debi, mada ne i prvi kontakt s režijom. „Šta god da sam do sada radio, na neki način sam učestvo-

vao i u režiranju - da pomenem samo projekte *Kuguara*. Nije baš da sam debitant u pravom smislu te reči. *Don Kihot* je samo prva predstava za koju sam jedini odgovorni faktor, ništa drugo.“ Petar Kralj kaže da ga je pripremanje ove predstave potsetilo na početke karijere, na „idealna vremena“, kako kaže, kad su svi radili zajedno, jedan za drugog bez „lažnih odbrambenih sujeta“, pa očekuje da će se taj njihov „radostan rad“ sigurno videti i na sceni. Jovanović se, naravno, slaže, i napominje da su radili dva meseca što je kratko, ali naglašava: „U ekipi su gotovo sve genijalci - mislim na Kralja, Ljubičića, moju suprugu Branku - pored kojih su i ovi mlađi morali da jure njihovom brzinom da bi se izravnali s njima. Naravno, tu je i Papa Nik, s kojim dugo saradujem. Samo s takvom ekipom mogla je da bude postignuta ovakva koncentracija da sve bude završeno samo za dva meseca“.

Na pitanje zašto baš *Don Kihot*, Jovanović odgovara: „Dugo nisam ništa novo radio u pozorištu, i razmišljao sam šta bi to bilo. Prirodno pitanje je bilo - šta bih želeo da radim. Odgovor je glasio: što se glume tiče, Don Kihot, a što se rada u pozorištu tiče - režija *Don Kihota*. Delo i lik apsolutno govore u moje ime. Tome nemam šta da dodam, sve ono što piše u romanu, mislim i ja“.

Zbog aktuelnosti? Kihot sam protiv vetrenjača; taj osećaj je mnogima poznat

poslednjih godina. Da li ga je to privuklo ovoj drami? „Kako da ne! Pa svuda oko nas su zli čarobnjaci i divovi“. Ali, po Servantesu, Kihot ih je umislio? Ne verujem!“, kategoričan je Jovanović. Kakav je njegov Kihot? Da li je on Vitez tužnog ili veselog lika? „Ne znam, ne razmišljam o tome na tako. Moj Kihot ima moje lice, a i ja imam ta dva lica, kao svako od nas. Ne znam da li će moj Kihot drugima delovati naivno, kao iz bajke. Volim bajke, verujem u njih, i siguran sam da i drugi to osećaju“.

Zašto je izabrao „Madlenijanum“? Zato što mu je, kaže, to pozorište bilo prirodno. „Rastao sam u Zemunu, tu ži-

vim, ovo pozorište je prvo u koje sam ušao u životu, i ne vidim ništa prirodnije. Takođe, imao sam potrebu da srušim imidž koji je Zemun stekao u poslednje vreme. A da ne zaboravim još jedan meni bitan podatak: ono je blizu moje kuće, pa mi je zgodno, što je, mora se priznati, olakšavajuća okolnost.“

I, nakon prvog iskustva u režiji, kakav je utisak o novoj ulozi? „Zanimljivo; interesuje me, ali me interesuje isto koliko i pisanje, koliko i sport. Mislim da ću i ubuduće režirati, ali, neću igrati glavnu ulogu. To ne!“



Pozorište kakvo želim: scena iz *Don Kihota*

UMETNOST NE TREBA DA OBESHHRABRUJE

„Iz pozorišta morate izaći uspravne kičme, gledajući negde u budućnost s verom, nadom... Zastupnik sam pozorišta iz kojeg ljudi, ipak odlaze radosni“, veli Petar Kralj

Mikojan Bezbradica

Iako je proleto najavljivao mogućnost prestanka bavljenja glumom, uz pomalo škrto objašnjenje da više ne može da bude „kreativan“ te da nije u stanju da „iznenadi publiku“, bard domaćeg glumišta Petar Kralj je u međuvremenu svojoj bogatoj umetničkoj biografiji dopisao dve nove uloge. Početkom decembra, u koprodukciji Zvezdara teatra i Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banjaluke, predstavio se ulogom Davida Štrpca u Kočićevo *Jazavcu pred sudom*, a samo 3 nedelje kasnije je, kao Sančo Pansa, bio partner Draganu Jovanoviću, Don Kihotu, u zemunskom „Madlenijanumu“. Sada objašnjava da su te izjave bile odraz njegovog tadašnjeg premora.

„Upravo zato što sam bio premoren, desilo se da mi ovo čime se bavim i u šta verujem, ne donosi više nikavu radost. Sećam se da sam tad sebi doslovno rekao: Srce 'oće, a dupe klokoće. Počeo sam da sve doživljavam kao neku vrstu zanata, ili što bi pokojni Radmilović rekao, osećao sam se kao izvođač glumačkih radova. Srećom, u međuvremenu su se pojavili novi mladi, ljudi s kojima sam radio ove dve predstave, a s njima sam se ponovo setio i radosti igranja. Vratili su me da se opet radujem kad imam predstavu. Ako glumcu predstava nije praznik, ne znam zašto se tim poslom bavi. Jer, ako je glumcu praznik, praznik je i publici. To je međusobno povezano, bez

obzira na razne priče i trendove. To je i osnovna definicija pozorišta, koje se držim, a koja kaže da je teatar nedeljiv od publike. Mogu da glumim i u kupatilu, i tu da pravim fenomenalne kreacije, ali bez publike, čemu sve to?“

Kada saberemo reakcije gledalaca, ali i ocene kritike, za ono što ste pokazali kao David Štrbac i Sančo Pansa, neminovno zaključujemo da ste opet uspeli da budete više no kreativni i iznenadite publiku. Šta je presudilo da prihvatite te uloge?

Što se tiče *Jazavca pred sudom*, to je komad koji vučem još iz gimnazijskih dana. I ne samo taj komad, već i sadržaj koji, po poreklu, ima veze s očetom linijom. To delo sam sam sebi bio dužan. A Sančo? Video sam da je Gagi Jovanović, osim što je zaljubljen u taj roman, imao i odličnih rediteljskih ideja. Ispostavilo se i da smo radili s radošću na koju smo katkad i zaboravili pod strogim diktatima, kao i radošću pronalaženja zajedničkih detalja. To me je ponovo potsetilo koliko pozorište može da bude lepo u samom procesu rada. Sančova priča liči na ono što sam igrao s Ljubom Tadićem u *Garderobu*. Sančo je sekundant, drugo ja, bez koga ne može da bude ni ono prvo ja, a opet nosi radost i životnost koji guraju napred.

Tokom dosadašnje više no uspešne karijere, osvojili ste brojne nagrade. Očekujete li da bi s Štrpcem i Sančom taj skor mogao da bude povećan?

Sad će mnogi opet pomisliti da se glupiram i udvaram, ali verujte da mi je najveća nagrada publika koja to hoće da gleda. Pošto razgovaramo nepsredno pre početka *Don Kihota*, zaista će mi najveća nagrada biti što očekujem da će publika večeras posle predstave izaći obogaćena. Jer, Gagijeva je zamisao u ovom projektu bila da napravimo pozorište, lepu igračku sa svim detaljima koji mogu da se izvuku iz ovakvog sadržaja, te da to bude i smešno i tužno...

Idealno pozorište

Iako je živeo u potpuno drugačijem vremenu, David Štrbac, „mali čovek koji nije klonuo duhom“, prepoznatljiv je i danas...

Mislim da o tome treba da razmišlja neko ko se bavi sociologijom, kao i zašto nas kočičevski duh danas zanima. Iz mog ugla, u ovom tekstu ima mnogo toga što se, uprkos vremenskoj distanci, uopšte nije promenilo. Nije to samo pitanje mentaliteta, već i odnosa prema spoljašnjem svetu u kojem normalni ljudi žive isključivo od onoga što imaju. A imaju zemlju i 10 prstiju na rukama. Ovo je priča o tome kako se neke stvari nikad ne menjaju, a niti će se promeniti.

S druge strane, Sančo je moralni lik, koji s Kihotom ostaje, čak i kad ovaj izgubi razum, pa zajedno budu ponižavani i bijeni. Koliko je taj moral prijemčiv današnjem čoveku na ovim prostorima?

To je, pre svega, pitanje vernosti... Malo je teže govoriti o tome danas, a mo-

žda baš zato i treba igrati ovaj komad. Sančo se divi Kihotu, i nije lažno zaljubljen u njegov veliki um. On kaže: „Vaša glava je puna velikih misli“. To su uistinu velike misli, koje Sančo ne može da dokuči, ali može da se bori za melem. Opet, on poštuje to što je kod nas zastavljeno - pamet koju ne možeš da dokučiš, ali je moraš poštovati, slediti je. Pojednostavimo stvari: to je kao što su nekad na selu učitelji i lekari bili cenjeni iako nisu orali. Sančo se divi Kihotu i pokušava da zajedno s njim dosanja Kihotove sne. On to poštuje, voli i kaže: „Ja sam se vrlo navikao na vas“. Dobro, Sančo se navikao na Kihota, i sad šta će biti -biće, nema veze, ali je on zavoleo Kihota. Zavoleo je tu pobunu protiv uobičajnog, svakodnevnog. Mislim da je Kihot, zapravo i pobuna protiv uobičajnog načina mišljenja, svakovrsne učmalosti. Tako i Sančo, s Kihotom, mada pomalo kukavica, zavoli buntovnika.



Život nam je dat da mu se radujemo, da ga živimo lepo i pošteno, a ne da po njemu pljujemo: Petar Kralj (Foto: Đorđe Tomić)



Na konferenciji za novinare povodom premijere *Don Kihota* ste izjavili da Vas je rad na toj predstavi podsetio na vreme „kada smo radili onako kako se zamišlja idealno pozorište“. Kako takvo pozorište izgleda iz Vašeg ugla?

To je pozorište u kojem zajedno učestvujemo u kreiranju, gde svi dajemo i uvažavamo primedbe, s međusobnim poverenjem, bez diktata i sujete. Gagi se tako ponašao. On je kao reditelj držao sve konce u rukama, ali ne totalno. Dozvoljavao je da i drugi razmišljaju, donose odluke i predloge. Nismo plaćene marionete i poslušnici nečije „vrhunske“ misli, već imamo pravo i da se pobunimo. To je za mene idealno pozorište, u kojem zajedno procenimo da je nešto dobro, to prihvatamo, i idemo do kraja.

Iako ste zagazili u sedmu deceniju života, u nekim scenama *Don Kihota* skakujete kao da imate 20 godina. Odakle Vam tolika energija?

Dugo sam se bavio sportom. Košarku sam igrao najduže, a posle, kad sam

napunio 46, jedan prijatelj me nagovorio da igram tenis. Mislim da je sport jedna od najvažnijih kategorija kojima čovek treba da se bavi. Tako je u prilici da se stalno preispituje.

Teatar čitanja

Glumci poput Gagija sve češće režiraju. Imate li takve ambicije?

Ne, ne, nemam!

A da li ste razmišljali da ponovo počnete da se bavite pedagogijom i tako svoje bogato glumačko iskustvo prenesite novim generacijama?

To bih stvarno voleo. A da režiram, to nemam naročitu želju.

Koja Vam je za sada neostvarena želja u profesionalnom smislu?

I dalje mi je u mislima Teatar čitanja. To je bila jedna od mojih ambicija i to smo radili u ulici Kralja Petra. To je lepo, i voleo bih da se ostvari. Imam ambiciju i

da napravimo kabare. Pošto sam često gostovao u kabareu kod Gorana, Čire i Ljubišića, kod Brace u „Garazi“, to mi se dopalo i od tada sam zainteresovan za to, pa bih voleo da napravimo lep, dobar i sadržajan kabare u Beogradu.

Kao i nova pozorišna uloga, zar ne?

Ne znam... S tim *Jazavcem* sam davno imao mladalačke obračune i on mi je ostao kao dug. Kad mi je to ponudeno da igram, to mi je došlo kao tačka na sve. Poput Sanča. Ne znam da li bih imao više strpljenja da idem na dugačke probe...

Neko će Vam sigurno nešto novo ponuditi? Šta bi za Vas, u ovom času, predstavljalo izazov?

Ma, ne ne...

Baš ništa?

Dugo sam se dogovarao za Sirana, ali sam sada za njega objektivno mator. To je bila jedna od uloga koju sam stvarno želeo. Ništa me drugo više ne zanima. Mislim da za to i nema potrebe. Sada igram 10 predstava u Zvezdari,

KARANTIN KAO SUDBINA SRBIJE

U decembru je u kragujevačkom Teatru „Joakim Vujić“ premijerno odigran komad Đorđa Milosavljevića *Kontumac* u režiji Žanka Tomića, a od početka sezone kragujevačko pozorište izvelo je pet premijera na Velikoj i Maloj sceni

Zoran Mišić

Otac srpskog novinarstva i pokretač „Novina Serbskih“ Dimitrije Davidović, nešto između legendarnog Grunfa, junaka kulturnog stripa *Alan Ford* i Kapetana Žiroškopa iz nastavka *Pobesneli Maks*, Amidža - Sima Milosavljević Paštrmac kao Taras Buljba ili osnivač moderne srpske države knez Miloš Obrenović s imidžom Džingis Kana, čije donošenje prvog srpskog - „Sretnskog“ - ustava izgleda kao pevanje karaoka, sa sve poznatim danskim piscem bajki Hansom Kristijanom Andersenom, izmamili su salve smeha i aplauza kod kragujevačke pozorišne publike.

Reč je, naravno, o likovima i scenama iz komada Đorđa Milosavljevića *Kontumac* premijerno izvedenog 15. XII na Velikoj sceni Teatra „Joakim Vujić“, u režiji Žanka Tomića.

Milosavljevićev komad *Kontumac* (karantin), ili kako sam autor u podnaslovu naglašava „Berman i Jelena“, za temu ima dolazak Nemca, štampara Adolfa Bermana u Kragujevac, tadašnju prestonicu Miloševе Srbije, koji postaje direktor knjaževske tipografije. U konfuznom, haotičnom i tranzicionom vremenu (s prelaza iz turskog vilajeta u Jevropu), Berman, ponet za ono vreme modernim civilizacijskim, prosvetiteljskim i evropejskim idealima, nije se baš najbolje snašao u ondašnjoj Srbiji, koja je (kao i danas, što je direktna aluzija autora) uvek skeptična prema novotarijama.

Komad o Nemcu koji je želeo da bude Srbin, u smutno vreme, kada ni mnogi Srbi to nisu baš nešto žarko želeli, iako nastao na osnovu istinite priče nije istorijska drama. Pre je reč o stilizaciji (scenski uspešno izvedena zahvaljujući kostimima Jelene Jovanović i muzici Marka Matovića) i miksu žanrova koji je lepo primila kragujevačka publika, koja do sada nije imala prilike da sceni vidi

ovako postavljene i odigrane ličnosti i događaja iz naše nacionalne istorije.

Istorija ima smisla, a čovek budućnost

„I u Zemunu, gde je nekada bio kontumac, i u Kragujevcu, na prostoru nekadašnjeg prestoničkog konka, danas su parkovi. Dva parka, na prostoru koji je ključao događajima, kao da otkrivaju našu potajnu želju da istoriju učinimo svetlom, shvatljivom i uredenom. A ona je bila, kako verujem, istovetna našoj sadašnjici - mračna, nerazumljiva i haotična. I ispunjena strahom - strahom koji je podizao kontumce prema zaostalim 'ejalatu Serb', iako je kolera 1832. godine izbila negde u Evropi. *Kontumac ili Bergman i Jelena* nastaje iz želje da se istovremeno progovori o našoj prošlosti i sadašnjosti, s verom da, kako je napisao Žak Delimo, 'istorija ima smisla, a čovek budućnost', rekao je pisac komada, Đorđe Milosavljević.

I zaista, u njegovoj drami jasna je simbolika Miloševе suve kruške (na kojoj su završavali neposlušni i njegovi politički protivnici) te paralela između karantina i kontumca, onih koje nam je, često i bez razloga nametala Evropa, ali i onih u koje smo sami sebi zdušno name-tali.

Da, po prvi put, kada je pozorišna scena u pitanju, tema komada koji govori o prestonom dobu Kragujevca, nije Miloš Veliki, već mišozizam, slaže se i reditelj Žanko Tomić.

„Predstava, s jedne strane, govori o zapadnom Evropljaninu koji želi da pomogne Srbiji, ali želi i da postane Srbin i, s druge, o našoj ksenofobiji. To su osnovni tematski krugovi predstave. Ideja je proistekla iz samog naslova teksta *Kontumac*, što je neka vrsta karantina.

Srbija i danas u nekoj vrsti karantina u odnosu na Zapadnu Evropu. Utisak je da je Srbija getoizirane sociološke strukture koja ima odraz i na biologiju stanovništva. Bar je to moj utisak. Čini mi se da je 500 godina pod Turcima ostavilo dubok trag u našem narodu, pa je čak uslovljeno i „genetske promene“ u ljudima. Cilj nam je bio da od nečega što je u suštini istorijska drama napravimo grotesknu tragi-komediju“, objašnjava Tomić.

„Ova uloga je nešto najljepše što mi se desilo u karijeri. Mislim da se predstava dopala ljubiteljima pozorišne umetnosti i siguran sam da ćemo je igrati i u drugim gradovima Srbije“, kratak je glumac Miloš Krstović, koji tumači lik štampara Adolfa Bermana.

U predstavi igraju Miloš Krstović, Sanja Matejić, Mirko Babić, Aleksandar Milojević, Vladan Živković, Saša Pili-pović, Dragan Stokić, Nikola Milojević, Marina Stojanović, Milić Jovanović, Miodrag Pejković, Nenad Vulović, Ivan Vidosavljević, Čeda Štajn i Dušan Stanikić.

Pozorišna sezona u kragujevačkom Teatru protiče u znaku Male scene, otvorene 1. IX prošle godine premijerom Havelove *Audijencije* u postavci studenta režije Vojin Vasovića. Sladeka i Vanjeka, pivara i u pivaru proteranog dramskog pisca, tumače studenti glume Đorđe Đoković i Aleksandar Đindić. Interesantno je da ova mladena rediteljsko-lumačka ekipa nije gledala prethodna izvođenja ove drame, ali je priča o poniženom i kompromitovanom pojedincu u društvu opterećenom nejednakostima, po rečima Vasovića, iritirala i njihovu generaciju.

Prodaja duše Đavolu

Sledeća premijera, u oktobru, takođe na Maloj sceni kragujevačkog pozorišta, bila je *Doktor Strap*. Komad je po svom tekstu režirao Džon Merdok, engleski pisac i reditelj koji trenutno radi u Nemačkoj. Tema drame, koji je kragujevačka publika odlično primila, je modernizovana verzija *Fausta*, priča o prodaji duše Đavolu zarad obnavljanja mladalačkih seksualnih moći ostarelog i onemoćalog intelektualca, akademika, doktora Strapa (Mirko Babić), te pokušaju da se uz pomoć Đavola ostvari ljubavna veza s mladom sluškinjom Margaretom (Katarina Mitrović). Lik Mem-

Beogradskom dramskom, Ateljeu i „Maldenjanumu“, plus dve u „Pužu“ koje trenutno ne igram. Dakle, da u ta 4 pozorišta igram samo po predstavi mesečno, to je 10 dana. Siguran sam da je to dovoljno da se čovek izrazi i kaže sve što misli o sebi, svetu, drugima... Zašto u pozorištu postoji reč katarza? Iz teatra izlaziš očišćen. Bez obzira na to što si prisustvovao nečemu što ima tužne, tragične, ili kakve god posledice - izlaziš očišćen. Iz pozorišta morate izaći uspravne kičme, gledajući u budućnost s verom, nadom... Zastupnik sam takvog pozorišta. Teatra iz kojeg ljudi izlaze radosni. Mislim da umetnost ne treba da obeshrabruje. Pogledajte samo čovečanstvo, gde se kreće i kuda ide? Još ako im i mi kažemo: „Daj da te gurnem još malo nizbrdo, da padneš u ponor!“ Ne! Ipak nam je život dat da mu se radujemo, da ga živimo lepo i pošteno, a ne da po njemu pljuljemo.

Krajem meseca, 28. I, navršio je 39. godina od premijere monodrame



Najnovija premijera u Kragujevcu: *Kontumac* Đorđa Milosavljevića

fistofela odlično je tumačila glumica Marina Stojanović.

„Velika i večna tema, obrađena na engleski način, pornografski, duhovito i uvrnuto“, kaže o predstavi dramaturg kragujevačkog pozorišta Marija Soldatović.

„To je univerzalna tema. Naravno da ima veze s *Faustom*. To je priča o starijem muškarcu koji želi mladu ženu. Tekst je poetičan i korespondira s ovdašnjim gledalištem. Donekle je autobiografski, što je normalno budući da sam i ja stariji muškarac, engleski je duhovita i uvrnuta“, veli Merdoka.

I novembarska premijera Teatra „Joakim Vujić“ izvedena je na Maloj sceni. Reč je o monodrami *Dezmond* engleskog pisca Džona Mortimera, plodnog autora koji je, osim za pozorište, pisao i za radio, televiziju i film. Predstavu o jeresi starenja u modernom društvu režirala je glumica Slavica Stojanov, koja tumači lik Eme Grant, žene srednjih godina koju suprug posle 10 godina skladdnog braka ostavlja zbog mlađe ljubavnice.

Poslednju premijeru u prošlog godini, ovog puta na Velikoj sceni, kragujevačko pozorište je izvelo 26. XII. Reč je o muzičko-scenskom delu *Sedam* povodom obeležavanja 15-ogdišnjice kragujevačkog Akademskog kamernog hora „Liceum“, koje je režirao Uroš Jovanović. Tekst je (po Eshilu *Sedmorica protiv tebe*) priredio Filip Vujušević, a osim članova „Liceuma“ u predstavi igraju i Sanja Matejić, Ana Todorović, Katarina Mitrović, Dragan Stokić i Ivano Vidosavljević.

Osim predstava, od događaja u kragujevačkom Teatru „Joakim Vujić“, svakako treba izdvojiti i promociju DVD-a *Poetika jednog glumca* posvećenog stvaralaštvu barda kragujevačkog glumišta

Živeo život Tola Manojlović Mome Di-mića u režiji Petra Teslića. Tog dana ćete na Maloj sceni Ateljea 212 ponovo kazivati monolog tog zemljoradnika iz Nemenikuća, za kojeg ste često znali da kažete da od njega ima šta da se nauči. Jeste li uspeali, svih ovih godina, da naučite nešto od Tole?

Recimo... naučio sam, između ostalog, da budem strpljiv i da se mirim sa stvarima s kojima ne mogu da hvatam u koštac. Da ne udaram glavom o zid već konstatujem - zid. To je slično Sanču, mada ne u potpunosti. To je prava životna filozofija i pristup koji može da te održi, da ostanesh čitav, ne potrošiš uzalud energiju. Priča o Toli večitro otkriva nešto novo. Sve sam to izgovarao s punom verom i ubeđenjem da ima smisla. U različitim vremenima i jeste i nije imalo smisla. No, na kraju se uvek ispostavi da ono što je pravo napisano ostaje trajna.



VRATIĆU VAM SE ISTI

Domaća pozorišta moraće ovu godinu da prežive bez njegovog prisustva, jer je Miodrag Tabački u Americi, a evo kako mu je konicipran tamošnji život

Branka Krilović

Ovaj semestar provodim na Ohajo univerzitetu, u Atens, Ohajo, gde radim s grupom postdiplomaca, studenata pozorišne scenografije. To je moj treći boravak na ovom fakultetu, a potreba da on potraje ceo semestar bila je obostrana. U isto vreme dobio sam poziv i s Univerziteta u Minesoti iz Mineapolisa, a za moju ponovnu posetu već su pokazali interesovanje i drugi fakulteti na kojima sam prilikom prethodnih gostovanja održao predavanja: Karnegi - Melon u Pitsburgu, Teksas Kristien universitet u Dalasu... Delimično su sami obezbedili sredstva, a nosilac projekta je Fulbrajt program. Prošli semestar sam proveo na Univerzitetu Minnesota, u Mineapolisu, radeći s postdiplomcima scenografije, kostimografije, ali i dramaturgije, što mi je bilo novo i dragoceno iskustvo. Takođe sam održao i radionicu sa studentima Pen stjejt univerziteta u Pensilvaniji, studijski boravio u Njujorku, a imao i veoma zanimljivu posetu Las Vegasu, jednom od „najpozorišnijih“ gradova koje sam video.

Kako Vas ovoga puta primaju, i šta im novo donosite?

Moje pedagoško iskustvo je, kao i umetničko, vremenom postalo bogatije. No, to samo ja osećam, ne i studenti s kojima radim - oni su novi, i prvi put smo se sreli na zajedničkom projektu. Kao i pri predhodnim gostovanjima, i sada konstatujem veliku zainteresovanost studenata i neprikrivenu želju da nauče nešto novo i drugačije. To „novo“ je drugačije kod svakog umetnika i predavača, a upravo moja struka omogućuje najrazličitije pristupe, viđenja i tumačenja.

Budućnost u cirkusu

Osim univerzitetskih obaveza, kako izgleda ostatak Vašeg „američkog vremena“?

Vuk dlaku menja... Posao zauzima veliki prostor u mom životu i to je tako, bez obzira na to gde se nalazio. „Rekreacije“, kao odlazak na pozorišnu predstavu, čitanje, poseta izložbi, muzeju, prodavnici, bioskopu, sastavni su deo moje profesije, bez obzira na to da li se radi o umetničkom, ili pedagoškom aspektu. Van toga, koliko mogu zadovoljavam svoje turističke potrebe, upoznajem sredinu, navike, ljude... Ono malo preostalog vremena koristim za održavanje fizičke kondicije - plivam, vozim bicikl, trčim, a ovde za to postoje odlični uslovi. Stekao sam i mnogo prijatelja, pa u druženju i razmeni najrazličitijih misli dan bude kratak.

Šta ste videli u pozorištu?

Njujork ima ogromnu ponudu, a već sam ranije video veliki broj predstava koje se preporučuju. Ovoga puta sam posetio Metropolitan operu i bio fasciniran muzičkim izvođenjem Donicetijeve

opere *Lučia od Lamermura* Amerikan balet teatra koji je u vreme mog boravka na repertoaru imao balet savremenih američkih koreografa, kao i Bruklin akademii of mjuzik, gde je igran poslednji tekst Sarah Kane *Psihoza u 4.48*. Predstavu je na francuskom igrala Izabel Iper, i to je po mnogima, a i po mom mišljenju, bio događaj jeseni. U Mineapolisu su izvedena i mnoga značajna gostovanja, od kojih izdvajam: *Mera za meru* Šekspira Globa, *Arlekino* Pikolo teatra (nova i meni draža verzija predstave koju smo videli na Bitefu), *Baletsko veče* Mers Kaningem dens kompani; *Mabou Mines DollHouse* trupe Mabou Mines - to je već proslavljena *Nora* u kojoj muške uloge igraju kepeci, itd. Od gradske produkcije izdvojio bih *Antigonu* pozorišta Jeune Lune koje je dobilo Nagradu „Toni“ za 2005, kao i predstavu Gatri teatra *Intimate Apparel* (Intimno doterivanje), koja imponuje u svim segmentima. Nekoliko puta su me, obično krajem godine, za novine koje imaju prostor za predviđanja, pitali kakva će da bude budućnost pozorišta. Odgovarao sam da mislim da će pozorište budućnosti biti mešavina svih žanrova, drame, opere, baleta ali i uz prisustvo - cirkusa! Sada vidim da sam bio u pravu i veoma sam ponosan na svoju intuiciju. Dakle, najfantastičnije što može se desi nekom projektu je da se specijalno za te potrebe izgradi pozorište s namenski projektovanom pozornicom, gledalištem, tehnikom i svim manipulativnim prostorima! To je urađeno za predstavu *La Reve* u sklopu Hotel Wynns u Las Vegasu. Ta predstava je veoma slična cirkusu, a dešava se u vodi, pod vodom i iznad nje! Scena je „ring“ prekriven vodom, s nekoliko pneumatskih podova koji izranjaju, s kalotom Panteona iznad, trapezima i vodopadima u njoj. S vodoskocima na pozornici - jezeru! Sa 50-ak izvođača koji svi isto izgledaju (lepo, naravno), odlično igraju, glume, rone, skaču po 3 salta, lete

na trapezima, izranjaju iz vode, plivaju s upaljenim svećama, u haljinama, odelima, s perikama... Muzika, koreografija, kostimi... A tek svetlo! E, tu sam ostao bez daha. To je sam vrh tehnologije, ali i artizma. Nema dalje.

Sa realizmom nema reskira

Dode li Vam da scenografski intervišete na nekoj predstavi?

Ne! Naravno, ako je dobra. Ovoga puta sam imao mnogo sreće i zaista nailazio na izuzetno kvalitetne produkcije. Što sam više u pozorištu, sve više mislim da u dobroj predstavi, čak i propust u vizuelnoj komponenti, ne smeta. Mislim da bi ispravljanje nečega što već dobro funkcioniše u kontekstu celine, bio pogrešan potez.

Video je, bar u evropskom pozorištu, postao sve češći deo scenografije? A u Americi?

I te kako! Jedna od tehnološki najfascinantnijih predstava koje sam video upravo koristi video tehniku kao ravnopravnog učesnika u predstavi. To je njujorška predstava The Builders Association & box-a *Super Vision* u kojoj, na primer, „majka“ i „otac“ glume uživo, dok je „dete“, koje igra u istim scenama u kojima i oni, sve vreme projekcija, kao i ceo prostor.

Znaju li tamo išta o našem pozorištu?

Imam utisak da ne smatraju da mi imamo neku „specifiku“ u pozorištu, te da bi i neku našu predstavu gledali bez očekivanja da vide nešto što recimo neće razumeti. Vrlo dobro su komunicirali s gostujućim evropskim predstavama. Čak mi se činilo da su ponekad, u zanosu, zaboravljali da čitaju „titlove“. Ne, ovde ne znaju ko je bio Joakim Vujić, ali sam siguran da bi lepo primili predstavu *Kako zasmejati gospodara* Vide Ognjenović! Ima kad, polako: upoznaćete nas! Radimo na tome!

Koje su tu tendencije? Da li je surovi realizam i tamo u procvatu?

Američko pozorište je skloni čudnoj vrsti realizma, imitiranju realnog prostora, ilustrovanju, objašnjavanju, dočaravanju, podsećanju na slike koje znamo... Ne mislim da je to nedostatak kreativnosti, a razlog vidim u sistemu koji diktira „uprave“ pozorišta: kad si u realizmu, pa bilo kakav on bio, manje ćeš pogrešiti nego ako prostor kreiraš recimo kao metaforu. Jer grešiti se ne sme, pošto greška - košta! Ovde se o tome mnogo



Čenjen i u Americi: Miodrag Tabački (Vesna Pavlović)

vodi računa, a realizam je „siguran“ i manji je rizik od neproverene kreacije! Ovde su pozorišta samofinansirajuća i o novcu se veoma vodi računa!

Sa po nekom cipelom više

Vaša monografija dobila je značajnu američku nagradu - šta Vam se do sada u vezi s tim izdogađalo?

Pa, javili su mi da je moja monografija dobila „Golden Pen Award“! I - to je to! Ja zadovoljan! Taman kad se malo sredim, doćiće uručenje. E, posle toga očekujem događanja!

Biće uzbudljivo da vide objekat knjige uživo. Gde će biti uručenje?

Nagradu ću primiti u Luisvilu, Kentaki, na završnoj večeri godišnje sednice USITT-a. Godišnje skupštine USITT-a se održavaju svake godine u drugom gradu, druge države, a završne večeri s uruči-

vanjem nagrada i svečanom večerom su veoma glamurozne. To sam video nakon zatvaranja moje izložbe u Nju Orleansu 2002, i već me hvata trema.

Kao esteta u svakom pogledu, šta možete reći o trenutnom izgledu američkog muškarca?

Njima kao da nije važno kako izgledaju. Čak i oni koji satima vežbaju i zaista postignu zavidne proporcije, kao da sve to kriju! Prebace preko sebe neki istegljeni duks, nabiju kačket, preko njega kapuljaču... Čini mi se da je izgled kategorija o kojoj misle samo na filmu! I to samo dok se snimanje ne završi!

Kako, u kontekstu tamošnje mode, porolazi Vaše „izdanje“?

Vrlo dobro! To vam ovde odmah i kažu. Amerikanci su veoma neposredni i otvoreni. Ako se nekom prolazniku dopadne vaša košulja, na primer, odmah će vam komplimentirati. Po svemu sudeći, neću imati razloga da menjam svoje „izdanje“! Vratiću vam se isti! Možda sa kojom cipelom više!

ISTORIJA NAM SE, NAŽALOST, PONAVALJA VRLO ČESTO

Monolog Dušana Kovačevića na konferenciji za novinare održanoj 25. XII 2005. u Narodnom pozorištu u Beogradu, povodom gostovanja Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banja Luke s predstavom *Sveti Georgije ubiva aždahu* u režiji Dušana Petrovića

Gostovanje Narodnog pozorišta iz Republike Srpske predstavlja za mene poseban događaj. Osećam da će ta predstava biti na svoj način vrsta praizvedbe *Svetog Georgija*, jer se igra u

gradu i zemlji gde su se ti događaji, o kojima sam pisao i koji su u drami locirani u periodu od juna 1914. do kraja avgusta iste godine, tokom bitke na Ceru, desili i u Republici Srpskoj pre samo

nekoliko godina. Nažalost, pošto se kod nas istorija - a kad se kaže istorija misli se na rat - ponavlja vrlo često, danas, kada se osvrnemo na XX vek, imamo katastrofalnu činjenicu, koju možda ima još jedna ili dve zemlje na planeti; a to je da smo prošli kroz tri Balkanska rata. Dva uoči Prvog svetskog rata, i treći, poslednji, 90-ih godina. Dva svetska rata, i kao šlag na tu strašnu priču - bombardovanje, kada nas je 19 zemalja gađalo 3 meseca. Kada sve to saberete, pokušate da nekome objasnite, ili sami razumete - nekako vam nije jasno da je to istina. Da jedan narod, na malom prostoru, prođe kroz pakao kompletnog XX veka, i da nekim čudom preživi. Ako je uopšte preživeo? Jer, posledice svega što se događalo vidljive su samo spolja, a ono

što se desilo unutra, tek ćemo videti. Zato je ta priča, odigrana ili odživljena na sceni banjalučkog pozorišta, po onome što sam čuo, izuzetno životna i autentična. To će biti verovatno razlika u takozvanoj finesi gde počinje i prestaje umetnost, a gde se pozorište približava životu. I pretpostavljam, već na osnovu onoga čega se sećam iz teksta, da pojedine rečenice kao da su pisane juče. Jer, to što se desilo 1914, zapravo je bilo juče. I te administrativne granice su iste kao 1914. I onda, se zapravo postavlja pitanje ko je posle XX veka dobio i izgubio dva svetska rata? Ni meni danas nije jasno ko je pobednik! I ko je bio na čijoj strani? I sad, pošto sam u diplomatiji, ne bih trenutno voleo da još o tome pričam. Verovatno bi to bilo stavljeno kao znak



pitanja - da li je uopšte red da ja o tome govorim. Ali sam ovo morao da kažem, kao činjenicu. Samo kao činjenicu, i skoro bez ikakvih emocija.

Spiritualne stvari

Izuzetno mi je drago da je Dušan Petrović režirao ovaj komad, jer ga znam od njegovog prvog meseca života. Njegov otac mi je bio veliki prijatelj, koji se između ostalog, zbog ovog komada, i razboleo i pre vremena otišao. Jer, kad je komad igran u Novom Sadu, tamo je bila garnitura zbog koje se kasnije i desila

„Jogurt revolucija“, koja je uoči premijere zabranila da se na uniformama nose epotele. I da se, na kraju predstave, javi Sveti Georgije na video bimu. To je bila ta „demokratska“, vojvodanska garnitura. Zvali su je autonomaši. Ne znam kako je danas zovu. Oni su to zabranili 3 dana uoči premijere. Sećam se anegdote: sklonili su platno uoči premijere, kad je bila generalna proba. A onda se pojavio čovek koji je rekao da ima slajd Svetog Georgija. Pitali su ga: „Kako će se pojaviti, ako nema platna“? On im je odgovorio: „Ja ću da ga pustim, a on će se pojaviti sigurno“. To je kod njih unelo zabunu, misleći da se radi o spiritualnim stvarima. Na kraju su doneli to platno, i

projekcija je bila kako je i zamišljeno. To je stvarno bila sjajna predstava, u režiji Egona Savina. Znači, Peca Petrović je u to vreme radio u Novom Sadu, i njemu su pripisali diverziju, opstrukciju i širenje nacionalizma. I kada smo iz Beograda krenuli na premijeru - Borislav Mihajlović Mihiz, Bora Pečić i ja, nismo imali karte. Nisu bile rezervisane, jer su čuli da će doći Dobrica Ćosić. Pratilo nas je obezbeđenje, od ulaska u Novi Sad, i ispratilo nas iz Novog Sada, što je za poštovanje, jer čovek može da zaluta. Novi Sad je ipak veliki grad.

Istorija ovog komada ima razne zanimljivosti i biće veoma zanimljivo, barem meni, videti kako to igraju ljudi koji

su juče prošli kroz tu priču, o granici, švercu preko granice, stradanju na granici, nemogućnosti da se u istom narodu, na istoj teritoriji, međusobno sretnu, jer postoji međunarodna granica. Danas su te granice sve bliže Beogradu!

Nisam napisao ni jednu jedinu rečenicu

Pre nego što sam otišao u Lisabon, dogovorio sam se s ljudima iz Ministarstva inostranih poslova da pokušam da po-

mognem u nekim stvarima, uz pomoć veza koje imam kao pisac. Čini mi se da je ponešto urađeno, a da je sada najveći problem ono čega sam se i plašio - da neću moći da pomirim taj, uslovno govoreći, službeni deo, i moj deo kao pisca. Zapravo, mesto ambasadora oduzima čoveku ceo dan, i evo za godinu dana nisam uspeo da napišem ni jednu jedinu rečenicu. To je veliki problem. Ja sam u mom radu, u najavi za odlazak na mesto ambasadora, nagovestio da u slučaju da ne mogu da pišem, neću ostati pun rok. Mislim da će se to i desiti.

Privedio Mikojan Bezbradica

POEZIJA JE BAŠ NEŠTO MOJE

„Moj dramski tekst i moja poezija - su moja koža na bubnju, po kojem sviram“, kaže Milena Marković, dramska spisateljica i pesnikinja, prva dobitnica „Mihizove nagrade“

Olivera Milošević

Milena Marković je pesnikinja „koja se bez licemerja podsmeva smrti pevajući o ljubavi“, pisac drama *Paviljoni*, *Sine* i *Beli, beli svet*. U 2005. je u „Teatronu“ objavljena njen novi, veoma potresan komad *Brod lutka*, autor je scenarija za dva filma, oba u režiji Olega Novkovića, dokumentarnog *Rudarska opera*, čija premijerna će biti na predstojećem Festu, i igranog *Sutra ujutro*, prvog kod nas snimljenog u maniru „Dogme“, koji je u fazi montaže a pemierno će biti prikazan na proleća. Milena je prvi laureat nagrade koja nosi ime Borislava Mihajlovića Mihiza.

Mihizovo ime se, ne samo u pozorišnim krugovima, izgovara s posebnim pijetetom, koliko ti znači to što je to ime sad povezano s tvojim stvaralaštvom?

„Mihizova nagrada“ je veoma lepa stvar koja mi se dogodila. Zato što je to novoustanovljena nagrada i što njegovo ime mnogo znači. Pričala sam dosta o tome kada sam je dobila, i ne bih da se ponavljam, ali jedno nisam rekla: Mihiz je svojevremeno mnogo pomagao piscima. Ne kažem da sam sujeverna, ali čini mi se da je to znak, dodir nečega što on znači, te mi se nagradom otvaraju novi prostori.

Sasvim si nobična pesnikinja. Čini se da su i drame pišeš isto tako iskreno kao poeziju?

Poezija mi je primarna, to radim za sebe i nemam nikakvo znanje o tome kako prolazi kod publike. Znam da su obe moje zbirke imale više izdanja. Reakcije saznanjem neposredno od čitalaca. Na primer, odem u drugi grad pa mi pridu nepoznati ljudi i kažu da su čitali moje pesme. Ili, dok kupujem cigarete na trafici, prodavac me pita da li sam ja ta i ta. To prija, ne banalno, već zato što knjiga poezije retko stigne do čitalaca. U izdavačkoj kući Flavia Rigonata osećam se kao u dobrom društvu, on objavljuje Selindžera, Selina, Boru Stankovića, koga takođe volim, pa Dragoslava Mihailovića. Poezija to je baš nešto moje.

Svet nije lepo mesto

Sledeći korak je drama?

Drame pišem kao što pišem i poeziju - iz sebe. One su bile izvođene u raznim

zemljama, ali njihovog odjeka kod publike manje više nisam svesna. Samo odem na premijeru i vratim se, a tek u svom selu osetim šta se s njima dešava. Kod nas su obe izvedene u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, a to je ozbiljna kuća koja čuva svoje pisce. Od toga živim, od kako je 2000. započeta moja profesionalna karijera, kada su *Paviljoni* prvi put izvedeni. I danas su na repertoaru i imaju svoj život.

Novo je filmski scenario?

Završila sam dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti. Imala predmet Filmski scenario i to mi nije novo. Scenario drugačije doživljam od poezije i drama. To nije samo moje umetničko delo već predložak za film. Tu ima i mog ličnog, to jeste moja priča, ali ne koliko u poeziji i dramu. Veoma sam srećna što smo snimili film *Sutra ujutro*, i što je to iskren, potresan i plemenit film. Ovih dana sam potpuno u tome. Učestvovala sam na snimanju, i sada u montaži. S rediteljem Olegom Novkovićem sam već mnogo toga zajedno uradila. Prošle godine smo snimili dokumentarac koji šaljem na festivale, a sada će premijerno biti prikazan na Festu. Snimili smo ga tako što smo otišli u Bor. Tamo sam s naturščicima režirala Brehtovu *Operu za tri groša*. Meki Nož je rudar, a jedan od aktera je livac, neverovatno darovit muzičar i kompozitor. Dženi Jazbina je defektolog, Lusi i Poli srednjoškolkolke, Beti - prodavačica u robnoj kući, Gospodin Pičam - tržišni inspektor. Svi su živeli su za predstavu. Mnogo su je igrali i mislim da je predstava dobra. Oleg je o tome snimio film u kojem ima još svega i svačega. U Boru smo živeli skoro 3 meseca i bilo je to lepo i zanimljivo iskustvo. Tako je nastao dokumentarac *Rudarska opera*. Priča o gradu, ljudima i vremenu, sadašnjem i nekadašnjem. I igrani film smo radili kao dokumentarac. Po principu „Dogme“, dokumentaristički, bez ukrašavanja kadra, samo kamera iz ruke, glumci i - emocija. U filmu igra odlična glumačka ekipa: Uliks Fehmiju, Nada Šargin, Nebojša Glogovac, Ljuba Bandović, Ana Marković, Laza i Danica Ristovski, i drugi. Direktor fotografije je Miladin Čolaković. Veoma je uzbudljiv proces kojim smo radili, jer daje apsolutnu slobodu. To vraća film korenima. U

filmovima danas ima mnogo ušminkane stvarnosti, spotovske režije... Nisam protiv toga, ali smo radili potpuno drugačije; slika je drugačija, gluma drugačija, i to je izuzetno uzbudljivo. To je kao da virite u nečiji život.

Tvoje drame su veoma potresne priče? Kakvo je tvoje osećanje sveta?

Kako kad. Menja se iz minuta u minut. Svet, po mom mišljenju, trenutno nije lepo mesto, ali ne bih o tome pričala na ozbiljnom nivou. Što se mene tiče, u poslednjih nekoliko godina se isključivo bavim stvarima koje imaju veze s emocijama. Možda, kako sam starija, neću još dugo ostati u toj fazi. Imam 32 godine i očekujem da ću se ovim poslom baviti dok ne bacim kašiku, pa ću možda i u neku drugu fazu da uđem. Ali me nikakva mudrost, cinizam i gledanje sa strane ne uzbuđuju. Najviše me uzbuđuje emocija. Sad postoje razne estetike, načini i forme kako to može da se izrazi, ali što bi reko Selin, parafrazirajući ga, izvrćem svoju kožu na hubanj, pa sviram po tome. Tako stvaram. To su veoma iskrene stvari, ne banalna i bukvalno. Menjaju se svakog trenu. Sve što me potrese, o čemu razmišljam, to produbim i o tome iz raznih vizura pišem, dajem znake, naznake...

Esnafska solidarnost

Tvoj način razmišljanja je blizak onom iz 60-ih i 70-ih godina prošlog veka, kako su tad mladi razmišljali i stvarali poeziju i muziku. Ti si tada tek rođena?

Rođena sam 1974, no to nema nikave veze. Bliska mi je generacija iz jednostavnog razloga: jer na sadašnjem tržištu, koje je najreferentnija stvar da bi se prepoznali tokovi kulture, po mom mišljenju više nema tako zanimljivih ličnosti kao u to doba. Nastupilo je vreme konzervativizma. Estrada je u raznim oblicima zauzela primat, ne samo kod nas. Ovde je to mnogo gore, jer smo mala zemlja u tranziciji, ali mislim da je svuda tako. Samo, kad je veća zemlja, i kad je veća kultura, stvar je drugačija. Princip tržišta podrazumeva da nešto treba prodati, što znači da prolazi ono što se svima sviđa, a to je uglavnom mediokritetska stvar. Pogledajte samo 60-te. Ja sam mitoman, pa imam razne novine i časopise iz tog perioda, te vidim kako su Simon Sinjore i Iv Montan tada bili veoma zanimljiv par za javnost. Pogledajte današnje novine, to su Viktorija i Dejvid Bekam. U tom smislu se rađe vezujem za 60-te i 70-te.

U tvojim dramama je zanimljivo i snažno saosećanje s problemima i položajem žene u savremenom društvu?



Pesnikinja koja piše drame: Milena Marković (Foto: Đorđe Tomić)

Koja bi druga problematika mogla mene jače da pogađa na ta, vezana za moj pol. Ne bih sociološki da razrađujem temu, ali na nivou arhetipa smatram da veliko zlo dolazi od ma koje vrste neprikosnovenog autoriteta, ili bilo koje moći koja se demonstrira. A na ovim prostorima, pošto je ovo patrijarhalna sredina, žene su prilično na udaru, i to ima loše posledice po čitavo društvo. Što se tiče mog pisanja o tome, ne bih sad da obrazložim jer stvari idu, nadam se, mnogo dublje.

Šta sada pišeš?

Pozvali su me iz Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada da napišem originalnu dramu povodom Sterijinog jubileja. To je za mene velika čast i drugi tekst koji u životu radim po narudžbini. Prvi je bio *Beli, beli svet* za reditelja Rahima Burhana. U oba slučaja inicijator je Saša Milosavljević. Razmišljala sam dugo šta da radim. Onda sam pročitala narodnu pesmu *Nahod Simeon*, i Sterijinu tragediju po motivima te pesme. Odlučila sam da napišem svog *Nahoda* i posvetim ga jubileju. To će biti moj tekst, moja koža na bubnju. Predstavu će režirati Tomi Janežič. Trenutno mu šaljem songove i, deo po deo, kako šta

napišem. On je posvećen i zanimljiv čovek. Sve je tako pipavo... Moj Nahod je strastan čovek koji želi da život uhvati zubima i kida ga krupnim zalogajima. Za takvog čoveka nigde nema mesta. Radim na toj drami punom parom i trenutno ne mogu da naslutim kako će sve to da izgleda.

Kakav je tvoj stav prema trenutnom stanju u našem pozorištu i našoj kulturi?

Ne želim da iskazujem stav prema našem pozorištu i našoj kulturi jer sam deo toga, zato što znam koliko je teško da se bilo šta napravi, posebno u teškim vremenima. Osećam esnafsku solidarnost. Sećam se, dok sam studirala, kako je bilo popularno da se izađe s neke predstave, još ako sediš u sredini pa digneš pola reda, i svi vide da si izašao, onda je zadovoljstvo bilo još veće. Razna studentarija je to radila kada joj se ne sviđa predstava, i sama sam učestvovala u tome. No, kad počneš da radiš, postaneš deo nečeg, vidiš da ima ljudi koji žive za to i puštaju krv za to što rade. Rezultat ne bih komentarisala. Ako postoji problem, onda je on na nivou društva koje mora da finansira kulturu ako želi da kultura postoji.

SPAVAM MIRNO I LEPO SANJAM

„Postepeno, kroz predstave, doradujem ono što nisam uspela da uradim do premijere; primoravam se na veliki angažman, na energiju koju mora da isijava takva ličnost, i pristajem na zapregu koja me pokreće i odvlači od letargije, od pasivnosti koju donose godine, od indolencije u kojoj bi čovek najradije ležao i čitao knjigu“, kaže dramska umetnica **Ksenija Jovanović**

Dobar dan, Ksenija! Kako biste opisali ovo svoje glumačko doba?

Kao lepu jesen u kojoj još berem plodove svoga postojanja u pozorištu. Imam privilegiju da još mogu da radim i radujem se. Imala sam sreću da posle penzionisanja (čak sam i zaboravila koja je to bila godina, mislim 1989, ili 1990), da sam posle penzionisanja radila vrlo zanimljive i veoma lepe stvari. Pri tome, pre svega, mislim na predstavu *Tri visoke žene* u režiji Vide Ognjenović, u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, za šta sam i dobila nagradu te kuće, tako da sam, u principu, zadovoljna svojim umetničkim životom u penziji. Radim onoliko koliko mogu, koliko mi dozvoljavaju zdravlje i godine, i moj životni ritam. Ne mislim da sam još uvek sposobna za velike zahvate, velike napore. Radmi novu, malu, ali čini mi se dramaturški prilično zanimljivu ulogu u drami švedskog autora Moberga; zove se *Sudija*, u režiji Tanje Mandić Rigonat. Mislim da Tanja ima inteligentan pristup tekstu. I otprilike je to tačno - moja mera. Nije mi teško da igram predstave, koliko su mi teški dolasci na probe u određeno vreme i ostajanje na njima do određenog vremena. Teško uspevam da uklopim moj privatni ritam s pozorišnim, koji je često, iz raznih objektivnih razloga, i konfuzan ineprecizan.

Izvan svojih okvira

Koliko ste trenutno angažovani?

Igram, trenutno, *Hasanaginicu* koja retko ide, ali dobro; onda imam *Governicu* u Jugoslovenskom dramskom, koja takođe retko ide, i imam *Ministarku*, za koju imam alternaciju tako da, ako me-

sečno imam 3-4 predstave, smatram da je moja glad za glumom zadovoljena, i apsolutno se ne žalim. Naprotiv, smatram da sam privilegovana što u ovim godinama još mogu da radim.

Sudbina je učinila da u najnovije vreme igrate uglavnom u predstavama reditelja Jagoša Markovića. Šta je to čudesno u tom biću što Vas je vezalo baš za njegove projekte?

Pre svega je u pitanju lična, intimna veza. Njegova profesorka glume bila je pokojna Borjana Prodanović, inače moja vrlo draga prijateljica koja je nažalost otišla, i ja o Jagošu slušam još kad ga nisam poznavala. Slušala sam od nje kao o koliko izuzetnom, toliko nemogućem mladom čoveku. Veoma mlad je došao na Akademiju. Očigledno su se već tada njegov talenat i temperament, njegova izuzetna priroda i kreativnost način izražavali. Ali, za moju Borjanu, koja je završila režiju u Rusiji, koja je imala drugačiji pristup i bila vrlo dobar zanatlija, ispod čije ruke su izašli veliki reditelji na čelu sa Ljubišom Ristićem, Jagoš je bio od početka izuzetan. Tako da ja Jagoša znam još iz tih njenih priča, pre no što sam ga lično upoznala. Prvi moj kontakt s njim bio je u *Domu Bernarde Albe* u Ateleju 212, i onda sam polako počela da ga otkrivam kao ličnost. A on je izuzetan. Koliko je izuzetan, toliko izuzetno obavezuje glumca. On nije lak za saradnju. Pretpostavljam, kao što nisam ni ja. Ali sam uživala u tome da ga slušam, čak i kad, naravno, ne govori samo o mom poslu, već o pozorištu uopšte. On je pozorište sam po sebi, on je sve, glumac je i reditelj, i muzika i pokret. On sve to nosi u svojoj bogatoj kreativnoj ličnosti. I to je ono što je mene, posle ovog mog sentimentalnog kontakta, vezalo za njega. Inače, kroz svoju karijeru, ne mogu da kažem da sam imala svog reditelja. Radila sam s raznim rediteljima. Baš prilikom proslave svoga jubileja - 50 godina rada - a obeležila sam ga u teškim danima za svoju zemlju, 90-ih, kad se raspadala Jugoslavija - onda sam dokumentaristički pregledala s kim sam radila. Bilo je to 6 režija s Ćorsom Jovanovićem, i 6 režija s Vidom Ognjenović. Mi smo saradivali, ali se između nas nije desila lepa hemija koja garantuje duži i trajniji kontakt, i lični i intimniji, umetnički i stvaralački. A s Jagošem je to maltene porodično stanje, i njegovi glumci su, ustvari, vrsta široke porodice koju on, zavisno od teksta, od zahteva teksta, proširuje. Dolaze nova lica, ali jezgro, ono toplo, ljudski, održava se između nas. Pratimo jedni druge, odlazimo na premijere, i meni je to zakašneli, ali veoma drag i vrlo prijatan osećaj u odnosu na reditelja.

U *Gospođi ministarki* se desilo nešto mimo Vašeg karaktera i faha - Jagoš je

smislio da budete pučki lik koji nije kukovima i pocupkuje. Kako Vas je u to ubedio?

Nije morao mnogo da me ubeđuje jer sam odavno poželela da, makar malo, izađem iz svog „dramski dostojanstvenog“, da ne kažem i tragičnog karaktera uloga, a volim da se igram, da se vidim drukčijom i da me drugi dožive na drugačiji način. Samo moram reći, on mi je, upravo na *Ministarki* nedostajao kao reditelj. To je siticaj okolnosti. On je u to vreme bio i bolestan; bilo je situacija kad nije mogao da dođe na probe. Prosto mi je falilo njegovo prisustvo. Bio je, normalno, više usmeren na glavne uloge, pre svega na Ministraku, tako da sam tu ulogu docinije sama malo doradivala. A on mi je, nakon premijere, sugerisao neke stvari koje bih volela da sam čula pre premijere. Prvo, promenila sam tu užasnu periku na koju sam, ne znam kako i zašto pristala, maltene molijerovsku periku, koja uopšte ne ide ni uz stil predstaveni uz mene. Postepeno, kroz predstave, doradujem ono što nisam uspela da uradim do premijere. Primoravam se na veliki

kroz predstave. Dobila sam alternaciju, i sad igram svaku drugu predstavu, i nemam ništa protiv. Naime, letos, zbog operacije na oku, nisam mogla putovati na Ohrid, pa me je zamenila koleginica Anđelija Tadić. Mislim da je to dobro, jer mi daje pravo i mogućnost da nekad i ne budem tu, a kad sam bolesna ne ugrožavam život predstave.

Međutim, ne idete uvek s *Ministarkom* na put, ne pristajete na sva prevozna sredstva?

Ne, ne mogu. Veliki deo svojih prihoda trošim na taksu, jer se bojim da uđem u gradski saobraćaj. S *Ministarkom* sam poslednji put bila u Čačku, autobusom. Kad je Pozorište u pitanju putujem onim što nam obezbede.

Koliko se sećam imali ste raznih avantura na putovanjima, do toga da ste satima čekali na graničnim prelazima?

Da, to je kada smo išli na gostovanje u Grčku s *Trojankama*. Na granici smo bili od ranih jutarnjih sati do popodne zbog problema s vizama. Ta birokratska prepreka nas je poprilično izmučila.

Imali ste čast da s *Ministarkom* idete u Stokholm. Šta je na Vas ostavilo najjači utisak na tom gostovanju?

Za hladne, švedske pojmove imali smo lep i topao prijem. Naravno, predstavu su gledali uglavnom naši ljudi odande. Predstave su bile pune blagodareći brizi jugoslovenskog ambasadora. Bilo je i kolega iz „Dramatena“ koji su, fascinirani onim što njima nedostaje - a

da smo ostvaili dobar trag i bili dostojni te kulture, i za nas nedostižne civilizacije.

Šteta ako nema eksperimenta

To gostovanje je bilo prilika da pokažemo jesmo li dorasli tako uglednih mesta i situacija, i umemo li da se ponašamo u takvim prilikama?

Ne mislim da smo ostavili loš utisak, jedino imam primedbu na naše ponašanje na prijemu u Gradskoj skupštini, na izbor poklona koje smo odneli. Da sam ja mogla da odlučujem o tome, bilo bi nešto drugo, ali dobro. To je jedini trenutak u kome sam osetila da nam nešto nedostaje, nešto od civilizacijskog nivoa i dobrog ukusa.

Razgovaramo u dane kad se samostalni umetnici, uključujući i dramske, bore da prežive, kad poskupljuju lekovi, a pozorište sve više mora da služa sponzora. Kako Vam to izgleda iz perspektive glumice koja zna vreme kada nije bilo tako rizično ni živeti, ni biti umetnik?

Ovo je zaista teško vreme, pre svega za mlade ljude. Mene pre svega brine činjenica da se obrazuje previše mladih mladih glumaca na raznim akademijama, a da za sve njih nema dovoljno posla. Nemamo toliku produkciju koja bi mogla tim ljudima da obezbedi egzistenciju. Kad se tome doda činjenica da ti mladi



Ksenija Jovanović (Foto: Đorđe Tomić)

angažman, na energiju koju mora da isijava takva ličnost, i pristajem na zapregu koja me pokreće i odvlači od letargije, od pasivnosti koju donose godine, od indolencije u kojoj bi čovek najradije ležao i čitao knjigu.

„Druženje“ s Bergmanovim glumicama

Kako je tekao Vaš unutrašnji proces transformacije? Kad ste dobili kostim da li rekli sebi: „Ksenija, šta ti je ovo trebalo?“

Priznajem da sam se radovala što je bio toliko drukčiji od mene! Baš mi je godilo da tako izgledam, da sam potpuno neko drugi. Nije to bio šok za mene. Odmah sam se srodila s tom pink-bojom. Žao mi je još nešto: što taj pinku kostim nismo dovoljno iskoristili u karakteru. E, na tom pinku, u tom liku, sada radim

to je ta eksplozija emocija, nekontrolisana, ne baš mnogo organizovana - bili fascinirani. Značila im je, neime, iracionalnost u igri. Uzbuđilo ih je dotle da su se pitali: „Kako bismo mi mogli to da radimo?“ Osim izuzetne lepote samog Stokholma, to je bila moja garderoba u Kraljevskom pozorištu „Dramaten“. Zamislite sobu - salon, s nišom u kojoj je lavabo okružen ogledalima, sa bezbroj manjih i većih peškira, sapunima, kremama za lice i ruke, losionima za telo. Sve čisto kao u laboratoriji. U salonu sto s dve polufotelje, stajajuća lampa, ležaj pokriven brojnim jasticama; sve presvučeno nežnim cvetnim dezenom. Po strani, beli toaletni sto s fižokama. Kao na filmu, kao u vrhunskom hotelu „de lux“ kategorije. Duh Bergmana lebdi iznad nas, i prati nas na svakom koraku. Mislila sam: „Bože, koje su sve švedske glumice ostavile ovde svoj trag?“ Gledam njihove portrete na zidu, natpise i posvete, koje ne razumem, ali osećam njihovo prisustvo. Lepo smo se družile! Nadam se

nisu obezbeđeni ni u elementarnom smislom, socijalnom, onda je situacija duboko deprimirajuća. Mladi ne smeju ni da se razbole, nemaju ni elementarno zdravstveno osiguranje. Preti im se pozimama, kaznama, kumatama. To ne mogu da shvatim, i opravdam. Beograd ima novca, to se vidi, na raznim stranama, i za razne stvari, i ne mogu da razumem da nema dovoljno brige i volje da se reši pitanje umetnika. Ne zavidim slobodnim, mladim umetnicima koji su u socijalnom smislu izjednačeni s estradom, pa svi zajedno trpe neobjašnjivo i neopravdano odugovlačenje gradske vlade da reši njihov vitalni problem - zdravstveno osiguranje i penzioni fond.

Sponzori? Kao bogovi novog vremena?

Hvala na pitanju, o tome sve najgore. Mada, s druge strane, oni, ako imaju dobru volju, kulturu, ako imaju kontakt s umetnošću i žicu u sebi, mogu da budu veoma potrebni i korisni. Recimo, u našoj kući, u Narodnom pozorištu, to je „Mona“ koja nam veoma mnogo pomaže i u



FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO

Realizaciju „Ludusa“ pomogao je Fond za otvoreno društvo.



materijalnom smislu čini kao sponsor. Dobro, naš odnos s „Monom“ je sasvim drukčiji, ali pitanje je pod kakvim uslovi-ma sponzori sponzoriraju.

Je li važna hoja novca kojim se finansiraju predstave?

Veoma. Bojim se da sponzorstvo u kulturi dovode umetnike u situaciju da spuštaju nivo ukusa, potreba i kreativne moći, i izlaze u susret nečemu što postaje komercijalizacija i kupovina. A nju preskupo plaćamo. To će tek platiti generacije što dolaze. Pre Drugog svetskog rata glumci su imali mecene - ljude koji su iz čiste ljubavi prema pozorištu ulagali u nju, pomagali glumcima materijalno i duhovno. Današnji sponzori nisu mecene. Oni imaju interes, zahteve - zavisno od toga odakle im novac potiče i koje je hoje.

A aktuelni repertoar? Treba li, bez obzira na činjenicu da su zaista „druga vremena“, slušati glas tržišta?

Bojim se da moramo da slušamo glas tržišta. Plašim se da mogu da žive samo „pune“ predstave i da pozorišta moraju da igraju samo ono što puni kuću. Nar- očitno se to odnosi na Narodno pozorište koje je na republičkom budžetu. Pozo- rišta koja finansira grad u nešto su boljem položaju. Ona mogu da eksperi- mentišu, da imaju veće prohteve u traženju novih puteva, nove ekspresije i da to, eventualno, i „plate“ manjom pose- tom. Dragoceno je imati takve predstave na repertoaru. Međutim, ako je reč je o Narodnom pozorištu koje je veliki, skupi kolektiv, a u većinom finansijskom defic- itu, bojim se da nema prava na takve eksperimente što je, mislim, velika šteta.

Postali ste član Upravnog odbora Narodnog pozorišta. Osim počasnog, koji je konkretan smisao tog članstva i s kakvim osećanjem i idejom ste prihvatili taj položaj?

Prihvatila sam predlog da budem član Upravnog odbora razložno i smi- reno. Ali, zahtev da se, pošto je gospodin Ljubomir Simović to odbio, prihvatim uloge prdsednika, bio je za mene stres - strujni udar! Prva reakcija je bila: „Ne, ne mogu“. Posle dve neprospavane noći, u dijalogu sa samom sobom, prihvatila sam se te dužnosti kao *Brodospas*. I još

uvek se tako osećam. Vruć krompir je došao u ruke ovog Upravnog odbora. Pre svega, reč je o velikim materijalnim dugovanjima. Počeli smo da to otpla- ćujemo, ali ipak s dugovima ulazimo u Novu godinu. Ali, nije novac jedini pro- blem. Ulažem mnogo truda da se stvore uslovi za javnost rada Upravnog odbora, da se od prvog dana vode i objavljuju zapisnici, što do sada nije bila prakska, da se naplaćuju nagrade i honorari, da budu vraćeni dugovi, da planovi budu svedeni na realne mogućnosti.

Poslednja sezona nije donela zna- čajniju afirmaciju Drami Narodnog pozorišta, što, verujem Vi osećate i nameravate da ispravite?

Ministarka je predstava za publiku, narod, ona sjajno ide, puna je bez obzira na to šta o njoj kaže kritika, šta svako od nas kaže o sebi u toj predstavi, i drugima - to se gleda s ovacijama na kraju. Pred- stava veoma lepo ide i puni kuću. Meni je bila zanimljiva *Bođožina* režija *Ifigenije* na „V spratu“. Volela bih da ta predstava ima svoj život i što duže ostane na reper- toaru.vNa mestu predsednika Upravnog opdbora nemam ni mogućnosti, ni prava da nešto menjam u umetničkim planovi- ma kuće koje je deliumično osmislila prethodna uprava, a nova je to prihvatila u vremenu kad Upravni odbor još nije ni postojao. Mi smo se konstituisali tek 21. XI, a tada su već planovi za sezonu bili gotovi. Pokušaću da radim najviše i naj- bolje što umem pa dokle izdržim. Nadam se da predviđeni honorar od 8.000 dinara mesečno, tokom mog mandata, neće pojesti inflacija.

Pozorište (ne mislim samo na Naro- dno) kao da je izgubilo strpljenje za velike, pa i epohalne poduhvate. Sve kao da se usitnilo, svaki čas izlaze predstave s 2-3 glumca, malo je kolektivnih kreacija, velikih ideja... Od većine tih sitnih predstava ne ostane ništa...

To je tačno, ali živimo u vremenu koje ne daje atmosferu za velike ideje, kreacije, uzlete mašte, nekonvencionalnu kreativnost. Ne govorim samo o finansi- jskoj strani takvih projekata, već o psiho- loškoj klimi. Živimo u rastrzanom, iski- danom vremenu, u vremenu apatije, ma- lodušnosti, preživljavanja. To nije atmos- fera u kojoj se prave veliki uzleti. Ja to

tako tumčim, i mislim da je ova ocena veoma tačna i precizna.

Nagrade? I ove godine Vas je mi- moišao „Dobričin prsten“?

Ne bih htela da nabrajam svoje na- grade jer se to protivi mom osećaju za red i dobar ukus. Ali, što se tiče „Dobričinog prstena“, ja sam više od jedne decenije pred vratima te nagrade koja se dodelju- je za životno delo. Ako su me svojevre- meno predlagale Mira Stupica i Marija Crnobori, akademik i pesnik, gospodin Ljuba Simović, nekoliko puta Narodno pozorište, zatim teatrolozi, kritičari, reditelji, a nikako ne na poslednjem mestu, i moje kolege iz Narodnog po- zorišta i *Ateljea 212* - i to bez mog znanja i uticaja, čime se posebno ponosim - onda verujem da imam „Dobričin prsten“. Ako su predlagači o meni pisali opširne i dokumentovane studije, eseje koje vero- vatno niko nije čitao, ako je i sama kan- didatura za to odličje čast - a jeste - onda posle tolikog broja kandidatura smatram da imam „Dobričin prsten“. Osećam da

ga imam svaki put kada me neko od mojih poštovalaca zgranuto pita: „Pa, je li moguće da Vi još nemate Dobričin prsten?“. O radu žirija kroz sve ove godine imala bih šta reći. Bilo je tu raznih neprincipijelnih koalicija, kako bi rekli komunisti, ucena, uticaja, drske lakoće neznanja i ignorisanja, pa i domi- nacije politike nad umetnošću. U svetlu tih činjenica i u vremenu ovolike erozije kriterijuma i morala, izgleda sasvim prirodno da u osmoj deceniji života, i bezmalo 60 godina rada, ostajem izvan kruga nagrađenih. Možda moji presu- ditelji misle da još imam vremena. Bilo kako bilo, ja spavam mirno i pokad lepo sanjam.

Imate li utisak da je u našim „kraje- vima“ predvidivo ko će i kad dobiti neku nagradu?

Mislim da je apsolutno nepridvidivo, i iz razloga koje sam nabrojala!

I još uvek ne nalazite način da uđete u „ekipu“ koja deli i prima nagrade?

Ja sam provela moj umetnički vek kao vuk samotnjak i ne žalim se. To je bio moj imperativ, izbor. I - to se plaća!

Odlično pišete; zapaženi su Vaši putopisi i tekstovi o pozorištu - mogli biste objaviti knjigu?

Hvala što ste to zapazili. Pišem kad za to imam povoda, kad poverujem da to može nekoga da zainteresuje, i kad nadem mira i koncentraciju. Često čujem pitanje: „Zašto ne pišeš?“ I zaista, treba- lo bi da zabeležim svoja sećanja, ili u tome nisam istrajna. Prebacujem sebi što još nisam odgovorila na pitanja gospodi- na Miloša Jeftića, koje mi je uputio za njegovu poznatu emisiju na Radiju, a dao je lep naslov: *Krugovi Ksenije Jovanović*. Nekako nemam tu ambiciju, dovoljno jaku volju, a možda i „nemam više vremena“...

Ipak, da drukčije završimo ovaj razgovor. Kako biste to Vi voleli?

Htela bih samo da zahvalim na vremenu i pažnji koju ste mi posvetili.



Ksenija Jovanović (Foto: Đorđe Tomić)

da vidi u odštampanom i objavljenom: „Ludus“ je prekršten u „Labus“!

Kako reaguje paranoik? Dotični obolevi misli kako je „greška“ napravljena „namerno“! No, njega ćemo diskvali- fikovati.

A profesionalac ZNA da osoba koja prekucava tekst, u svom prirodnom „sajtu“ poseduje reč Labus, ali ne i Lu- dus i, ona će, nezlobivo načiniti omašku, koja doduše, do te mere kontaminira kontekst, da ga Ludus i Labus, ako su punktuozni, mogu utužiti.

Tada nastupa neutaživa autorska sekiracija, ali, džaba mu. Ma, džaba mu i „demanti“. Koga to, uopšte interesuje?! A, ponajmanje je umesno obrušiti se na „daktilografkinju“, da joj se „oduzme od plate“, jer joj ni Ludus, ni Labus, neće nadoknaditi gubitak!

Pa, ako verujemo filozofu Hajdegeru, koji kaže da je „jezik kućište bića“, onda se imamo pomiriti s činjenicom da kolektivnim mentalnim kućištem i prostranom okućnicom, upravljaju one reči koje u svesti proizvode veću učestalost ozna- čenog!

Zar nije pojam „Ludus“ dakako sta- rij i od samog istim naslovljenog časopisa?! Naravno da jeste. Ali, malo ko zna i za njega, a kamo li za njegovo duhovno i vokacijsko ishodište. No, ko zna - zna. Za utehu.

A, Labus? Oh, pa to je onaj Pot- predsednik vlade, to je onaj moćni kandi- dat, to je šef stranke, to je, čak, i profe- sor... Ma, kakav „LUDUS“, ova mora da je mislila na „Labusa“, sluša daktilo-

grafkinja svoj unutrašnji dobronamerni glas... No, žurila, pa pogrešila...

Ipak, eo ipso, potpisnica će ih sve ubosti u „guzicu“, kako bi se sačuvalo ono malo jezika i ono malo kućišta što nam je ostalo.

FUŠ NOTA

O omaškama u pisanju, ili kako je „Ludus“ postao „Labus“

Olga Stojanović

Već je Klasik ispisao sve o oma- škama u govoru, pisanju i činje- nju, ali omaški je uvek više i od obima pojma greške, a asocijacije na greške su maštovitije i od samih „gre- šnih“ interpretatora reči.

Davnih je dana, ovaj potpisnik, u jednom eseju, potaknut mladalačkom ambicijom da ispolji učenost, ispisao „eo ipso“, da bi slovoslagači (pre ere kompjutera), ingeniozno ispisali „ETO ISTO“, što se ispostavilo kao najpriklad- niji domaći prevod latinske poštapalice...

No, nije uvek sve savršeno. Naprotiv, retko je omaška dobar ili najbolji prevod.

S početka XX veka, u srpskim škola- ma, a u okviru predmeta „jestastvenica“ (starovremenska verzija „poznavanja prirode i društva“), napamet je učen stih: „Ja sam jež, celom selu knez, zaviću se u trubicu, ubošću te u GUBICU!“ No, po principu slučajnog uzorka, devedeset devet odsto đaka je „gubicu“ prevodilo u

„GUZICU“, jer im je potonji pojam bio bliži i razgovetniji. Da ne kažem - ko- lokvijalniji...

Nemojte misliti da se sto godina ka- snije nešto promenilo na planu interpre- tativnih, pa i originalnih omaški, što samo ide u prilog tvrdnji da je Freud bio u pravu.

Eto, na primer, pre neku godinu, tadašnji ministar Batić je hotio izgovoriti originalnu latinsku izreku „Hleba i igara“, pa je umesto „CIRCENZEM“, da ne ispadne „fonetski prostak“, izrekao „CIRKENZEM“, što više asocira na žar- gonsku reč „cirka“ (piće), nego matičnu „igra“, te je ispalo kako narodu treba „Hleba i pića“, što je u osnovi tačno...

No, pozabavimo se zbiljom, ne stari- jom od mesec dana, kada je ovaj potpis- nik, u kontekstu svoje kolumne za dnevni list, pomenuo poštovanu i dragu novinu „Ludus“, poslavi redakciji sa- vršeno čitak tekst, kad, ono, imao je šta

Preplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za SCG - 500,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)

NOVO!
PRIMAMO PRETPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 15,00 EVRA

Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

NAGRADE I ODGOVORNOST KRITIKE

Pozorište na radiju i radio kao pozorište

Mr Ranko Burić

Ko redovno odlazi u pozorište teško da će moći odvojiti nešto više vremena i za praćenje onoga što se na radio-talasima priča o pozorištu.

Oni brojniji, međutim, kojima pomenuta redovnost ostaje tek priželjkivana odlika, s nešto većom revnošću pokušavaju da u skoro haotičnom radijskom prostoru pronađu ono što se odnosi na dramsku umetnost.

Na taj će se način tešiti da su koliko-toliko odoleli nemaru, a činjenicu da su prilično usredsređeno saslušali makar samo jednu takvu emisiju, ili barem njen ključni deo, smatraće opravdanjem za neodlazak u pozorište. Oni zbilja malobrojni, koji ne žale vremena i ne propuštaju na radiju ništa što je vezano za te daske što život znače, mogu - iako to nije ni prava uteha ni nadoknada - sebe smatrati prilično obavještenima o našem pozorišnom životu. Valjda nema nijednog iole važnog glumačkog i rediteljskog priznanja o kome se na radiju bar nešto ne progovori.

Nismo, dakle, morali prisustvovati samom činu nagrađivanja, ali smo u programima Radio-Beograda mogli čuti kratak i skroman, ali iskren izliv Nenada Jezdića, pun poštovanja prema Zoranu Radmiloviću, velikanu glumišta čije ime nosi nagrada dodeljena Jezdiću. U nekoliko polusatnih dokumentarnih emisija *Govori da bih te video* (nazvanom po čuvenoj Sokratovoj opomeni), a koju možete pratiti na talasima II programa Radio-Beograda svakog radnog dana od 17 sati, sve je zapaženije ime Ljubice Četković. Jednu od svojih decembarških emisija ova autorka posvetila je nedavno nagrađenoj dramskoj umetnici Svetlani Bojković pa, osim repriza ove emisije, očekujemo veće prisustvo ove upečatljive umetnice u srpskoj radiofoniji. U emisiji *Rečeno i prećutano*, u kojoj obično slušamo razgovore sa zanimljivim novinari- ma i društveno-političkim analitičarima, 27. XII 2005. doživeli smo iznenađenje - srećom, prijatno.

Ni Dragoslav Simić, koji je toga dana preuzeo ulogu urednika i voditelja, nije se odrekao klasičnog razgovora, pa je s njime u studiju bio Stevan Čičovački, urednik serijala *Nevidljivi ljudi*. No, Simić je iskoristio povoljan sticaj okolnosti i na sebi svojstven način emisiju - a u tome je pomenuto iznenađenje - upotunio i obogatio direktnim prenosom. Iz Kamernе sale Radio-Beograda javila se Sanja Milić, koju slušaoci znaju i kao autorku više istorijskih radio-drama i bar jedne dokumentarne. Već više godina Čičovački i njegovi saradnici, baš ti „nevidljivi ljudi“, saraduju s FDU beogradskog Univerziteta umetnosti, a posebno s katedrom za radio-režiju. Seminarski i diplomski radovi boljih studenata emituju se u serijalu; kao rezultat te saradnje II program Radio-Beograda ustanovio je godišnju nagradu za kreativnu radio-režiju, pa nam je Simić upričio direktan prenos njenog dodeljivanja.

Branislava Stefanović, profesor na pomenutoj katedri - koju pamtimo i po uspelim radiofonskim ostvarenjima - upoznala je slušaoce s entuzijazmom i zalaganjem tih mladih ljudi, sa zainteresovanošću studenata s drugih grupa, posebno s katedre za dizajn i obradu zvuka istog Fakulteta, na kojoj predaje priznat i više puta nagrađivan ton-majstor Zoran Jerković. Đorđe Malavrazić,

glavni i odgovorni urednik II programa, sa erudicijom koja ne zatumljuje ponesenost, sažeto ali sadržajno podsetio je na domete beogradske radiofonske škole i založio se za veće uvažavanje kreativnosti, koja ne sme da se zanemari ili izgubi pred rutinom. Nepokolebljivi pobornik i pravi zatočnik radija, profesor Darko Tatić, umetnik posebnog znanja i senzibiliteta i pedagog, obrazlažući odlike žirija, s nesumnjivom naklonošću i toplinom koje nisu smanjivale objektivnost, ali i s prometejskom gorljivošću i širokogrudnošću, bodrio je i te mlade ljude i sve koji veruju u snagu slike ostvarene zvukom. To je taj neumorni Tatić koga nije zadovoljavala ni puka i površna interpretacija predložka, ni laboratorijski prostor tzv. „gluve sobe“, jer upravo je Tatić vodio glumce na groblje da bi ostvario autentičan prizor, pa još zahtevao stvarni, a ne imitovani šamar radi pravog i potpunog utiska.

Neizveštačenost, odmerenost i energija u nastupu Milana Vlajičića morali su i one malodušne i slučajne slušaoce učiniti bližima umetnosti i plemenitoj misiji radiofonije. Čuli smo odlomke nagrađenih dela (žanrovski različitih), ali i razgovor Gorana Cvetkovića s mladim autorima.

Uz sve uvažavanje za ovaj poduhvat i za sve koji mu doprinose, a posebno za

trud i entuzijazam mladih ljudi uloženi u stvaranje solidnih i čak veoma dobrih dramskih minijatura, skloni smo da verujemo da mesto ovih dela ne može i ne treba da bude bez veze sa Dramskim programom Radio-Beograda, ma kroz kakvu on tranziciju prolazio i morao još da prođe.

Goran Cvetković već dugo kritički govori o našem pozorišnom životu.

Za sada mu kritike - kako bi to kazao Dejan Penčić-Poljanski - još uvek odlaze u (v)etar, što znači da ih samo slušamo na II programu i da se još nisu pojavile u obliku štampane zbirke. U onima emitovanim u decembru 2005. otkriva se čovek previše zamadjan pozorištem da bi mu kritika bila destruktivna, ali i čovek koga baš ta zainteresovanost za pozorište i zanesenost njime gone da ne prikriva slabosti, da ne prećutkuje stranputice i suragate. Daleko od pomisli da bi se običan slušalac ili stručnjak u svemu morao slagati s njim, ipak se teško otimamo utisku da on sa ne manje smelosti i odrešitosti nego ljubavi pristupa svim zamkama i nedoumicama umetničkih i nazovi-umetničkih pojava, skidajući maske i razotkrivajući mimikriju, odlučno se odupirući kako lažnoj avangardi, pukom glumatanju i bezličnoj nekreativnosti, tako i snagama isključivosti i uskogrudog nacionalizma. Čak i kad ne može ili nema kad da prveri njegove tvrdnje, slušalac u dobroj, ako ne u najvećoj meri veruje njegovom glasu, izrazu, znanju.

I MOCART MEĐU LUTKAMA

Zoran Lozančić, glumac i reditelj Pozorišta lutaka u Nišu, odigrao više od sto uloga, u matičnoj i drugim kućama postavio devet predstava, od kojih je *Carev zatočnik* Nišlijama nedavno doneo šest nagrada na Susretima profesionalnih pozorišta lutaka u Srbiji

Slobodan Krstić

U 48. profesionalnoj godini rada, 2. XII 2005. biće upisan zlatnim slovima u istoriji Pozorišta lutaka u Nišu. Tog dana stručni žiri 38. Susreta profesionalnih pozorišta lutaka Srbije, kojim je predsedavao reditelj i istaknuti pozorišni kritičar Dejan Penčić - Poljanski, na svečanosti u Zemunu, dodelio je niškim lutkarima 6 nagrada za izvođenje komada *Carev zatočnik* Mijodraga Stanisavljevića u režiji Zorana Lozančića. Brojem nagrada *Zatočnik* je nadmašio i festivalske predstave *Zečija škola*, *Bela bajka* i *Labudovo jezero*, koje su postavili Atanas Ilkov, Nikolina Georgijava i Slavoljub - Lule Stanković, a koje su smatrane najvrednijim ostvarenjima u prebogatoj istoriji niškog lutkarstva. A da se *Carev zatočnik* nađe na repertoaru najzaslužniji je Zoran Lozančić, koji je još 1996. video dramsku inscenaciju ovog dela na kotorskom Festivalu pozorišta za djecu. Od tada on ima ideju da ovaj sjajan tekst igra u lutkarskoj verziji.

Osobena poetika režije

„Dugo sam isčitavao tekst, tražio i pronalazio nove detalje i motive. Ključ

sam našao u etnobjaji koju sjajno primaju i gledaoci, i pozorišni kritičari, pa i festivalski žiri“, govori Lozančić. „Reč je o izvanrednom tekstu koji sam skratio i adaptirao za lutkarsko izvođenje. Posrećilo se i meni i kolektivu, a i pojedincima. Naša predstava je najbolja u Srbiji u 2005, a dobio sam i nagradu za scenografiju. Mimoišla me nagrada za režiju, ali to je druga priča.“

Osim što *Zatočnik* pleni sjajnim rediteljskim rešenjima i vizuelnošću, vredni pomena su igra i animacija glumaca. Na sceni su se našli iskusni i mladi daroviti glumci.

„Po osnovnoj vokaciji sam glumac i odlično poznajem njihov senzibilitet. Verovatno zato nikada nemam problema u radu s kolegama, i svi u mojim režijama daju sve od sebe. Naše pozorište školuje šestoro glumaca na Nacionalnoj akademiji u Sofiji, i to će biti veliki kapital za naše, ali i srpska pozorišta.“

Rediteljski hod Lozančić je počeo 1993. postavljanjem komada *Olovka piše srcem*. Radio je *Psića Tobija*, *Bila jednom ljubav jedna... Tri praseta* će režirati 1998. Dve godine kasnije *Čarobnjaka iz Oza*, pa *Lepoticu i zver* i, najzad, *Carevog zatočnika*. Sve to u matičnoj kući, a u Pozorištu „Sterija“ u Vršcu postaviće dramsku verziju *Čarob-*



Sjajna rediteljska i vizuelna rešenja: scena iz *Carevog zatočnika*

njaka iz Oza, a u Lazarevcu Šekspirov *San letnje noći* kao lutkarsku predstavu. Sve ove predstave naći će se na Festivalu u Kotoru, pojedine i na prestižnom „Zlatnom delfinu“ u Varni, te „Zlatnom Pjeru“ u Staroj Zagori, Plovdivu (Bugarska), na međunarodnim festivalima u Subotici, Kragujevcu i Banja Luci, na Vršačkoj pozorišnoj jeseni...

„Moje predstave su na mnogobrojnim domaćim i inostranim festivalima dobile 27 nagrada. Zadovoljan sam. Posle režije *Tri praseta* sebi sam otvorio put režije na lutkarskim scenama i već izgradio poetiku, stil, svoj način postavljanja, čak i složenih klasičnih dela s lutkama“, kazuje Lozančić, prvi dobitnik Godišnje nagrade Pozorišta lutaka u Nišu (1999) i glumačkog priznanja na Međunarodnom festivalu u Banja Luci (2000) za ulogu gospodina Vidakovića u predstavi *Vladimir i Bosiljka*.

Reditelj u trendu

Ovaj istaknuti lutkarski umetnik, čija je karijera započela davno u Narodnom pozorištu u Pirotu, a nastavljena je na scenama Narodnog i Pozorišta lutaka u Nišu, ne miruje i već radi na pripremi novih projekata. U saradnji s profesorom dr Radoslavom Lazićem, istaknutim pedagogom i teatrologom iz Beograda, ima ideju da ove godine, kada se obeležava 250 godina od rođenja Volfganga Amadeusa Mocarta, napravi lutkarsku predstavu o ovom majstoru operne muzike.

„Biće to u drugoj polovini 2006, za inscenaciju ću koristiti Šeferovog *Amadeusa*, Mocartov dnevnik i dnevnik njegove sestre. U poplavi estrade i kiča, kojoj smo zapljusnuti i mi i naša deca, smatram da treba uraditi predstavu o

Mocartu koja neće imati samo edukativne elemente“, otkriva svoj koncept Lozančić. „S tom predstavom treba da se predstavimo domaćoj publici, ali zašto ne i da izademo van naših granica, naravno ako napravim kvalitetnu lutkarsku predstavu.“

U međuvremenu Lozančić nastavlja i glumačkim putem. U komadu *Sveti Sava*, u režiji Milorada Berića, na premijeri 27. I pojavio se kao Stefan Nemanja. Marta treba opet da radi u Vršcu, i to *Lepoticu i zver* u dramskoj formi. Put ga može odvesti i u Mostar (BiH) u tamošnje pozorište lutaka. Trenutno je reditelj „u trendu“, naročito posle velikog uspeha *Carevog zatočnika*, koji je već na spisku učesnika kotorskog i subotičkog festivala (SCG), ali i istanbulskog, ukrajinskog i beloruskog...



O DVE DRAME ISTOG PISCA

Branko Dimitrijević Bahus: Vrele noći bajinobaštanske i Podilaženje najnižim porivima neobrazovane publike

Ana Tasić

Dvočinska komedija *Vrele noći bajinobaštanske* odigrava se u Beogradu 1968, u kancelariji nedeljnog lista za mlade; iako se dešava pre 30-ak godina, glavni problem kojim se tekst bavi nesporno je i danas ovde aktuelan: ostati u zemlji ili emigrirati. Komedija počinje prologom glavnog i odgovornog urednika Pere koji se upravo vratio iz posete Zapadnim zemljama (u njegovom diskursu - „zemlje takozvane zapadne demokratije“), gde je boravio kao član „delegacije kulturnih radnika“. Govoreći javno o svojim impresijama, on ističe: „Na sve strane nemoral, blud, razvrat, svi se drogiraju, kockaju, piju preko svake mere, a pornografija caruje... svi smo se u avionu radovali što ne moramo tamo da živimo, jer u pogledu demokratije, slobode i poštovanja ljudskih prava, svi oni zajedno mogu samo da nam pljunu pod prozor...“. To je Perino mišljenje za javnost, i ono u suštini nije previše relevantno, jer povlađuje vladajućoj politici, nije osobeno ni konkretno, već je sačinjeno od gomile stereotipa (i sam Pera je svestan te činjenice); mnogo je bitniji njegov iskren, privatni stav o tom

problemu koji saopštava prijateljima u neformalnom razgovoru, jer daje značajne opservacije o razlikama između dva društva: „Vratio sam se jer se uprkos svemu ovde ipak živi. Tamo se radi. Dobro se zarađuje, puno sveta ima kuće, automobile, čamce... Ali oni nemaju vremena da u tome uživaju...“. Problem emigracije autor postavlja dijalektički; on formira široku i kompleksnu sliku o tome, i ne nudi jednostavno konačno rešenje, već ističe i dobre i loše strane svake opcije, što je važno, jer su generalizacije i uprošćavanja stvarnosti mnogo češća pojava i kada je reč o ovoj temi.

Značajno pitanje kojim se autor bavi u ovom tekstu je i vezano za mehanizam oblikovanja istine u medijama, selektivno i manipulativno predstavljanje slike sveta, gde se izostavlja suština ili pomera fokus, vođeno ciljem stvaranja idealizovane, nerealne, oportunističke slike, koja neće dovesti u pitanje vladajuću politiku i dominantan sistem vrednosti (kad npr. Pera menja Lazin tekst koji kritikuje kvalitet voćnih sokova u beogradskim prodavnicama). Ipak, ova tema danas nije previše aktuelna u tom smislu da

cenzura javnog izražavanja nije više centralni problem, ali je zanimljiva i važna zbog preispitivanja prošlosti, s jedne, i analize tih mehanizama, s druge strane, jer se oni uvek, u manjoj ili većoj meri ipak sprovode (imajući u vidu da mediji u najvećem broju slučajeva nisu nezavisni, već da su u funkciji nekog diskursa).

Ista sredina, isti mediokritetski likovi, beznačajni novinari i njihovi groteskno nesposobni urednici su predmet analize takođe dvočinske komedije *Podilaženje najnižim porivima neobrazovane publike*. Ovdje radnja počinje saopštavanjem vesti da njihovu novinu treba da kupe stranci koji će u stalni radni odnos primiti samo 3 osobe, zbog čega svi koji tu privremeno-honorarno rade treba da se potrude da pokažu svoje kvalitete; zaplet daje odlične mogućnosti za oštar društveni kritičizam, analizu hiperletargične sredine, situacije u društvenoj firmi gde dominiraju slučajevi nezastuženog sticanja visokih položaja, uspeha preko rodbinskih veza, korupcije, i istovremeno animoziteta prema radu, dokazivanju, konkurenciji. (Slične teme su prisutne u dramskom opusu Aleksandra Popovića, formalno i stilski ipak znatno drugačijem.) Glavna tema prvog čina je pokušaj da se izbegne skandal povodom teksta - oštre pozorišne kritike koju je napisao Baki (urednik je greškom objavio članak jer je bio pijan i dekoncentrisan prisustvom ljubavnice-čista-



Branko Dimitrijević

čice); ovaj događaj pokreće raspravu o problemu odnosa autora i publike, kao i relacije između umetnosti i usko komercijalne produkcije. I ovde je autorov pristup dijalektički; on se ne zalaže ni za jednu konkretnu opciju, već postavlja sveobuhvatnu situaciju. Centralna tema drugog čina je rekontekstualizovan zaplet filma *Apartman* Bilija Vajldera (1960), gde protagonista, da bi napredovao u karijeri, različitim nadređenima na poslu daje na korišćenje apartman u koji oni dovode ljubavnice; transponovana u kontekst naše državne firme, ova priča postaje još življa, slikovitija, raznobojnija, sumanutija, grotesknija (Glodur, Doajen i Selak su upropastili stan Bakijeve babe, koja nikada nije u njemu jer boravi po raznoraznim banjama: ojadili su zimnicu, popili sav alko-

hol, na neobjašnjiv način polomili dasku za peglanje...).

Sredine koje Dimitrijević analizira u ovim komedijama gotovo su identične; u obe se radnja dešava u novinskim redakcijama koje su obeležene totalnim profesionalnim beznađem i sveopštim dangubljenjem; alkoholičarska dokolica je *modus vivendi* tih likova, lenjivaca, vucibatina i ženskaroša (vrlo bliski akterima dva njegova romana, *Nećemo o politici* i *Oktobarfest* (1985)). Vrednost Dimitrijevićevom pisanju daju i inspirativne dramske situacije, kao i atmosfera koja je suludo pulsirajuća, kipi od života i raskalašnog karnevalskog duha (uvek subverzivno konotiranog), zbog čega ovi vrhunski zabavni, „dobro skrojeni“ tekstovi imaju izuzetan scenski potencijal.

KONCERTI KAO PARATEATARSKI FENOMENI

Mercury Rev, Dom omladine, 30. XI 2005.

Ana Tasić

Njujorški bend Mercury Rev je prošao kroz ozbiljnu transformaciju zvuka, od početka 90-ih, kada su svirali kakofoničnu, sirovu, psihodeličnu noise-punk-pop muziku (prvi album *Yerself is Steam*, 1991), do ploča *Deserter's Songs* (1998) i *All Is Dream* (2001), karakterističnih po fascinantno imaginativnoj produkciji (Dave Fridmann), grandioznim, vrlo filmičnim aranžmanima, neverovatnim količinama spontane, neiskalkulisane osećajnosti, tretmanu ekstremno ličnih pitanja (konfuzne potrage za identitetom, strahova, usamljenosti, ljubavi). Reprezentativne pesme *Holes*, *The Dark Is Rising* ili *Little Rhymes* specifične su po poetičnim, često nadrealističkim, bizarnim i hermetičnim tekstovima, tj. zbog toga što stvaraju zaista naročit, fantazmagoričan, nadrealizmu blizak svet koji komunicira s mitologijom, arhetipovima, nesvesnim, skrivenim, potisnutim željama, i odličan su primer inovativnosti, kompleksnosti i ozbiljnih artistskih impulsa na vrlo heterogenom polju pop muzičke produkcije.

Bestelesni „glumac“

Koncert u beogradskom Domu omladine, održan u okviru promotivne turne-

je njihovog 6. albuma *The Secret Migration*, obeležen je zapanjujućim količinama izvođačke iskrenosti, bezgraničnog emotivnog ogoljavanja, skoro nepovnljivo intenzivne komunikacije s publikom. Pre no što će se članovi grupe pojaviti na pozornici, na velikom platnu u pozadini (koji će tokom dvočasovnog koncerta emitovati razne snimke, te fragmente iz različitih tekstova), uz eteričnu muziku Cocteau Twins (pesma *Lorelai*), prikazani su omoti ploča (Galaxy 500, Husker Du, Miles Davis, Bob Dylan, Dinosaur Junior...), plakati filmova (*Let iznad kukavičjeg gnezda*), reference na ikoničke figure savremene istorije kulture (Teslu, Alfreda Žarija, Žana Koktoa), osoba i dela koja su oblikovali stvaralačku viziju Mercury Rev, čime se na samom početku publici daje do znanja da će tu biti reč o sasvim ličnom, introspektivnom nastupu.

Nesumnjivo centralna figura predstave Mercury Rev je pevač Jonathan Donahue, krajnje neobična, pomalo serafimska figura, koja svojstvenim feminiziranim kretnjama i gestovima, kao i vilenjačkim falsetom vrlo izražajno ote- lotvoruje onirički svet koji čini bazu njihove muzike, skoro onostrani prostor na kojem se istražuju opšte bitna pitanja

ljudske egzistencije, večne neodumice čoveka, njegova lutanja, snovi, strahovi, pri čemu se stvara pompezni, multimedijalni spektakl koji opčinjava na više nivoa. Donahue na sceni na trenutke deluje skoro bestelesno, zbog tih suptilnih, mekih pokreta; elegantno je obučen (u odelo, kao i ostali članovi benda), i kreće se maniristički, kao da je iz druge dimenzije; u pojedinim trenucima oponaša balerinu, čiji se ples sporadično emituje na platnu, u drugim ukočene, mehaničke kretnje koje asocijaju na lik Frankeštajna...

U svakom slučaju, glavni izvođač igra nekoliko različitih uloga, vrlo slikovito i impresivno ih oblikujući, u zavisnosti od tematike pesama koje izvodi, odnosno emotivnih stanja kroz koja i na sceni prolazi.

Inspirativno, ekstatično, katarzično

Na platnu su tokom koncerta emitovani fragmenti iz Kokoovog filma *Lepotica i zver*, Diznijeve *Fantazije*, te brojni neidentifikovani, često psihodelični snimci neba, puteva, mora, kosmosa. Ovaj kolaž raznih inserata, osim što na nivou forme daje spektakularan izgled nastupu, bitan je i u smislu interpretacije značenja pesama; putokaz je za razumevanje suštine njihovih često hermetičnih, apstraktnih tekstova. Diskusiju u publici su izazvale projekcije brojnih

kratkih misli, maksima, poznatih umetnika/filozofa (Vilijam Blejk, Šopenhauer, Niče, Henri Miler...); rasprava se oscilirala između stava da su ove univerzalne, u određenom smislu stereotipne izreke, previše zašecerile i time banalizovale nastup, zbog toga što su previše očigledne, jasne, veoma poznate, i druge krajnosti - da emitovanje i integrisanje univerzalnih, bitnih misli u total njihovog nastupa zapravo idealno prezentuje suštinu popularne kulture, koja u osnovi barata s uprošćenim filozofskim idejama. Napadati takav način plasmana ovih aforizama isto je što i napadati popularnu kulturu uopšte, odnosno to pokazuje odsustvo nerazumevanja njene temeljno kontradiktorne prirode. Pokušavajući da objasne suštinu pop kulturnih tekstova, Rolan Bart i Džon Fisk su pisali da su oni definisani očiglednošću i preteranošću, i da su kao takvi prepuni pukotina u značenju, čime podstiču publiku da upisuje vlastita značenja, da iz nje konstruiše vlastitu kulturu; *pokazivanjem* umesto *kazivanja*, skicama umesto celovitog crteža, popularni tekstovi se otvaraju za širok opseg društvenih relevantnosti. Prema njihovim razmatranjima, pokazivanje očiglednog ostavlja unutrašnjost neiskazanom, neispisanom; ono u tekstu stvara prostore koje čitalac treba da ispuni na osnovu vlastitog iskustva, i time konstruiše sponu između teksta i tog iskustva; oni koji optužuju pop kulturnu produkciju da je suviše pojednostavljena, da sve svodi na najočiglednije elemente, da poriče svaku prefinjeniju složenost, primenjuju pogrešne kriterijume i zatva-

Sekretarijat za kulturu

Skupštine grada Beograda

usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine.

„Ludus“

uzvraća s blagodarnošću.

raju oči pred mogućnošću otkrivanja istinski složenih osobina popularne kulture, čime se poriče njeno društveno značenje, i naročito izbegava politički smisao...

Nastup Mercury Rev pred beogradskom publikom je bio obostrano inspirativan, ekstatičan, katarzičan; i izvođači i publika su bili iznenađeni stepenom komunikacije i totalnog razumevanja, što je koncert nesporno učinilo jednim od najznačajnijih u proteklih nekoliko godina na ovim prostorima.

KOMENTARI STVARNOSTI

Kazališne novosti iz Hrvatske

Teatar Rugatino započeo je 2006. premijerom drame Ivice Ivaniševića *Sa' će Božo, svaki čas...*, nastalom po motivima Beketovog *Godoa*. Predstavu je režirao Mario Kovač. Godo se vraća u Split, u njegovo industrijsko predgrađe.

Na pola puta između očaja i rezignacije, Estragon u Vladimir vreme trače zaokupljeni najraširenijom hrvatskom zanimacijom novog milenijuma: čekanjem. Za razliku od hiljada drugih koji

puki objekti kojima odrasli manipulišu? Mogu li mladi uticati na društvena zbivanja ili su predodređeni da budu žrtve tzv. viših interesa? U vremenima kriza i ratova upravo mladi ljudi neretko postaju žrtve, dajući svoje živote za 'opšte dobro', kao i Ifigenija."

Novi tekst savremenog hrvatskog dramatičara Mate Matišića, *Sinovi umiru prvi*, koji zajedno sa *Ženom bez tela* i *Ničijim sinom* čini dramski triptih *Posmrtna trilogija*, premijerno je izve-

Rediteljski pristup počiva na glumcima, a akteri u „Gavelli“ su se jako dobro nosili sa svojim zadacima. Domaće glumište ovom je produkcijom dobilo bolnu priču o Hrvatskoj koja tek prećutno postoji, predstavu koju, prepoznajući da zapravo govori o njima, sigurno neće rado gledati oni koji sudbinu drže u rukama, kreatori savremene tragedije, koje je rat dobro zbrinuo - političari iz vlasti.

Premijera vodvilja *Magarac Žorža Fejdoa* u režiji Lasla Kesega, izvedena je na sceni Hrvatskog narodnog kazališta „Ivana pl. Zajca“. Mesto radnje je smešteno u Rijeku, a likovi i radnja su delomično prilagođeni lokalnim bojama. Redatelj je Laslo Keseg.

Premijera predstave *Das Kapital* Nataše Lušetić izvedena je u Teatru &td. Izvori inspiracije za ovu multimedijalnu predstavu su: *Marksov Kapital*, *Krausova Strategija ratovanja za poduzetnike*, *Infantilizam: sve popularnija seksualna profilacija* i *Uvek i zauvek: Ken i Barbi*. *Das Kapital* je scenska studija sve prisutnije infantilizacije ljudskog subjekta. Kako je najsavršenijem biću na zemlji pošlo za rukom o-bez-osobiti i o-nesposobiti se do te mere da je jedino za čim čezne izgubljeni raj uživanja? Raj trenutnog zadovoljenja svih želja u kojem savršeno biće biva uljuljkivano, tešeno i tetošeno i gde polako prerasta u impotentni komoditet koji služi potentnom kapitalu.

U ZeKaeMu je premijerno izvedena predstava *Vrata do*, koju je po motivima priče Svjetlana Lacka Vidulića *11 uboda ljutnje* oblikovao Rene Medvešek. Rediteljski postupak je maštovit: 14 glumaca... uglavnom svi sve vreme borave na sceni, sami kreiraju i kombinuju mesta radnje, i naprave stotinjak uloga, pri čemu im je ostavljena monološka 'praznina' koju moraju ispuniti vlastitom interpretacijom. Deo predstave rediteljski podseća na 'mekog' Brehta: red songova, red političkih karikatura. A završna minidrama Pacijenta i njegove Sestre kao da je nastavak početne slike čuvene

Bergmanove režije *Lutkine kuće*, u kojoj savremeni muškarac po odlasku supruge leži na bolničkom krevetu i drhti od straha, nemoći, krivice, očaja. Reč je o suptilnoj razlici između parodije i kritike, tačnije one vrsta autorske, umetničke kritike koju tek donekle opisuju termini kao što su, s jedne strane angažman, a s druge satira.

Osmi poverenik Renata Baretića, Lade Martinac Kralj i Ivice Kunčevića izveden je na sceni Drame HNK Split. Reč je o duhovitoj priči o ostrvu Trećiću na kojem meštani ne žele da uspostave

vlast jer smatraju da bi bilo kakva vrsta političkog organizovanja ugrozila njihov skladan život. Oni ne žele vladati, ali ne žele ni da se njima vlada. Država, pak, vladati mora, to je njeno pravo, pa im šalje svoje poverenike ne bi li nekako, na taj utopistički, neposlušni otok, koji pluta negde neprivrean uz kraj, bacila svoje konopce. Roman *Osmi poverenik* je 2004. proglašen za jedan od najvažnijih kulturnih događaja u Hrvatskoj, a za njega je Renato Baretić primio i godišnju nagradu „Vladimir Nazor“.

Priredila Aleksandra Jakšić



Improvizovana glumačka igra: *Vrata do* u ZeKaeMu

snivaju svoja radna ili rodna mesta, iščekuju povraćaj duga ili stare štednje, geopolitička priključenja ili pravosudna izručenja, njih dvojca već su i zaboravili za kakvim raspletom žude. Prošlost im je oduzeta, baš kao i pravo na budućnost, jedino čime još uvek raspolažu je ništavilo svakodnevice.

Ifigenija, nova drame mlade autorke Lane Šarić, praižvedena je u pozorištu Mala scena, u režiji Ivice Šimića. Drama je nastala po motivima Euripidove *Ifigenije u Aulidi*, no za razliku od antičkog izvornika, fokusira se prvenstveno na porodične odnose. Ili kako stoji u najavi: "Jesu li mladi ljudi subjekti politike, ili su

den u „Gavelli“, u režiji Božidara Violaća. U pitanju je beskompromisan i provokativan komentar hrvatske poratne stvarnosti. Zadržavši svoju dosadašnju tragikomičnost, Matišićevo dramsko pismo otišlo je još dalje i dublje u prostore političkog teatra i društvene kritičnosti. Oporo dinarsko podneblje je najčešća topografija autorovih drama. Violaćeva režija odlučila se za realistički psihološki postupak, bez puno scenskog mudrovanja, što je bio pravi ključ za tragediju koja balansira rubom morbidnosti. Čak i scenske promene, umesto zatamnjenja koja razbijaju strukturu i ritam, većtom su režijom postale deo dramskog tkiva.



Jedna od najboljih hrvatskih predstava sezone: *Sinovi umiru prvi* u Gavelli

PANK OPERA

Pozorišne novosti iz Makedonije

Povodom novogodišnjih praznika centar kulture „Trajko Prokopijev“ u Kumanovu je organizovao pozorišni maraton. Izvedene su predstave *Čarobnjak iz Oza* u režiji Ketii Dončevlić, *Varalice Bore Angelovskog* i *Beži, evo ti je žena* u režiji Koleta Angelovskog.

Komad *Ludakove beleške* u kojem igra Bajruš Mjaku u režiji Ivana Popovskog izveden je 40. put u Dečjem kulturnom centru. Predstava je uspešno gostovala u Skoplju, Prištini, Tirani, Ljubljani, Karakovu, Kairu, Moskvi, Parizu i Kijevu.

Sumnjivo lice Branislava Nušića vratilo se na pozorišne daske u Makedoniji. Komedija je postavljena na sceni Narodnog pozorišta „Jordan Hadži Konstantinov - Džinot“ u Velesu, a u režiji Stojana Stojanovskog.

Plod saradnje s eks jugoslovenskih prostora je premijera predstave *Drevne priče* Pozorišta za decu i mlade u Skoplju. Hrvatski kompozitor i pevač, Arsen Dedić, uradio je muziku za predstavu, projekat je realizovao hrvatski kreativni tim (izuzev glumaca). Komad je nastao po motivima hrvatske pesnikinje Ivane

Brlić Mažuranić, a reditelj je Marko Golovsko iz Splita.

U Dramskom teatru u Skoplju izvedena je nova predstava, pank opera *Kupidona*. Najavljeno je da se komad se obraća mladoj publici, a drugima izaziva bol u utrobi. Pank opera je jedan od najmodernijih žanrova, naročito na engleskoj sceni. Tekst je napisao i režirao Srđan Janikijevik. Svetom ove realistične incencije vladaju korupcija, kriminal, prostitucija, a u njemu se ipak rađa ljubav. S jedne strane su anarhija i bunt protiv sistema koji nosi pank kao pokret, a s druge simbolika malograđanskog salona. Između je zarobljena ljubav.

Kumanovo će biti u 2006. domaćin manifestacije Grad kulture. Ono je najveća opština u Makedoniji i među najvećima je na Balkanu. Kumanovo ima 3 poznate međunarodne manifestacije: Dane komedije, Dane tambure i Džez festival.

Programska koncepcija 41. makedonskog pozorišnog festivala „Vojdan Černodinski“ u Prilepu se promenila. Umesto velikog broja predstava (festival je bio revijalnog tipa) u program je uvršteno 7 najboljih komada. Pobjednička

predstava će potom biti izvedena još u 5 gradova.

Reditelj Goran Trenčovski na sceni Strumičkog pozorišta postavlja komad *Velika zmija* Mitka Madžunkova. Komad je imao praižvedbu pre 12 godina u režiji Branka Stavreva.

Na sceni Narodnog teatra Bitolj premijeru je imala postavka Gogoljeve *Ženidbe*, u režiji Lili Abadžievce. Gošća iz Bugarske prvi put radi u Bitolju, ali je makedonskoj publici poznata po režiji *Romea i Julije* na festivalu Mlad otvoren teatra pre nekoliko godina.

Veles uvodi novu glumačku nagradu koja će se zvati „Petre Prličko“. Nagrada će se dodeljivati za najbolju ulogu u komediji. Prličko je rođen u Velesu 1907, i 66 godina je nastupao na pozorišnoj sceni, realizovao je 250 uloga.

Ivan Popovski je postavio operski spektakl Sergeja Prokofjeva *Rat i mir* u slavnom Boljšom teatru u Moskvi.

Snežana Stameska, jedna od vodećih glumica u Makedoniji, laureat je najprestižnije glumačke nagrade 'Sv. Kliment Ohridski'. Od početka 30-ogodišnje karijere nastupa u Dramskom teatru u Skoplju. Izdvaja se uloga u kulturnoj predstavi *Divlje meso*. Trenutno igra i u predstavama *Don Žuan*, *Let u mestu*, *Dom Bernarde Albe*. S Albom, u režiji Gorčina Stojanovića, u aprilu će nastupati u Kolumbiji.

Priredila i prevela Aleksandra Jakšić



Uspešna inostrana gostovanja: *Ludakove beleške*

SKAKAVCI I U SLOVENIJI

Vesti iz slovenačkog gledališta

Premijera *Kvarteta* Henrija Milera, u režiji Sebastijana Horvata, izvedena je na Maloj sceni MGL-a kao koprodukcija s Mestnim gledalištem ljubljanskog i E.P.I. centra. Milerov tekst je parafraza kulturnog epistolarnog Lakloovog romana *Opasne veze*. Tako su u ovoj duodrami glavni akteri markiza De Mertel i vikont De Valmon. Drama je

„davlinski aktualna, otvara pitanja etike, načina njenog delovanja u svetu, koje se nadovezuje na pitanje o današnjem smislu pozorišta i mogućnosti katarze“, veli reditelj. Radko Polič - Rac u ulozi Vikonta dodaje da je srž predstave skidanje maski dok se ne pokaže pravo lice. Jer, „ljudi dobijaju maske od časa kad se rode, a potom nam ih stavljaju drugi“.

Nova predstava na sceni Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica je komad Biljane Srbljanović *Skakavci ili Moj otac igra lotu*. Prvo slovenačko uprizorenje tog teksta režirao je Edvard Miler. „Reč je u istraživanju modela našeg življenja, za koji nas spremaju od detinjstva. Život nas uči da je kvalitet u egoizmu. Što se više sukobljavaš, bolji si, više ćeš napredovati u karijeri. Predstava direktno pokazuje gde smo i šta smo“, kaže Miler.

Pozorište „Ane Monro“ napravilo je mini festival uličnog teatra. Tokom 5 festivalskih dana na Suštarskom mostu u Ljubljani, izvedeno je 20 predstava - uličnih, lutkarskih, pantomima, „vaterenih predstava“, koje su trajale do 15 minuta.

Fragile! hrvatske autorke Tene Štivičić u režiji Matjaža Pograjca, izveden je u Slovenskom mladinskom gledališću. Predstava uz pomoć filmskih i teatarskih sredstava, govori o emigranti-ma u Londonu. Kao glavna tema izdvaja se pitanje pripadnosti i identiteta. Protagonisti su većinom mladi, mahom iz Istočne Evrope, koji dolaze u London u potrazi za novim početkom i identitetom. U krhkom stanju čekanja na trenutak kada će napokon započeti život kakav žele, životi im se prepliću.

U dvorani „Duše Počkaj“ Cankarjevega doma postavljena je plesno-dokumentarna predstava *Kartografija celovečernih slika*, nastala pod idejnim vođstvom Roka Vevarja. Okosnica predstave su pitanja o umetnosti, kulturi, produkciji, a u urbanom kontekstu. Učesnici su iz Hrvatske, Srbije (Bojan Đorđev), Nemačke, Belgije i Slovenije.

U Staroj elektrani izvedena je premijera projekta *Vie Negative* posvećen pohoti. Režiser Bojan Jablanovec je predstavu naslovio *Bi ne bi*, i u njoj ispituje stanja strasti pojedinca.

Ljubljansko Šentjakobsko gledališče je postavilo dramu američke autorke Klare But Luk *Žene* u režiji Andreje Kovač. „Odlično napisana komedija utemeljena na realističnim dramskim situacijama, obogaćena karakternom pričom i komičnim situacijama“, kažu u pozorištu. Komad je priča o varanju muža, neprekidnim trudnoćama i preživljanju ljubavnica. U pozadini su otisci crvenog karmina, ljubomora i crveno lakirani



Adaptacija Lakloovih Opasnih veza: *Kvartet*



Nova drama Biljane Srbljanović i u Sloveniji: *Skakavci ili Moj otac igra lotu*

nokti. A uzrok je - on. U predstavi nastupaju isključivo žene, koje publiku uvode u svet spletki, druženja, porodice, literature, mode.

Slovensko narodno gledališče Maribor izvelo je Brehtovu *Operu za tri groša* na muziku Kurta Vajla. Režiju komada, pre 7 godina igranog i u Ateljeu 212, u režiji Nikite Milivojevića, potpisuje Vinko Moderndorfer.

U Mestnem gledališču Ptuj premijerno je izvedena crna komedija *Bdenje* kanadskog režisera i dramskog pisca Morisa Paniča. To je tužna priča, gorkog humora, u kojoj nastupa neurotični, klinično osamljeni Kemp i njegova teta Grejs. Drama svedoči o starosti i o ne-lagodnostima povezanih uz nju.

Priredila i prevela Aleksandra Jakšić



Tekst hrvatske spisateljice Tene Štivičić: *Fragile!* (Foto: Barbara Čererin)

SARADNJE POZORIŠTA SCG I BIH

Šta se događa u pozorištima

Bosne i Hercegovine

Narodno pozorište Sarajevo i Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada u prvoj polovini 2006. razmeniče po dve dramske predstave. „Odlučili smo da našu dobru saradnju sa SNP-om upotpunimo razmenom naših predstava, ali i gostovanjem ansambala Baleta i Opere iz Sarajeva u Novom Sadu“, kazao je direktor NP Sarajevo Gradimir Gojer. Dogovoreno je gostovanje baletske predstave *Katarina, bosanska kraljica*, a u toku su pregovori da u okviru Dana kulture BiH, u Vojvodini gostuje i opera *Hasanaginca* Nijaza Alispahića i Irfana Horozića, u režiji Sulejmana Kupusovića. Prošle godine u Sarajevu je održana manifestacija Dani vojvodanske kulture u Sarajevu.

Izvođenjem predstave *Petar Kočić* Narodnog pozorišta RS iz Banja Luke počeo je X festival Monodrama Srpske. „Ovo je izuzetan događaj za narod na ovom prostoru koji je igrom istorijskih okolnosti ostao bez institucija kulture, a samim tim i kulturnih sadržaja“, rekao je predstavnik Ministarstva prosvete i kulture RS.

Neke od predstava koje su učestvovala na festivalu su: *Vitorio je bio mali, ali je bio dobar čovek*, Slavija teatra iz Beograda i *Žaklina Bandeda* beogradskog pozorišta „Favi“. Zavesu na jubilarnom festivalu Monodrama Srpske spustilo je Narodno pozorište iz Užica predstavom *Sistem* i Ivan Bekjarev izvođenjem monodrame *Smeħ, samo smeħ*. Budući da na Festivalu učestvuju i predstave i monodrame, žiri je dodelio nagrade za najbolja ostvarenja iz obe oblasti pozorišnog stvaralaštva.

Godišnju nagradu za najboljeg mladog glumca u BiH dobio je Ermin Bravo. Srećan zbog priznanja rekao je: „Obavezan sam prema sebi i umetnosti i uvek sam, a i dalje ću davati sve od sebe da moje uloge odigram najbolje što mogu. Nagrade gode svakome ko se bavi umetnošću, posebno teatrom, ali one vas ne teraju da budete bolji. Vi sami sebe na to terate, jer ste obavezni prema sebi“. Jer, umetnost kojom se bavi subjektivna je te su i nagrade relativne. Bravo je do sada ostvario niz značajnih uloga u pozorištu - u kulturnim predstavama *Noževi u ko-*

koškama, koju je po tekstu Davida Harovera režirao Damir Zlatar Frey, i *Helverova noć* Igmara Vilklista u režiji Dine Mustafića, zatim u Šekspirovoj *Meri za meru* u režiji Aleša Kurta. Najnovija predstava u kojoj igra je *Četvrti sestra* Januša Glovackog u režiji Dine Mustafića. Trenutno radi na Akademiji scenskih umetnosti u Sarajevu, Odsek gluma.

Manjak novca određenog za kulturne ustanove potresa bosanskohercegovačka pozorišta. Bosansko narodno pozorište Zenica je u novu godinu ušlo u veoma teškoj finansijskoj situaciji, s obzirom na to da dugovanja ove kuće iznose više od 450.000 KM. Sudbina Narodnog pozorišta Tuzla ponovo je neizvesna jer je u nacrtu budžeta opštine Tuzla za iduću godinu skinuto sa budžetske pozicije.

Predstava *Džandrljiv muž ili koja je dobra žena* Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada, kojom su i zatvoreni Dani komedije u Bijeljini, proglašena je za najbolju na ovoj smotri. Za najbolju mušku ulogu nagrađen je Branimir Brstina, glumac beogradskog Zvezdara teatra za predstavu *Andela*. Ova predstava je proglašena za najbolju po oceni publike. Tokom održavanja manifestacije, koju je

FEST 06

Beogradski međunarodni filmski festival FEST biće po 34. put održan od 24. februara do 5. marta. „Ovogodišnji Fest nastupa pod motom *Fest Forward*, i u skladu sa tim sloganom, napravili smo mali pomak napred. Ideja je bila da se zadrži, ali i poboljša velika gledanost (s tim u vezi su gala premijere proširene na dva nova termina, od 19,30 i 22 časa), kao i da se uvede nov program. B2 B je blok namenjen profesionalcima, njihovim susretima i stvaranju poslovnih kontakata“, rekao je Srdan Golubović, predsednik Saveta Festa. Festival, za vreme kojeg ćemo imati prilike da vidimo 74 filma, zatvara Vim Venders koji će za vreme svog boravka u Beogradu održati i susret sa studentima umetničkih fakulteta.

otvorila beogradska glumica Tanja Bošković, izvedeno je ukupno 6 predstava s teritorije RS, FBiH i SCG. Bijeljinska publika je s oduševljenjem pozdravila *Nebesku romansu*, dramsku storiju o ljubavnom trouglu, ali na onome svetu, zeničkog Teatra „Ra-Ma“, autora i reditelja Zlatka Jugovića.

Predstava *Jazavac pred sudom* Petra Kočića u režiji Pavla Lazića, premijerno je izvedena na velikoj sceni Narodnog pozorišta RS u Banja Luci. Reč je o koprodukcijom projektu NP RS i beogradskog Zvezdara teatra. Spona između beogradskog i banjalučkog pozorišta je Tihomir Stanić, novi umetnički direktor NP RS, koji kroz angažman poznatih glumaca iz SCG želi da podigne kvalitet predstava u Banja Luci i omogući uigra-

vanja ansambla s iskusnim i priznatim dramskim umetnicima. Tako je u glavnoj ulozi Davida Štrpca nastupio Petar Kralj. „Ne postavljamo slučajno Kočićev tekst, već zato što istorija naše kuće pokazuje da je ta predstava najviše postavljena i najviše igrana u našem pozorištu. A to je i najigramiji dramski tekst kada gledamo celokupnu istoriju pozorišta bivše Jugoslavije“, rekao je Rade Simović, upravnik NP RS. *Jazavac pred sudom*, satira u jednom činu, prvi put je izvedena u banjalučkom pozorištu 18. X 1931, a komad je režirao Dušan Radenković. Beogradska publika je novog *Jazavca* videla dva dana pre Banjalučana, 7. XII, čime je obeleženo 100 godina od prvog igranja ove drame u Beogradu. Priredila Aleksandra Jakšić





SKAREDNA VERZIJA SVEČANE PUBLIKACIJE

Reakcija Vasilija Markovića, nekadašnjeg upravnika Pozorišta na Terazijama, na publikaciju o Pozorištu na Terazijama

Neki spisateljske slobode shvataju kao puku beslovesnost. Što su prazniji dalje se čuju.

Povodom povratka renoviranoj matičnoj sceni, Pozorište na Terazijama objavilo je svečanu publikaciju koja vrvi od proizvodnosti i falsifikata. Sočinitelji navedenog libarca sežu ispod crte uljudnosti, vrijeđajući dostojanstvo brojnih generacija ovog teatra, čiju delatnost treba da nastave. Ako već ini treba time da se bave.

Zbučka prva. Pod naslovom *Napokon!* aktuelni ravnatelj pakuje štivo puno stilske i gramatičke akrobatike, bacajući pregršt zahvale isključivo trenutnoj gradskoj vlasti, najvećma „dobro pozorišnoj vili“ koje su znanim principom *Deus ex machina* skontali neočekivano razrešenje intrige povodom dovršetka radova na sanaciji i rekonstrukciji objekta. Kao da su praznili vlastite džepove!

Ni slova o naporu kolektiva, trudu i energiji koju je pored programskog i repertoarskog ulagao u decenijsko dokazivanje neophodnosti rekonstrukcije svoje matične scene. Praktično, do početka 1988. stvarni korisnik foajea, pozornice i sale bio je bioskop „Beograd“, zbog čega su gradske vlasti povremeno nudile teatru drugu lokaciju (na Slaviji, u Skadarliji, Čumićevom sokačetu, Velikoj dvorani Doma sindikata, bioskopu „Odeon“...) Po iseljenju bioskopa iz objekta, Skupština grada donosi odluku da se pristupi temeljnoj rekonstrukciji zdanja, shodno teatarskoj namjeni (Sl. List grada Beograda, broj 25/IV, 1989)

Pune 3 godine Pozorište je obavljalo pripreme radove na izradi idejnog i kompletnog glavnog projekta rekonstrukcije, te prateće tehničke dokumentacije. Za ove zamašne poslove angažovali smo prof. arh. Grigorija Samojlova, koji je svojevremeno projektovao palatu „Beograd“ i u njenom gabaritu bioskop. Stručni poslovi u pripremi, projektovanju i neposrednom nadzoru povjereni su Zavodu za izgradnju grada (Ugovor 3532 od 21.09.1989) Zavod je sa svoje strane angažovao PO „Atelje Stari grad“ za izradu glavnog projekta i potrebne tehničke dokumentacije, s arh. G. Samojlovom u svojstvu stručnog konsultanta. Sve je rađeno uz punu saglasnost Skupštine grada.

Na osnovu licitacionog konkursa, Zavod je predložio izvođača radova Skupštini grada. Izabrao je preduzeće „Scenska tehnika“. Gradska vlada donosi odluku kojom, između ostalog, utvrđuje: „U 1991. godini otpočće radovi na rekonstrukciji objekta Pozorišta na Terazijama. Rekonstrukcija će se obaviti za 540 dana... radovi se izvode po fazama... Početna sredstva za rekonstrukciju obezbeđiće se preko Gradskog fonda za finansiranje kulture... Za praćenje toka radova obrazuje se poseban Odbor...“ (Rešenje br. 452-671/91-I.S.-22.09.1991)

„Scenska tehnika“ je uvedena u posao. Radovi su zaista obavljani po fazama, od suterena do IV sprata. Formirano je gradilište, izvršena sanacija temelja, obavljeno rušenje starih zidova i svih dotrajalih elektro i vodovodnih instalacija, izvršeno uklanjanje sedišta iz sale i

ostale drvenarije iz objekta, sanirana krovna konstrukcija, obavljena drenaža podbinskog prostora i završen otkop zemljane podloge za projektovani scenski orkestrarijum, do kote minus 6. Uglavnom, sve je teklo prema projektu, po utvrđenoj dinamici i planu, do juna 1992.

Pozorište je u međuvremenu privremeno izmješteno u UPC „Vuk Karadžić“ čija je scena namjenski prerađena za ovu svrhu.

Desila se potom smjena rukovodne garniture Bograda. Gradonačelnica je isposlovala preusmjerenje sredstava namijenjenih finansiranju radova na objektu Pozorišta, dodjeljujući ista drugom beogradskom teatru. Učinjeno je to, nikad ozvaničeno suspendovanje odluke tadašnje Gradske vlade, usred mehanizovanih radova na projektovanoj drenaži podzemnih voda. Izvođaču je rečeno da se stripi do početka nove fiskalne godine (1993), dok je potpisnik ovih redova svako malo prizivan na kabinetske „brifinge“ uz elegantnu preporuku: „Mnogo ne talasaj, jer ćeš biti smenjen!“. Tek u leto 1993. lansirana je podmukla basma o bauku podzemnog „jezera“, koje se prostire ispod pozornice i preti katastrofom. To katastrofično predskazivanje vešto šire emisari raznih lobija što su bacili oko na idealan prostor naše matične scene (Mekdonalds, Vojvodanska banka, Braća Karić, Idea plus, Direkcija JUL-a...).

Ovaj potpisani ekspresno je upućen na apsurdno jednogodišnje „plaćeno odsustvo“ dok se ne dovrši planirano čerupanje bajagi nefunkcionalnog prostora Pozorišta. Kad se vratio, dakako po odluci suda, brzo smenjive gradske vlasti bile su hitre u postavljanju svojih v.d. favorita i kriznih štabova. Čak su neke dobro namjerile da „denacionalizuju“ zdanje, potom ga ustupe francuskoj kompaniji, a novo Pozorište izgrade i smeste u garaži na Obilica vencu. Nakani pirata nikad kraja. U red prioriteta iznebuha je uvršćeno JDP, za čiju su gradnju odmah nađene pare!

Poduži uvod bio je važan radi egzaktnog uvida ko je, kada i kako počeo rad na rekonstrukciji i primerenoj adaptaciji Pozorišta na Terazijama. Evidentno je da u to vreme sadašnji insajder - sudok nije ni prolazio pored zdanja ovog teatra, te i ne može bilo šta valjano da posvedoči.

Da vidimo kako on upravo veze bajku o gradnji ovog beogradskog „Skadra na mutnoj Marici“, rugajući se ondašnjem kolektivu i naporima brojnih stručnjaka koji su obezbedili osnovu rekonstrukcije, napose prof. arh. Samojlovu: „Kada je pre 15 godina (!) jedan čovek (tu počinje žmurka-obj)... namignuo drugom čoveku (nastavak žmurke-obj) i potapšao ga po ramenu, treći čovek je u terazijsku zemljicu zabio kramp. Šiknula je voda (alal mu plajvaz, odnosno kramp koji zamahom probi preko 5 metara zemljice, makar i terazijske - prim). Onda su slegli ramenima... i zaboravili kramp u bari (kakav previd dame u dopisnom šahu - nota bene), a mali, tužni patuljci (čitaj: pozorišni!) su stajali nad barom...“ Sokolio ih je čamdžija iz jezera!

Da je prekinuo literarno nadahnuće i zavirio u arhivu Pozorišta, ako već nije imao sreću da radi s arh. Samojlovom, aktuelni ravnatelj ne bi upao u baricu negdašnjeg Terazijskog potoka. Naime, davne 1965. trebalo je dograditi orke-

strarijum za potrebe ondašnjeg Savremenog pozorišta - scena na Terazijama. Formirana komisija konstatuje da postoje realne tehničke mogućnosti i sva potrebna tehnička dokumentacija za ostvarenje navedenog projekta. U tački 3. elaborata, komisija eksplicite navodi: „S obzirom na položaj objekta i prisustvo podzemne vode... (Dok. 427/1,14.4.'65).

Je li mu bilo svežije da uzme nalaz Gradskog inspektorata rada, koji nakon bezmalo 3 decenije, uvidom u stanje objekta konstatuje: „da su u međuprostoru između pozornice i gledališta i orkestarskom prostoru zidovi oštećeni od vlage, dok u suterensko prostoru pored pozornice i dvorane dolazi do stalnog vlaženja zidova zbog podzemnih voda, pa je u jednom delu ugrađena pumpa za prepumpavanje viška vode...? Istim dokumentom (br. 164-696,18.4.'88) nalaže se Pozorištu da, pod pretinjom zabrane rada, sanira stanje u objektu.

Istorija, kanda ni geologija, ne počinju od petka. Niti se rekonstrukcija zdanja deli na istinsku i fingiranu!

No, za to on i ne haje. Važno mu je da ih je „posetila i prepoznala dobra vila“ (koja nije Ravijojla i nije za folklorno frljanje - obj), te su se „skupili oko vatrice, radili vredno, kopali tunele niz velegradski bulevar...“ Nije ni upisao kako je „dobra vila“, pri prvom ustoličenju, posetila i isledivala već razalovanog potpisnika ovih redova u kancelariji Pozorišta. Pljuštala su pitanja: „Kako si dozvolio onoliko radova odjednom na objektu? Odakle pare? Ko stoji iza svega?“ Njena pomoćnica nije ništa pitala. Otišle su s ubeđenjem da mogu proturiti za upravnika „dečjeg“ glumca kojeg su možda jedino znale iz našeg ansambla.

Sada se, međutim, lukavo prećutkuje da je svaka dolazeća gradska vrhuška menjala projekte, projektante i izvođače, dok je neko uzimao debele pare. Sve uz klimoglav nekolicine v.d. i inih nameštenika. Ni slova kako je neobjašnjivo izbačen iz opticaja autorski i glavni projekat arh. Samojlova. A vidi se da je u osnovi plagiran. No, važnije je za ktitore proglasiti gradske vlasti. I ne previdjeti im zahvalnost, jer one odlučuju koga će da drže za nameštenika.

Druga opasnije zbučka i papazjanija. U svečanu brošuru unet je tekst s potpisom S. Rapajića. Mimo evidentne istine sadržane u osnivačkom aktu o formiranju Humorističkog pozorišta (28.12.1949) iz kojeg se razvilo sadašnje Pozorište na Terazijama, ovaj autor se upinje da izmisli iskrivljenu sliku o prvim godinama delatnosti. Cilj je projektovan i providan: po svaku cenu iz budućeg repertoara amputirati komediju kao žanr i svesti repertoar isključivo na muzički program.

Tako će retušom, po oprobanoj običaju permutovati Dobricu Čosića i Mitu Miljkovića. Učevno juri nekakve probne balone revijalnih skečeva van konteksta, a umesto Jovana Geca i Jovana Antonijevića za „dušu pozorišta i sve i svja“ naknadno inauguriše Lolu Đukića, koji nije proveo ni pune dve sezone u Teatru. Rodoljuba Žižića kojim je poverena funkcija upravnika po odlasku pesnika Dušana Kostića i ne pominje. Baš kao ni Marka Foteza i V. Živojinovića Masuku, koji su osmišljali repertoar za vreme tzv. „zlatnog doba Beogradske

komedije“. Falsifikat je tvrdnja da je Đukić „bio pozvan da osnuje novo pozorište“, te da je postavljao uslove za lokaciju teatra. Krivotvoren je i podatak da je on režirao kolažnu reviju *Dođite sutra*. Lola je za života ostavio belešku samo da je „češkanje otvorilo jedno pozorište“. Naknadna češkanja biće iz naknadnih memoara.

Zapeo spisatelj pošto-poto da izmisli „Lolin model prožimanja ansambla i izražajnih faktura (govorne, vokalne i plesne) ne samo u postavkama nego i u posebnjoj muzičko-dramaturškoj obradi...“ Mogao bi tako, da nema još živih svedoka koji su iskusili narečeni model u predstavama *Bog je umro uzalud* i *Ubi ili poljubi*.

Autor navedene pisanije očito nastoji da podupre skeč-obrazac i kolaž estetiku u profilaciji budućeg „muzičkog“ teatra, u čemu ima zdušnu potporu aktuelne uprave i „dobre pozorišne vile“. Sudeći prema šljokičavom amblemu na glavnoj pozorišnoj zavesi (neuspjelom plagijatu V. Zagorodnjuka), takva pogubna ideja već je u opticaju. Umesto da se teatru vrati obuhvatni naziv Beogradska komedija. No, gde se dede beli klavir kneza Pavla iz pozorišnog inventara?

Treću mučninu, po svečanoj brošurici, izaziva proizvodno pribiranje u premijerni repertoar Teatra niza predstava namenskog, poluprivatnog ili privatnog karaktera ili produkcije (npr. *Baletsko veče*, *Ljubinko* i *Desanka*, *Jubilej*, *Dobra stara vremena*, *Ljubav ah, ljubav, Zamisli život...*) Uočljiv je i raskorak između zvaničnih podataka i presno objavljenih. Broj serviranih tanjira na stolu ne čini večeru izdašnjom!

Zbučka četvrta. Ne i konačnu zloupotrebu uredništvo brošurice čini prilogom *Glumci Pozorišta na Terazijama*. Na starnu što su spiskom posvojeni glumci drugih teataru, glumci su ipak svačiji, ali da su pod tu profesiju podvedeni statisti, sufleri, inspicijenti, horisti i baletski igrači (jedna baletesa čak dva puta), to spada u višak revnosti. U manjak znanja i poštovanja spada brisanje iz Teatra veličina poput Gute Dobričanina, Čkalje, Baje Bačića, Milana Srdoča, Radomira Šobote, Zorana Radmilovića, Vuke Kostić, Maje Bukovšek, Mime Predojević, Ljubice Sekulić, Đurđevke Čakarević...

O vrednosnim sudovima povodom repertoara iz koga je oftikaren čitav segment značajnih komedija, vodvilja i groteski na kojima se ravnoglasno temeljila tradicija ovog Pozorišta, suvišno je trošiti slova. U verziji, tačnije averziji, svečene brošurice ta valorizacija ide ispod estetskih i etičkih merila, ispod praga profesionalne uljudnosti. Ako su u dejstvu, a jesu, (naslov *O nama*) „briljantno profilisani“ dramaturški stožeri i izvođački scenski reperti kroz jeftine igrokaze, kao npr. *Trajkovići*, *bre*, *Širli*, *Ljubav, ah, ljubav, Zamisli život* i sl, onda se radi o mediokritetima zalutalim u teatar gde su se dočepali upravljanja oseljivim scenskim poslovima.

Lako je navedenu brošuricu otpratiti do uređaja za reciklažu, sa sve personalom iz impresuma. No, pitanje je hoće li Teatar svojim ozarjem smoci snage da vedrinom ohrabri poklonike scenske umjetnosti.

Est modus in rebus.
Vasilije Marković



Pretplatite se na

LUDUS

Godišnja pretplata za SCG - 500,00 din.

Dinarski tekući račun:

Savez dramskih umetnika Srbije

255-0012640101000-92

(Privredna banka Beograd A.D.)

NOVO!

PRIMAMO PRETPATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 15,00 EVRA

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

I ANDRIĆ JE IMAO LEKTORA

Gde god nađeš zgodno mesto tu nešto pokvari

Nagradno pitanje za čitaoca glasi - šta znači: 30-ak? Čudiš se, dragi čitaoc, otkud u tvom omiljenom listu ovakvo pitanje. A kako je tek bilo meni kada sam u decembarskom broju „Ludusa“ (2005.) ispod te rogobatne formule „30-ak“ videla svoje ime! Urednik je (ili ko drugi, ne znam) popravio reč tridesetak na gore navedeni način. I nije mu bilo dosta već je iskaz „...“ i prenese ga među korice putem tridesetak raspoloživih znakova-slova, prepravio u: „...“ i prenese ga među korice zahvaljujući 30-tak raspoloživih znakova-slova! Čitajući tako „popravljen“ tekst, verovatno si se pitao, dragi čitaoc, kako to da autorka ne zna ni padeže?

Može izgledati da cepidlačim. Kada bih to htela, navela bih obilje gramatičkih i stilskih grešaka (a sa korektorskim smo se, na žalost, već saživeli, bilo bi nam neobično bez njih) u svakom broju našeg lista, ali one nisu uvek tako poružnjujuće i obesmišljavajuće kao navedene.

Ipak, navešću ih samo nekoliko, iz pomenutog decembarskog broja - što gramatičkih, što stilskih, što slovnih: nečje, kudi kamo, nije oskudevao u kontejnerima (greška protiv jasnoće), scenska realizacija, predpostavljeni prijem dela, na nastala je, i su uglavnom skupe, ne pišem tesktove da bi bili igrajni, da najpre pojavi Zonu, dogovor je poštovao (neadekvatna upotreba gl. poštovati), pretstavljali nacionalni centar, tesana veza uspostavljena je, igra tango pa uzvikve, definitivno stojim iza selekcije (bolje - čvrsto, odlučno, nedvosmisleno)... Nije dobro reći ni porudžbina jer to je slanje poruke, nego narudžbina...

Imamo i primer autora koji, u određenim periodima češće govori engleski od srpskog i stoga mu, verovatno usled

nedostatka vremena za doterivanje tekstova, promakne po malo engleske sintakse. Ali naš urednik u te tekstove, kao u Sveto pismo, ne dira! Premda sam sigurna da se autor ne bi ljutio. I Andrić je imao lektora. Ali to je bila Lektura. A ne, izvinjavam se na izrazu - uobraženo vršljanje.

Postavljam pitanje: zašto „Ludus“ nema lektora i korektora? Zbog para? Ova ušteda je skupa.

Zašto se potkradaju tolike greške od kojih izdavam onaj čuveni naslov - TRI BEOGRADSKA PIJANISTA koji je bio u nekom od starih brojeva. Ili iskaz u podnaslovu (umesto - odlomci festivalskog dnevnika) - odlomci festivala... Sećam se kako je baš u tom broju bilo toliko grešaka da sam pomislila: o Bože, u impresumu potpisano toliko mudrih glava, cvet naše inteligencije, mi se kao udruženje busamo u prsa da smo nešto važno na društvenoj sceni, a naše ogleдалo, „Ludus“, vrvi od primera nepismenosti i nemara!

Za „Ludus“ pišem retko i malo. Tekst donosim na disketi sa naglašenom molbom da ga urednik ne popravlja poučena ranijim iskustvom. Premda bih se, naravno, radovala stvarnoj popravci. Ali menjati radi menjanja - to ne razumem.

Zašto onda uopšte daješ tekst za „Ludus“, mogao bi me pitati, dragi čitaoc.

Želela sam, ovoga puta, da svoje oduševljenje čarobnom knjigom, „Svedok glume“, Tome Kuruzovića podelim sa kolegama, a sada osećam stid zbog one poružnjene rečenice. (Napisala sam u životu i sama previše ružnih rečenica, ali ne moram bar da se stidim onih koje mi drugi pripisuju i to u ovim mojim godinama!)

Šta je jedna rečenica! Razdrobljeno je i iskvareno toliko klasičnih dramskih dela na našim scenama, mogao bi pomisliti neko.

Rečenica je otpevana misao. Zamislino muzičku frazu u kojoj je pretumbano i preformulisano dva-tri takta! Na tome se, doduše, zasniva jedan čuveni izam ali ja u njega baš ni malo ne verujem!

Setimo se anegdote o Rimljaninu koji je osuđen na smrt zbog jedne zapete. Kako onda ne bi bila važna rečenica?

Koliko znam, dragi uredniče (pomenutog broja), zalažeš se za ljudska prava i prava manjina... A da li znaš da je struktura rečenice, kao i rukopis, kao i otisak prsta - nešto jedinstveno što karakteriše svaku ličnost ponaosob? Dakle, pisati prateći svoju unutrašnju muziku, nije li to osnovno ljudsko pravo, kao disanje, kao pevanje sopstvenom bojom glasa? Znam da se u muzičkom studiju svaki glas može modifikovati, kao što se u foto-šopu ljudska figura na fotografiji može izmeniti?... Ali, ima li to smisla? Kuda nas vodi taj inženjering? Indijski mudrac, Jogananda, veli: ako bismo izmakli jedan atom, srušio bi se univerzum!

Ako cepidlačim radi pola rečenice, a to većina ljudi ne radi, onda pripadam manjini, zar ne? Pa kad se već zalažeš za prava manjina zašto ne bi branio i moje manjinsko pravo da tkam rečenicu

svojim dahom, svojom muzikalnošću - ukoliko to nije u sukobu sa gramatikom i jasnoćom?

Jer, ako tako jedni druge budemo popravljali, šta će ostati od posebnosti naših glasova? Ili možda misliš da svi treba da pevamo istu pesmu?

Znam da moj stil nije baš kolokvijalan ni žurnalistički, i znam da određene konstrukcije ponekad izazivaju nedoumicu, ali uvek imaš tri mogućnosti: ili da tekst ne prihvatiš, ili, ako želiš da ga popraviš, brižljivije oslušneš njegove frekvencije (mada je bolje dati ga autoru na korekciju, ooooo, reći češ, nemam vremena!) ili, pak - zatražiš stručnu pomoć. Nije sramota pitati.

Poznato mi je, takođe, da baš i nije u modi stvarati po zakonima lepote, ali



Realizaciju „Ludusa“ pomogao je Fond za otvoreno društvo.

zašto ne bismo pustili i manjinu koja to želi da se izražava svojim rukopisom?

A da bih ti, dragi čitaoc, dokazala da nisam mrzovoljno zanovetalo koje ništa drugo ne radi nego lovi tuđe greške, upućujem te na prelepi tekst (u istom, decembarskom broju iz 2005.) pod naslovom „Između spikerske i glumačke interpretacije“ mr Ranka Burića, pisan retko bogatim jezikom. A bogat jezik, da se podsetimo, nije samo onaj koji koristi obilje pojmova, već i onaj koji sa lakoćom pliva i među složenijim glagolskim vre-

menima. Inače, osvrnemo li se na većinu novinskih tekstova, ne samo u „Ludusu“, srešćemo samo tri osnovna glagolska vremena, kao kada stranac govori srpski.

Pitaš se, dragi čitaoc, čemu tolika halabuka oko sitnica pored tolikih skrnavljenja tekstova malo bitnijih autora? Odgovoriću mišlju koja se pripisuje Leonardu - sitnice čine savršenstvo, a savršenstvo nije sitnica.

Zorica Simović

E, ŠTA JE SVE ANDRIĆ IMAO..

Odgovor glavnog i odgovornog urednika čitateljki „Ludusa“

Od svega što je do sada napisala, a nije realizovano, naša čitateljka se, grdo povređena, uhvatila za ono što je napisala, a nije realizovano onako kako je napisala. Razume se, ona je, ako joj je verovati, unapred znala koji razlozi mogu da utiču na to da njen tekst bude objavljen baš onako kako je i objavljen. To je ipak nije sprečilo da tekst ponudi „Ludusu“. S obzirom na ono što nam poverava u pismu, sasvim je jasno da ta ponuda, barem s njene tačke gledišta, i nije predstavljala rizik. Na osnovu primera iz „Ludusa“, istina izvađenih iz konteksta, morala je znati šta se njenom članku sprema. I zaista, suštinski ona nije rizikovala - njen tekst nisu „prepisivali“ slovoslagajući, već je dostavljen u elektronskoj formi, kao uostalom i 99 % članaka objavljenih u „Ludusu“, a urednikove intervencije svedene su na lektorisanje, u šta računam i činjenicu da sam „tridesetak“ promenio u „30-ak“.

Šta, međutim, uopšte znači „30-ak“? Možda kodirani signal za tajnu akciju, teroristički napad, početak proboja pozorišne predstave misteriozne sekte teatarskih posvećenika... Ako mi je to bila namera, očigledno sam omanuo, jer je, eto, naša čitateljka proključala da tu nešto nije u redu, da ona TO nije napisala, premda je podmetnuto baš u njen tekst.

Priznajem, nije mi bila namera da šaljem šifrovane poruke, već sam se poslužio skraćenicom, uistinu ne primerenom beletristici, za koju je Ivo Andrić dobio Nobelovu nagradu, već novinarstvu u kojem su pravopis, stil i pismenost jednako važni, ali gde ipak važe drugačija pravila.

U lektorisanje, i to na tragu elementarne pismenosti, spada intervencija kojom sam, kao što to primećuje čitateljka, promenio deo njene rečenice „...“ i prenese ga među korice putem tridesetak raspoloživih znakova-slova, u „...“ i prenese ga među korice zahvaljujući 30-tak raspoloživih znakova-slova“. Počinio

sam taj skandal uveren da autor knjige o kojoj je pisala Z. Simović „neponovljivi treptaj života“ nije prenosio putem koji su omedila slova, ili stazom načinjenom od slovnih znakova, već je „neponovljivi treptaj života“ pretočio, artikulisao, preoblikovao u literaturu zahvaljujući slovima kojih, dakako, ima 30-ak.

Slažem se s konstatacijom Z. Simović da je rečenica otpevana misao. No, zbog razloga koje sluti - vezanih za finansijske okolnosti, sam lektorisem tekstove u „Ludusu“ (te je odgovornost i u tom pogledu potpuno moja, baš kao što je i odgovornost za sve slovne i logičke greške u ovde objavljenom pismu Z. Simović ovog puta odgovorna - ona sama).

No, kada je već znala punu „istinu“ o „Ludusu“, kada se već toliko dugo skandalizuje zbog slovnih, štamparskih, stilskih i drugih grešaka u ovim novinama, kad već za „Ludus“, kako sama veli, piše malo i retko, zašto nije ranije intervenisala, recimo putem pisma ili telefona. Ili su, možda, „malo i retko“ pravi razlozi njenog sadašnjeg gneva?

Ima onih koji, premda svesni okolnosti u kojima žive, prepoznajući vreme

na koje smo osuđeni, hoće da sagledaju bolju stranu stvarnosti, makar i tako što će ponuditi svoj doprinos promeni postojeće stvarnosti kojom nisu zadovoljni.

Drago mi je što Z. Simović brine o očuvanju poetičnosti jezika kojim su pisani tekstovi u našim novinama. Znam i da je Andrić imao lektora. I to kakvog! (Kažu da svoje rukopise nikad nije davao urednicima pre no što ih je pročitala i korigovala „njegovu“ lektorica.) Zato pismo Z. Simović mogu da razumem i kao svojevrsnu ponudu da ubuduće, uprkos besparici, postane lektor „Ludusa“. Istina, tako će potrošiti dragoceno vreme koje bi mogla da iskoristi pišući svoje tekstove, ali će zasigurno doprineti kvalitetu novina koje, nadam se, izlaze na polzu naše branše. Ili barem onog njenog dela koji kvalitet „Ludusa“ ne procenjuje na osnovu toga da li su baš njihova imena pomenuta u novinama.

Nadam se da ovog puta ne grešim i da Z. Simović ne vidi ništa rđavo u načinu na koji sam razumeo njeno pismo. Uostalom, i Andrić je imao lektora.

Aleksandar Milosavljević

Sekretarijat za kulturu

Skupštine grada

Beograda

usrdno dariva

svoje jedine

pozorišne

novine.

„Ludus“

uzvraća s

blagodarnošću.

**Ministarstvo za kulturu Srbije
možda može bez „Ludusa“,
ali „Ludus“ ne može bez priložništva
Ministarstva za kulturu Srbije.
„Vrednost dara nije mera dara;
njegova mera vrednosti je vrednost
koju ima za darivanoga“,
kaže stara tamilka mudrost.**

BALI - OSTRVO UMETNIKA

Indonežanski dnevnik

Jovan Ćirilov

Beograd - Frankfurt - Singapur - Bali, 25-26 decembar 2005.

Intuicija mi je govorila da neću otputovati na Bali. Mislio sam da puta neće biti jer sam opsednut idejom da odem na izvorište Artoove inspiracije neverbalnim teatrom istočnjačkih znakova, a ne evropskog mimezisa. Evropa će mi se osvetiti svojom pragmom i budžetima, kojih još u ovo doba godine nema za selekciju, ili ma čim trivijalnim.

I zaista, na aerodromu ljubazna službenica na šalteru za čekiranje, videvši moj diplomatski pasoš, sumnjičavo zaviruje u debelu knjigu i kaže da u njoj piše da ni takav pasoš ne omogućuje ulazak u Indoneziju bez vize. „Putujte na vašu odgovornost, ali mogu vas vratiti s Balija na aerodromu“, reče.

Evo, neću otputovati, šapućem sebi.

Za ono malo vremena što nam je ostalo do uzletanja, moja saputnica, inicijator ovog puta, Ivana Ašković, koja tečno govori indonežanski, zna balinežansku umetnost u prste, za sobom ima predstavu *Senke*, inspirisanu tradicionalnom igrom Balija, baca se na telefoniranje. Iako je nedelja nalazi diplomatske predstavnice indonežanske ambasade u Beogradu, potvrđuju da viza nije potrebna, a ja paralelno, svojim kanalima Uneska i SMIP-a, dobijam faksom čagu da su vize između naše dve zemlje ukinute.

Jedanaestosatni let do Singapura i glavnog grada Balija, Denpasar, pretvorio se u čas iz balijske umetnosti, i prethodnih čitanja priručnika sa šumom novih termina o umetnosti, tako daleke od naše pozorišne tradicije. „Ne, Ćalonarang nije stil, već naziv predstave, koju je Arto video 1931. na Kolonijalnoj izložbi u Parizu.... Zapamtite to već jednom. Stil je *wayang*“. „A, znam, *wayang* je indonežanski teatar senki.“ „*Wayang* je teatar senki, ali ovo je *wayang wong* inspirisan teatrom senki, ples ne tradicionalnih, već uglavnom islikanih lica, osim lavolikog baronga...“. A onda po avionu na nebu lete ostale reči, te *legong*, *kečak*, *gamelan*, *topeng*, *arda*, *bondres*, *poleng*, *kepala*, *hapang*, *kris*, *setevel*, mešavina terminologije raznih stilova i elemenata odeće. A gde su tek imena likova iz *Ramajane* i *Mahabharate*, glavne inspiracije ritualnog plesa na Baliju i biblije hinduističke religije.

U Singapuru satima čekamo na nastavak leta. S nama je i Ana Vasiljević, iz Bitefove ekipe. Putuje bratu u Australiju. Grozničavo traže oazu za pušenje, a ja još podataka o balijskom teatru. Ivana počinje da me upućuje na knjige koje mi je pozajmila, ili studiju o teatru jugoistočne Azije Juka Mietinena koju je prevela. Hoću njeno iskustvo kao prečicu, a ona me upućuje na pisanu reč. Ona je to studirala više od 6 godina, što na Havajima, što na Baliju.

Dvosatni let do aerodroma Denpasar, glavnog grada ostrva Bali je sitnica posle pretkookeanskog leta koji smo već prevalili.

Na aerodromu me dočekuje za Balinežane izuzetno krupni policajac i sumnjičavo gleda pasoš bez vize i čagu našeg SMIP-a, s podatkom na engleskom da su između naših dveju zemalja ukinute vize. Već vidim kako se vraćam sledećih 20 sati u Beograd. Posle dugih priča na indonežanskom između policije

i Ivane, policajac razrešava stvar u moju korist. Srećom, prevarila me je intuicija - ostajem na Baliju, za mene ostrvu Antonena Artoa, iako na njemu nikada nije bio.

Na aerodromu nas dočekuju Ivanini poznanici s Balija - Ktut (piše se Ketut, što je ime za pripadnika srednje klase četvrtorođeni, dakle Četvrtko) i stariji od njega, no mlad čovek, tih i povučen, za koga kasnije saznajem da je pripadnik više klase, koji je završio školu tradicionalnog plesa, slabo zna engleski, i koga nije učtivo zvati imenom, već gus Adi.

Voze nas kolima do gradića Ubuda, odakle je u Pariz 1931. došla i predstava *Ćalonarang*.

Ulazimo u Ubud noću. Raspitujemo se otkud toliko starih izrezbarenih kapija. Da li su to groblja ili hramovi. Ni jedno ni drugo, već privatne zadrugne kuće. Puno otvorenih radnji s nezamislivom količinom umetničkih predmeta,

1956, idemo na ubudsku pijacu; cenjkamo se oko i inače jeftinih umetničkih predmeta.

Posećujemo Park majmuna. Jedan bezobraznik se popeo na Ivanino rame da bi joj oteo flašicu mineralne vode. Nije uspeo.

Ktut nas vodi na predstavu u njegovom selu Todsema, gde u velikom paviljonu hinduističkog nastupa njihova trupa, za koju sam docnije saznao da se zove poetično Suština cveta (Mekar Sati).

Očekujem da prepoznam priču o veštici Ćalonarang, koja se bavi crnom magijom da bi svoju kćer Ratnu, čuvenu po lepoti, udala za predivnog javanskog princa Langu, ali ništa ne prepoznajem, i očajan sam i zbunjen. Većina scena su komične. I inače sam u malom šoku i osećam nelagodnost jer smo Ivana, Ktut i ja jedina publika, ne računajući decu koja potbuške, podbočeni ručicama, pažljivo gleda predstavu. Strpljivo su čekali da se Ktut i Ivana vrate, jer je zaboravila svoju kameru.

Čekajući početak predstave ansambl od oko 70-ak umetnika je bio neprimetan iza scene. Zamišljam naše glumce kako nestrpljivo izviruju iza zavese, nervozno

Krajnje zanimljivo, iako smo čekali više od 5 sati. Kad je prispela energična starica, udovica sveštenika, nakon 4 sveštenika, svečanost je počela. Sve se dešava u isto vreme - i igre, i pesma, i teatar senki. Malo sveta prati sva ta ritualna događaja. Pitaom šta to znači. Rekoše da svo to dešavanje nije zbog publike, već za duše mrtvih i bogove koji se prizivaju na zemlju. Tako je i bilo. Na majici koju sam dobio od mladog meštana pisalo je na balinežanskom „Karya Ngenteng Linggia“ (Sišli su do nas).

Na uskom prostoru pak Alit je, sa strašnim maskama na licu, igrao razne likove uz zvuke udaraljki zvanih gongsa, neka vrsta ksilofona, koju muzičari sviraju uzbudljivo sinhrono.

Posle svečanosti vratismo se u pak Alitovu zadrugu i dobili u hartiji umotan ukusnu piletinu.

Uveče motorciklom stižemo na efektni kečak za turiste u obližnjem hramu Pura Dalem Padang Tegal. Plaćam ulaznicu a Ivana prolazi kao moj pratilac. Iako je to bila predstava za turiste, delovalo je krajnje umetnički, samo što je zbog stranaca to kraća vaijanta kečaka koja priča epizodu iz *Ramajane* uz hor koji pljeskom ruku i ritmičkim izgovaranjem sloga tak-tak-tak, imitirajući ovdajšnje male guštere. Ritam hora dovodi i igrače i nas u blagi trans, a posebno

dosledom sa spiska se izvode igre, a Ivana sukne: „Mene pitajte, on ne zna redosled“. Pogadala je već od prvih taktova muzike ili plesa o kojoj je igri reč. Shvatio sam da će najbolja varijanta biti da na 40. Bitef dode njihov *Ćalonarang* jer u njoj učestvuju najveći igrači sa Balija.

Saznajem da je za čas moguće spremiti svaki balinežanski tradicionalni ritual. Balinežani od malih nogu znaju svoje tradicionalne (religiozne) rituale, kao što naša deca na selu znaju naša kola.

Ubud - Sindapad, 30. XII

Ktut nas vodi u svoj stan. Ivana mi pred put reče reče da vodim računa da su oni sirotinja i žive od desetina dolara mesečno. No, Ktut ima još jednu kuću s dve služavke, drvenim izrezbarenim starim vratima ugrađenim u novu kuću. Izvan sela ima i radionicu u izgradnji na dva sprata s nekoliko stotina radnika koji prave srebrne suvenire, pa i školu za mlade radnice. Rade po 8 sati s besplatnim ručkom u pauzi. „Boga mi, Ktut, ti si kapitalist!“. Smeje se.

Idemo u Sindapad, rodno selo Ivaninog učitelja pak Dibija, stručnjaka za Kečak. U ubudskoj knjižari kupujem njegovu studiju o kečaku.

Dočekao nas je pak Dibija. Uzbuden je jer mu na predstavu dolazi senator oblasti i gospodin za kog mi Ivana kaže da je ovdajšnja Gorica Mojović. Nas najpre smeštaju u drugi red, a pošto senator nije došao premeštaju nas u prvi red. No, tokom predstave senator stiže. Pak sad neke iz prvog reda diže i smešta okasnog gosta koji će videti samo finale *Rada Edepa*.

U stilu kečaka, *Cara Edipa* je napravio Vilijam Maranda. Kostimi su od istočnjačkih materijala, ali skrojeni u stilu helenskih toga. Ništa naročito, osim što pokazuje da balinežanske ritualne forme mogu da se variraju na razne načine. Bolja je Ivanina predstava *Senke* u Bitef teatru.

Ubud - Besakit svetilište, 31. XII

Iznenada mi Ktut predlaže nešto lepo - da me on i gus Adi vode na sever Balija da vidim najveće hinduističko svetilište Besakit, podno vulkana Agung. Vulkan je 1963. usmrtio više od 2.000 meštana, a mislilo se da je već davno ugašen. Meštani se nisu sklanjali, već išli u susret lave da je zaustave svojim mantra-ma.

Uključujem se s Ktutom i Adijem u ritual. Gus Adi je, kao pripadnik više kaste, ušao na centralnu kapiju, a Ktut i ja na sporednu. Sedim prekršenih nogu u lotos pozici, sveštenik me škropi vodom, stavljam pirinač na slepoočnice i čelo, s pozajmljenim sarangom oko struka.

Uveče ću najzad videti Artoov *Ćalonarang* koji je revolucionisao novo pozorište druge polovine XX veka. Trebalo je da stigne i Ktut, ali se javio telefonom da ga boli glava. Ivana će dočekati Novu godinu i hanuku s Urijem, svojim učiteljem indonežanskog sa Havaja, koji predaje u Đakarti, i bračnim parom Bredom i Katrin iz SAD.

Podoh sam na *Ćalonarang*. Nisam uspeo da nadem hram Pura Dalem, jer sam prvi put ovde došao na motoru s Ivanom. Vraćam se u restoran, gde Ivana sedi s prijateljima, sav znojav i nervozan.

Vozi me do hrama, ali se u poslednjem času setila da ne mogu ući bez saranga i kepale na glavi. Vraćam se i oko struka uvijam sarong s motivom guštera, a glavu obavijam majicom sa zadržnicom tako nespretno da kad sam se obreo među ženskim gamelan-orkestrom, one su se cepale od smeha. Pokušao sam da uđem u hram, skrivajući svoj beli lik, kad me policajac proključio i grubo, gurajući me po leđima, izbacio iz „oltara“.



Ivana Ašković, Jovan Ćirilov i njihovi domaćini sa Balija

izrezbarenih u drvetu ili kamenu, balinežanske tkanine. Svaki Balinežanin zna neku umetnost ili zanat, a ko to kupuje - već je složenije pitanje. Otkako je na jugozapadu, u turističkom letovalištu Kutu, El kaida izvela dva teroristička napada i pobila mnogo turista, turizam je spao na 10% i Bali bacio u krizu, ovo rajsko ostrvo, tropske klime, gde je dan po dužini uglavnom stalno jednake dužine zbog blizine polutara, a temperatura cele godine između 25 i 35 stepeni. Sve tropsko cveće koje znamo iz naših saksija, ovde slobodno buja između kuća s raskošno izrezbarenim ukrasima.

Moj hotel ima umerene cene u balijskom stilu, paviljonime okružene pravim rajskim pejzažem. Moja soba je takođe u rezbarijama - vrata i plafon, a prozor je islikan motivom ždraloava. Ne zbog razlike u vremenu (ovde je ponoć, a u Beogradu tek rano popodne) već kulturnog šoka, koji me je u prvi mah zapljusnuo, ne spavam celu noć.

Ubud - Todsema, 27. XII

Ivana dolazi po mene na iznajmljenom motorciklu. Stavlja mi na glavu kacigu i posle pola veka, kad sam na motorciklu putovao na prvo Pozorje

se šetaju i trupkaju nogama. Čim su Ktut i Ivana stigli s kamerom, predstava je počela bez nervoze.

No, i Ivana i ja smo posle predstave bili vrlo nervozni. Ne zna se ko više. Izgleda Ivana više od mene, gotovo do suza. Priznala je da ju je šokirala ova predstava neočekivanog sadržaja. Sve je na sceni bilo zanimljivo - lavoliki barong i topeng scene. Ali... Nije to bio *Ćalonarang*.

Još jedna neprospavana noć, možda peta-šesta u životu.

Ubud - Semarang, 28. XII

Ujutro idemo do Ivaninog učitelja pak Alita u Abudu, a onda na u Samarapatu. Pak Alit će igrati Topeng Pajegan, neku vrstu *one-man showa*, razne uloge s raznim maskama. Ivana kaže da se naoružam strpljenjem. Njegova nastup može da dođe na red tek za nekoliko sati, kad stignu svi sveštenici.

Reč je o nekoj vrsti zadušnica koju bogata porodica, iako na selu vrlo urbanog izgleda, priređuje bogato, kao kad nas ispraćaj sina u vojsku ili svadbu. Pozivaju se umetnici - pevači, igrači pripovedači, muzičari, pozorište senki te susedi s darovima.

čuvenog konjanika đarana koji hoda po ugljevlju od kokosovih grančica. Uzbudljivo u svojoj strahoti.

Prišao sam starcu pošto je hodao po žaru. Ostao je sam nasred poprišta, umoran od transa. Poljubio mi je ruku, ja pokušao da uzvratim, a on zapanjen trgnu ruku.

Ne znam da li išta izaziva skeptike da posumnjaju u opasno hodanje po ugljevlju, ali se nisam bavio tim beskorisnim sumnjama.

Ubud - Todsema, 29. XII

Ponovo smo s domaćinima. Ivana ima jedan od svojih retkih trenutaka kad mi sama spontano priča: „Evo priče za vas. Ktutovi igrači su odbili da igraju u paviljonu hrama jer je juče, tokom predstave, ulicom prošla povorka s pokojnikom koji je naprasno umro. Boje se demona. Igrače u njegovoj porodičnoj zadrugu“.

Predstava je i ovog puta potpuri, sada sastavljen od najboljih tačaka klasičnog balinežanskog ritualnog plesa, među kojima se isticala poetična ljubavna igra *Igra bumbara*. I ostale ljubavne igre su predivne, ali tako apstraktne da niko od Evropljana ne bi proključio o čemu se radi. Pitaom Ktuta kojim re-



Već sam rešio da se vratim u hotel, kad na proplanku usred tamne šume videh da će tu početi predstava.

Čalonarang je počeo po propisu, uz barong, igračiće crne magije i lepe plesačice. Komičari uključuju mladu publiku. Na kraju se uspostavlja ravnotežna između dobra i zla, bele i crne magije, što je i filozofija hinduizma, da se zlo ne može iskoreniti, već samo uravnotežiti s dobrim.

Sve vreme rominja topla tropska kiša. Smestio sam se u prvi red, pobožno beležio šta se sve dešava. Oko 3 ujutro

dogledao sam predstavu zadovoljan što imam jezgro 40. Bitefa.

Vraćao sam se u hotel kroz mračnu šumu bez osećanja ugroženosti na ovom pitomom ostrvu punom dobrotivih i pobožnih ljudi kojima je život ritual, umetnost rad, a skromnost osnovna osobina. U knjižari piše: „Ne kradite, to stvara lošu karmu u budućem životu“.

Ubud - Lodsema, 1. I 2006.

Na ubudskoj pijaci radim nešto što niti umem niti volim - pogadam se oko cene suvenira. Dok drugi prepolove cenu, ja jedva uspevam da početnu cenu malo okrnjim.

Idem u posetu ubudskoj školi slikarstva s legendarnim Lukasanom (1862-1978) na čelu, koji je doživio 117 godina. Matori čuvar ga se seća.

Uveče, bez brige šta će biti s balinežanskom predstavom na 40. Bitefu, gledam varijantu kečaka mojih domaćina Suštine cveta. Priča iz *Ramajane* skoro u punom mraku, uz škiljave sveće. Šteta zbog raskošnih kostima. Ali to je kanon. Ansambli igra na starom mestu; zaboravili su na mrtvaca.

Posle predstave je tradicionalna večera u Kututoj zadružnoj kući. Kao

počasni gosti smo za posebnim stolom na pozornici.

Ne znam šta mi bi, tek počeh da prebacujem uz mali afekt Ivani što me juče nije upozorila da neću moći na predstavu u hramu bez saronga i kapela. Ktut me gleda razrogačenih očiju. Ovde nije običaj da se poduže glas. Oni su hinduistički otmeno pitomi.

Ubud - Denpasar - Singapur - Frankfurt - Beograd, 2. I

Ustajem u 5. Na aerodrom me vode mladi Ktut plemeniti gus Adi.

Posle 12 sati leta stižem u Frankfurt. Avion sleće ranije. Da nije tako ne bih

uhvatio let za Beograd. U avionu do Frankfurta imam tri sedišta na raspolaganju pa spavam kao u postelji. Osvežava me dobra hrana i predivne stalno nasmejjane Singapurke, koje je milina pogladati.

U Beogradu, začudo, nisam umoran, kasno u noć prvo sam se mašio knjiga o *Ramajani* i *Mahabharati* da holje shvatim šta sam u ritualnom obliku gledao proteklih dana na Baliju, gde, kažu, ne razlikuju pojmove juče i sutra. To prosto ne verujem. Ili zaista žive u raju večnog vremena, uprkos kompjutera koje imaju.



Pozorišna poetika u Srba (14)

MOMČILO NASTASIJEVIĆ O DRAMSKOM STVARALAŠTVU

Priredio Zoran T. Jovanović

Momčilo Nastasijević (1894-1938) dobro je znani pesnik, nešto manje kao dramatičar, a gotovo je nepoznat kao esejista. Za života je objavio muzičku dramu *Meduluško blato* (1927), drame *Nedozvani* (1930) i *Gospodar Mladenova kćer* (1931), a u rukopisu je ostavio dramsku hroniku *Kod večište slavine* i muzičku dramu *Durad Branković*. Njegovo dramsko stvaralaštvo nije imalo srećnu sudbinu: nije našlo mesta na repertoarima većih pozorišta, a retka izvođenja nisu pozitivno ocenjena i šire prihvaćena. Ostalo je enigma za pozorišne stvaraoce gotovo do danas. U novije vreme ima pokušaja da se nađe ključ za njegove drame, natopljene simboličkim elementima s ekspresionističkim primesama.

Malo je poznato da je Nastasijević bio zapazeni esejista vanredne erudicije, veoma plodan, a posle njegove smrti manji deo je skupljen i objavljen 1939, u *Celokupnim delima*, izdanje prijatelja. Tri godine pre smrti, pojavio se esej u kome dramatičar razmišlja o opstanku i razvoju nacionalne pozorišne umetnosti stvaralačkom jedinstvu pisca, glumca i

gledaoca, iz koga donosimo najzanimljivije delove.

„Problem dramskog stvaralaštva danas nam se sam po sebi jače no ikad postavlja, sa svom silinom nečeg neopodnog za dalji tok naše kulture...“

Nikad nije dovoljno podvući: bez pozornice i gledališta drama je lišena svoje biti. U organskoj su celini i onaj koji stvara i oni koji glume i oni koji prisustvuju glumi. Problem dramskog stvaralaštva ne može se integralno rešavati bez jednog od ova tri činioaca. Niti se igde moglo doći do punog dramskog razmaha ako se delo, izvođači i gledaoci, pri izvođenju, nisu stopili u nerazdvojnu celinu. I ni u kojoj umetnosti kao u ovoj sudbina dela nije u tolikoj meri uslovljena, niti toliko u rukama onih koji glumeći, svojim životima ostvaruju ga, i koji posmatrajući ga, silinom doživljavaju postaju živi učesnici u njemu.

Pitanje je u ovome: da li je naš dramatičar toliko čvrsto postavljen kao stvaralac da ga pri stvaranju neće sputavati nikakvi zahtevi oveštale tehničnosti, da ga nikakva prolazna ideologija dana neće zavesti i oslabiti pri uronjavanju u

sudbinu i patnju našeg čoveka, i da se neće polakomiti ni na kakav potez koji bi značio ustupanje onima što od pozorišta zahtevaju puku razonodu.

Pitanje je, zatim, je li delo našeg dramatičara po svome bilu zaista u tolikoj meri naše da će se glumac pri prvom dodiru već sažveti sa dodeljenom ulogom, kao sa nečim duboko srodnim. Jer, neka se ne zaboravi, glumački talenat može se do velike mere razviti jedino time ako mu domorodni dramatičar sve daljim ulogama bude raspaljivao već upaljeni plamen.

I, najzad jesu li oni koji prisustvuju prvom izvođenju, jer kao ljubitelji svojim sudom unekoliko opredeljuju sudbinu dela, u dovoljnoj meri zagrejani za procvat naše rodne dramatike da će ih ono što je slabo u njoj istinski ožaliti, ali tim više i radovati ma i najmanji nagoveštaj nečeg što je zaista dramsko i zaista naše.

Rečju, ni kod nas, niti igde, procvata drame ne može biti bez pozorišnog kulta u punom smislu reči. Svaki raskorak dramatičara i glume, glume i publike, koban je u tom pogledu. I sva hramanja naše dramatike, i sve nedaće pozorišta, samo su otud poticali. Osnovnim nespozrazumima, mesto uzajamnog hrabrenja, samo je jedno drugo obeshrabrivalo.



Momčilo Nastasijević

Neka dramatičar smelo da punog maha svome dramskom nagonu; neka prestoničko pozorište za dobar primer ostalim pozorištima u zemlji, izvođenje domaćih dela brojno bar izjednači sa izvođenjem odabranih stranih dela; i neka se, najzad, sa više dobre volje i

poverenja prema domaćim delima odlazi na premijere; i neka kritika, ne snižujući ni najmanje strogost svojih merila, svojom dobronamernošću pokaže da joj je zaista stalo do procvata naše dramatike.“ (1935)



TEATAR U ŠUMI

POZORIŠTE OPSTANKA

Kultna reč XXI veka, a taj zavet su nam ostavili Marlo i Jonesko, mora biti borba za duhovnu egzistenciju. Da bi se to desilo, intelektualni duh mora biti živahan i probuđen i nerasitnjen u erozijama dešavanja, koje uglavnom vode materijalističkim naslagama. Naše pozorište je živo i samo je nastavak života. Nastojimo da scene sa zemlje, iz bašte, s grana stabala i potokovih obala prenesemo na scenu. Shvatio sam da se neponovljivost, koja se uvek ponovljuje, najbolje ispoljava kroz status života. Svako mora svoju repliku iskazati, organizovati svoj mizanscen, aktivirati glumu sopstvenih atributa, jer tako se može održati nadahnutosť novuma.

Sve je novo i sve je staro. Staro je iskustvo; novo je rizik. U ovom trenutku Porodica bistrih potoka igra svoju najvažniju predstavu. Nagoveštaji da će profitabilni svet nagnuti na sve nevine prostore, nastojeći da usisa autentičnost i pretvori je u sistem i recikliranu poslušnost, našalost sve su izvesniji. Tako je naša komuna, zahvaljujući austrijskom biznismenu Manfredu Asameru i njegovoj firmi „Zorka-Alas-Kamen“, dospela pod veliki znak opstanka (opet Jonesko).

Kupio je, naime, planinu i želi da od nje rasiťni kamenje i prodaje nam po evropskim cenama, te izgradi asfaltirani put pored samog našeg doma. Time bi bili uništeni mir, tišina, flora, fauna bi pobešla, došlo bi do tektonskih pore-

mećaja, promene klime, zagađenja i... uništen bi bio 29-ogodišnji sklad s prirodom. Naša komuna, moram to da kažem, 3 godine je starija od partije Zelenih u Nemačkoj. Oni tamo taj datum slave, a mi smo ovde proganjani. U Evropi, oni koji čuvaju i ne bacaju hemijsko đubre u zemlju, na spisku su Vladinog budžeta, a nas ovde žele da eliminišu. Ovde još nije oživela „nova filozofija življenja“, iz koje nastaju i naše pozorišne predstave. Zbog toga sve odsasašnje predstave posvećujemo zaštiti šuma i prirode, jer bez njih ni svet neće moći da opstane.

Taj gospodin Asamer, inače, u svojoj zemlji veoma je velik ekolog. Šta više, u njegovoj kući je živeo Tomas Bernhard. I sad se naježim iz poštovanja prema tom imenu (njegova drama *Brisanje* pre 3 godine je na Bitefu dobila nagradu), a sad njegov kućepazitelj želi da uništi malog pesnika iz siromašne zemlje. Ekolog protiv ekolog. To nije ni apsurd, ni

neznanje, već bestijalnost i ekološki genocid. Jelinek piše o raznoraznim manipulacijama s ljudima koji se bore za prirodu. I sama „Nobelovka“ se borila za planinu protiv kapitaliste, a posle se ispostavilo da su se borili za njega. Aca Popović je govorio: „Nailazi epoha loma“.

Neću pisati našim danima „mahabharate“, našoj borbi da se suprotstvim rušenju, našoj izdržljivosti pred njihovima pretnjama smrću, denuncijama u javnosti, seoskim atacima na nas, već samo o strašnoj čovekovojoj nemarnosti prema životu i umetnosti, koja nikad ne presahnuje. U čoveku je u ovom veku još snažnije zavladao nekrofilijski nagon. On uništenje vidi kao nezrelo dete, kao svoju kreaciju, sve do trenutka dok ga tragedija ne pogodi. A onda ...

Ministar za ekologiju, Aleksandar Popović, nije heo prstom da mrdne da bi nam pomogao i posle nekoliko susreta s njim. Ivana Dulić, ministar za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, iz-

dala im je dozvolu u roku od nekoliko dana, ne mareći što je naša komuna jedna od pionirskih tačaka „Milenumjumskih ciljeva“. Prevare nisu deo scenarija za scenu, već uništenje živog dejstva. Agresija profitabilne aktivnosti uskoro će krenuti i ka pozorišnim scenama, platnima slikara, pesničkim knjigama... Uz nas su, hvala umetničkom delu neba, prijatelji intelektualci: Vladeta Jerotić, Ružica Sokić, Jovan Ćirilov, Rada Đurićin, Ljubivoje Ršumović, Dragomir Brajković, David Albahari, Boro Drašković, Ljubomir Simović, Gordana Brun, Raša Popov, Kosta Bogdanović, Svetlana Anđelković... mediji... ekološki magazin „Čekajući vetar“... prijatelji... Ali, teško ćemo sačuvati darovanu lepotu prirode. U ovom trenutku naša najvažnija pozorišna predstava upravo je to kakao da odbranimo Porodicu bistrih potoka.



NA SILU REFORME

Jelena Kovačević

Pre 135 godina

5. I 1871. na mesto upravnika Narodnog pozorišta postavljen je **Đorđe Maletić**. Verovatno da je smatrao da će boljitak za srpsko pozorište ako zavede oštrija pravila ponašanja za glumce, pa je njegov prvi upravnički potez bio da od Ministarstva prosvete zatraži formiranje odbora koji će doneti nova Pravila za glumce. U odboru su bili dramaturg Đorđe Jovanović i sekretar Ministarstva, Milorad Šapčanin, ali verovatno bez većeg uticaja (Maletić se nije ni pre slagao s Đorđevićem). Tako su nastala kruta Pravila bez poštovanja glumačke ličnosti i profesije. Odredivala su razdaljinu na kojoj glumac sme stajati na sceni u odnosu na glumicu, da ne sme nastupati u svom domu već samo u Narodnom pozorištu, a za kršenje Pravila sledile su i novčane kazne. (Glumci su se, naravno, pobunili, i krajem februara odbili da igraju, pa je Kuća bila zatvorena nedelju dana. Maletić je morao popustiti, a krajem godine je napustio mesto upravnika NP.)

Pre 80 godina

Nesvakidašnje nevreme zahvatilo je Beogradu 14. I 1926. Košava od 30 metara u sekundi podigla je deo cinkanog krova Narodnog pozorišta. Te večeri izvedena je premijera **Smrt Uroša V** Stefana Stefanovića. Treskanje na krovu se čulo sve vreme, pa se gledaocima činilo da je ili čudna zvučna podloga predstave ili spoljna grmljavina.

Pre 35 godina

Po prvi put izvedeno je scensko delo Borislava Pekića 8. I 1971. Farsičnu dramu **Kako zabavljati gospodina Martina** postavio je na sceni Kruga 101 Zdravko Velimirović, filmski reditelj. Igrali su Slavka Jerinić, Vuka Dunđerović, Božidar Drnić, Milan Puzić, u scenografiji Miomira Denića i kostimima Božane Jovanović. Velimirović je po ovom tekstu prvo snimio film **Dan četrnaesti**. U tom času poznata je još samo Pekićeva drama **Generali ili Srodstvo po oružju**, ali još nije izvedena.

Cankarov **Kralj Betajnov**e posle premijere kojom je otvoreno Jugoslovensko dramsko pozorište ponovo je postavljen u Beogradu tek 11. I 1971 - u Beogradskom dramskom. Prema istom prevodu Roksande Njeguš režirao ga je Aleksandar Ognjanović. Ulogu Kantora igrao je Sima Janičijević, a uz njega Neda Ognjanović, Mića Tatić, Jelena Jovanović-Žigon, Zorica Jovanović, Uroš Glovacki, Olga Stanislavljević i dr. Scenu je osmislio Miomir Denić, kostim Danka Pavlović, muziku Veljko Marić.

Srpsko narodno pozorište pozvalo je po drugi put u goste reditelja iz Bratislave, Tibora Rakovskog. 15. I 1971. izašla je njegova premijera Tortona Vajldera **Naš grad**, s Ksenijom Martinov i Draganom Srećkovim, Stevanom Šalajčićem, Jelicom Bijeli, Stevanom Đorđevićem, Mijahlom Gardinovačkim, Dragicom Sinovčić-Brković, Milicom Radaković i Velimirov Životićem.

Dok se uveliko u Narodnom pozorištu izvodi **Hamlet** s Petrom Banićevićem u naslovnoj ulozi, Stevo Žigon režira i igra svog **Hamleta** 22. I 1971. u Jugoslovenskom dramskom. Poznat po iskošenoj sceni (dekor Petar Pašić) i trudnoj Ofeliji (u alternaciji Mirjana Vukojičić i Cvijeta Mesić), ovaj **Hamlet** nije ostavio publiku ravnodušnom. Igrali su Marko Todorović, Irena Kolesar, Boro

Stjepanović, Žarko Mitrović, Nikola Simić. Kostim Božane Jovanović.

Pozorišni debi **Milene Dravić** priredila je u Ateljeu 212 Mira Trailović, kada ju je pozvala da 24. I 1971. uskoči u probe komada **Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji** Bore Cosića umesto bolesne Jelisavete Sablić.

Od januara 1971. reditelj **Otomar Krejča** više nije direktor praškog Divadla za branou. Dobitnik dve Bitefove nagrade za režije (**Tri sestre**, **Ivanov**) bio je pozvan da u Ateljeu 212 postavi **Dane karnevala** Jozefa Topole, a Topola je bio i njegova poslednja režija u Pozorištu na granici.

1. I 1971. direktor **Pozorišnog muzeja Srbije**, **Milena Nikolić** ispraćena je u penziju. Istovremeno je Muzej obeležio i dvadesetogodišnjicu osnivanja.



Eta Munčan

45. sezona **Ljubiše Jovanovića** proslavljeno je otvaranjem izložbe u foajeu JDP 31. I 1971. Počeo je kao amater u Šapcu 1925; igrao u Zagrebu, Beogradu, na Dubrovačkim ljetnjim igrama. Za vreme rata član je Kazališta narodnog oslobođenja. Odigrao je više od 300 likova.

Pre 30 godina

Prvi Nušić u Ateljeu 212 pojavio se 11. I 1976. u adaptaciji Zorana Radmilovića (**Ne)sumnjivo lice**. „Danas je dovoljno pokazati na čoveka pa da on bude nesumnjivo kriv“, izjavio je Radmilović pred svoj rediteljski debi. Igrali su Milutin Butković, Aljoša Vučković, Mira Peić, Feđa Stojanović, Ljiljana Dragutinović. Muzika grupe „S vremena na vreme“, scenografija Tadora Lalickog, kostim Olge Pavković.

U postavci Krležine drame **Gospoda Glembajevi** u Narodnom pozorištu 13. I 1976. igrali su Branislav Jerinić, Mira Stupica, Petar Banićević, Ljiljana Gazdić, Božidar Drnić, Mihajlo

Viktorović, Ramiz Sekić, Zoran Stojilković.

Komentator sportskih dešavanja, Dragan Nikitović učestvovao je u premijeri **Medalje** Veljka Radovića u režiji Minje Dedića u Srpskom narodnom pozorištu 15. I 1976, da bi bila što upečatljivija fiktivna priča o olimpijskom pobedniku kojeg domaća sredina ne prihvata. Igrali su i Vrtipražki, Gardinovački, Hajtl, Ljubica Jović, a umesto povrednog Tihomira Pljeskonjića, Mirko Petković.

Nezapaćen aplauz dobila je premijera **Glumite tumor u glavi ili zagađenost vazduha** Dušana Jovanovića u režiji Ljubiše Ristića 18. I 1976. u celjskom slovenskom ljudskom gledalištu.

27. I 1976. pri Domu kulture u Prizrenu osnovano je **pozorište za najmlađe** u kome su srpska, albanska i turska deca zajedno učila osnove glumačke umetnosti i istoriju pozorišta do kraja polugodišta.

Pre 25 godina

Nije uvek da scenska tehnika služi predstavi; nekad i umetnost služi tehnici. 23. I 1981. premijera **Slike žalosnih doživljaja** Deane Leskovar, u postavci

movisala je poslednji dvobroj za 1985. i istovremeno, predstavili su novosadsku „Scenu“. Polovina našeg časopisa posvećena je italijanskoj drami, a „Ridotto“ je objavio članke naših kritičara i teatrologa koji su predstavili jugoslovensko pozorište. „Scenu“ je reprezentovao urednik prof. Petar Marjanović.

Pisac Fjodor Burlacki dao je **dramsku verziju ubistva Džona Kenedija Bre-me odluke** u moskovskom Teatru satire 20. I 1986. Oživljena istorijska i politička tema zanimala je sovjetsku publiku iako je reč o maštovitoj konstrukciji.

Pre 15 godina

Na sceni londonskog Kvins teatra tri **Redgrejvove** - Vanesa, Lin i njihova bratanska Džema igraju Čehovljeve **Tri sestre** - 4. I 1991. u režiji Gruzinca Roberta Sturua. 1936. u istom komadu i na istoj sceni igrao je njihov otac Majkl.

Prvi pozorišni čovek, **biletar Eta Munčan** u Jugoslovenskom dramskom, umrla je u noći između 2. i 3. I 1991, u pauzi - kad u pozorištima nema predstava. Nasledio ju je mladi biletar, do tada u Ateljeu 212, Saša Randelović. A pre Ete, na mestu biletara Jugoslovenskog dramskog pozorišta bila je gospođa Dara, sestra Branke Veselinović. Ona retko dođe u JDP, a nedavno je na Sašin poziv, sela za pult - da proda još jednom ulaznicu za čarobni svet pozorišta.

Engleska nacionalna opera (ENO) oblepila je London početkom januara 1991. **plakatima** na kojima je zavodljivo nago muško telo do pojasa reklamiralo najnoviju operu. Karl Filips, rekviziter Opere, izgleda da je više pomogao od ijednog pevača ili dirigenta da se razbije mit o uštogljenoj operskoj umetnosti, ali i izmeni odnos prema oglašavanju umetničkog dela.

4. I 1991. umro je glumac **Zvonko Lepetić**, a sahranjen je 8. na splitskom groblju. Filmski i pozorišni glumac, za sobom je ostavio niz zapaženih uloga i neostvarenu, na kojoj je radio za splitski HNK, **Foma Fomić** Fjodora Dostojevskog. Rodio se u Beranima 1928; školovao u Sarajevu; bio član nekoliko pozorišnih ansambala, a 3 decenije proveo u Splitu. Najlepše su mu pozorišne uloge u **Kralju Betajnov**e, **Sumnjivom licu**, **Hamletu** u **Mrduši Donjo**.

Vek i po trajanja proslavilo je **šabačko Narodno pozorište** 8. I 1991. Na taj datum po starom kalendaru je 1841. odigrana prva predstava, Sterijini **Svetislav i Mileva**, a sada premijera savremenog komediografa Ace Popovića, **Bela kafa** u kojoj igraju Petar Lazić, Jasmina Ranković-Avramović, Dubravka Živković, Jelica Vojinović, Ivan Tomašević, Ljubiša Barović; režija Novice Dragovića. U dnevnoj svečanosti, predstavljena je **Spomenica** prvih 150 godina Pozorišta.

Prvo je 21. I 1991. **Rade Šerbedžija** doneo na scenu Beogradskog dramskog pozorišta **Nove priloge Krležinog obračuna sa nama**, a onda je ušao u probe Olbijeve drame **Ko se boji Virdžinije Vulf** s rediteljem Dušanom Jovanovićem i partnerkom Mirjanom Karanović.

Direktorka Beogradskog dramskog pozorišta, Borka Pavićević pokrenula je ciklus **Play Aleksandar Popović (Igrajmo A. Popovića)**, a 18. I 1991. Radmila Vojvodić je postavila **Tajnu vezu**. Igrala je Ruzica Sokić („gde je Aca, tu sam i ja“), Božidar Stošić, Jelena Čvorović, Danica Ristovski, Milan Pleština, Nebojša Dugalić, još student. Dramu je prvi put postavila neformalna beogradska teatarska grupa Ace Popovića u okviru Bitefa 1975.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137

COBISS.SR-ID 54398983

Izlazi jednom mesečno

(osim u julu i avgustu)

Tiraž: 1500 primeraka

Prvi broj objavljen 5. XI 1992.

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije

Beograd, Studentski trg 13/VI

Telefoni: 011/2631-522,

2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873

http://www.sdus.org.yu

e-mail: sdus@net.yu

PIB 100040788

Tekući račun: 255-0012640101000-92

(Privredna banka a.d.)

Devizni račun: 5401-VA-1111502

(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Sonja Jauković

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Milosavljević

Redakcija

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov,

Aleksandra Jakšić, Maša Jeremić

(zamenik glavnog i odgovornog

urednika), Svetislav Jovanov,

Jelena Kovačević, Branka Krilović,

Ivan Medenica, Milan Caci Mihailović,

Olivera Milošević, Darinka Nikolić,

Mirjana Ojdanić, Pavle Pekić,

Gorčin Stojanović, Anja Suša,

Đorđe Tomić (fotografija),

Željko Hubać

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd

e-mail: office@axis.co.yu

Dizajn logotipa „LUDUS“

Đorđe Ristić

Redizajn logotipa „LUDUS“

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku

delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL,

Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije

Republike Srbije Ludus je upisan u

Registar sredstava javnog

informisanja pod brojem 1459